

Kızıl Kanatlı Rosa

Elif Çağlı

MarkSist
Tutum

www.marksist.com

Elif Çağlı

Kızıl Kanatlı Rosa

Aralık 2008-Mayıs 2009

Kızıl Kanatlı Rosa

I

Ocak ayı, adları mücadeleleriyle ölümsüzleşen pek çok devrimci önderin ölüm tarihlerini içeren bir ay olarak hafızalarımıza kazınmıştır. Alman devriminin yiğit önderleri Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht 15 Ocak 1919'da karşı-devrimin kanlı saldırısıyla katledildiler. Ekim Devriminin önderi Lenin'i 21 Ocak 1924'te yitirdik. Türkiye komünist hareketinin *Onbeşleri* Mustafa Suphi ve yoldaşları ise, 28 Ocak 1921'de burjuvazinin kalleşçe planlarıyla Karadeniz'in sularında öldürüldüler.

Onlar ve benzeri devrimci önderler enternasyonalist komünist geleneğimizin temel taşlarını oluşturuyorlar. Onları ölümsüz kılmak her devrimci kuşağın görevidir. Bu da ancak, miras bıraktıkları devrimci fikir ve eylemlere fiili mücadele süreçleri içinde sahip çıkmakla; yaşam ve mücadele çizgilerinden feyiz almaya, eserlerinden öğrenmeye ve eleştiri silahını elden bırakmaksızın devrimci miraslarını sahiplenip geliştirmeye çalışmakla mümkün olacaktır.

Alman devrimi ve onun başta gelen iki yiğit önderi Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht, 2009 yılı Ocak ayında ölümlerinin 90. yılında tüm dünyada devrimci mücadele zeminlerinde hatırlanacaklar. Biz de bu yıl Ocak ayındaki devrimci kayıplarımızı, Alman devrimiyle özdeşleşmiş bu iki devrimci önderin hatırasını tazeleyerek analım. Ayrıca Rosa'nın devrimci mücadelesini yansıtan fikirleri üzerinde durarak, vaktiyle Lenin'in de hatırlattığı önemli bir enternasyonalist devrimci görevi yerine getirmeye çalışalım. Türkiye'de sol

harekette Stalinizmin güçlü etkisi nedeniyle bu görev uzun yıllar boyunca hasıraltı edilmiştir ve Rosa Luxemburg gibi enternasyonalist komünist bir önder, devrimci fikirleri itibarıyla hiç de lâyıkıyla tanınmamaktadır. Bu durum, daha önce de çeşitli vesilelerle bir ölçüde yerine getirmeye çalıştığımız söz konusu görevi bizler için daha da önemli kılıyor. Rosa'nın devrimci mirasını bir kez daha hatırlamakla, devrimin ateşleri içinde bizlere veda eden tüm Spartakistlerin ve diğer tüm devrimci önderlerin anısını da tazelemiş olalım!

Alman devriminin ilerleyişi ve yenilgisi

Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht, Ekim Devriminin ardından 1918 yılının Ocak ayında başlayan Alman devrimi içinde yaşamlarını yitirdiler. Onlar bu devrimin başını çeken liderler olarak işçi sınıfı tarihine yazıldılar. Her ikisinin de yaşam ve mücadele çizgisi, proleter devrimin gerçekleşmesi için yanıp tutuşan kişiliklerini gözler önüne serdi. Haksızlığa, adaletsizliğe ve eşitsizliğe isyan yüklü bir yürek taşıyan Rosa'ya, devrimci mücadele nedeniyle sık sık karşılarına çıktığı savcıların "Kızıl Rosa" adını takmaları boşuna değildi. Rosa, Polonya doğumlu bir devrimciydi ve o dönemin siyasal coğrafyası nedeniyle hem Polonya hem Almanya ve hem de Rusya işçi sınıfı hareketi içinde yer almıştı. Ama bu geniş coğrafyanın bile ötesinde, o zaten bir enternasyonalistti; bir dünya devrimcisiydi.

Rosa İkinci Enternasyonal içinde boy veren reformizme bizzat kaynağında, Alman Sosyal Demokrat Partisi (SPD) içinde karşı koyacak ve genç yaşından ölümüne dek bu konuda amansız bir mücadele yürütecekti. Onun ve yoldaşı Karl Liebknecht'in işçi sınıfının devrimci tarihine unutulmaz biçimde yazılan yönlerinden biri de, emperyalist savaş karşısında sergiledikleri uzlaşmaz enternasyonalist komünist tutumları olacaktı. Alman işçi sınıfının mücadele tarihinde Marx'lar döneminde yer alan Wilhelm Liebknecht'in oğlu olan Karl, Alman sosyal demokrat milletvekilleri parlamentoda emperyalist savaş kredileri için kabul oyu verirken karşı oy kullanan yegâne milletvekiliydi. Karl Liebknecht bu devrimci ve enternasyonalist tutumunu, işçi kitlelerini de aynı doğrultuda harekete geçirmek aşkıyla yanıp tutuşan bir silaha dönüştürecekti.

Onun emperyalist savaş karşısında Mayıs 1915'te kaleme aldığı *Asıl Düşman Kendi Ülkemizde* adlı bildirisi bu konuda sergilenmesi gereken örnek duruşu somutluyordu. Bu bildiri, devrimci tarihsel bir belge niteliğiyle yılların

içinden geçerek günümüze uzandı. Karl Liebknecht, Almanya'da reformizme ve sosyal şovenizme karşı yürütülen mücadelede, yoldaşları Rosa Luxemburg ve Leo Jogiches'in yanı başında yer aldı. Almanya'da gerek Spartaküs Birliği gerek Komünist Partisi bu devrimci liderlerin çabası neticesinde yaşama gözlerini açtı. Bu devrimci üçlü, aynı zamanda, Alman devriminin ilerleyişi içinde biçimlenen Devrim Komitesini de oluşturacaktı.

1918 Alman devrimi, Birinci Dünya Savaşının yol açtığı devrimci sarsıntılar ve en önemlisi de Rusya'da gerçekleşen Ekim Devriminin dünya işçi sınıfını harekete geçiren büyük etkisi altında patlak vermişti. 20. yüzyılın başlarında cereyan eden birinci emperyalist paylaşım savaşının, yaşamı işçiler için büsbütün çekilmez kıldığı açıktı. Emperyalist burjuvalar ve onların düzenini savunan siyasal partiler, çeşitli ülkelerden işçileri birbirlerine boğazlatmak üzere cephelere sevk etmişlerdi. Bu haksız savaşlarda işçilerin kanına girmeye çalışan siyasal önderlikler arasında, SPD'nin sosyalizme ihanet eden önderliği de yerini almıştı. Alman işçi sınıfı bu hain önderlik aracılığıyla hem burjuvazinin kanlı savaş planlarına alet edilmeye hem de devrimci mücadeleden geri tutulmaya çalışılıyordu. Buna rağmen, emperyalist savaşın ve de açlık ve işsizliğin ortaya serdiği gerçekler, on binlerce işçinin uyanmasına ve mücadeleye atılmasına neden oldu.

Aslında Alman işçi sınıfının öncü kesimleri oldukça erken tarihlerde, daha 1915 yılından itibaren emperyalist savaşa karşı devrimci bir tepki sergilemeye başlamışlardı. Kendiliğinden eylemler, iş bırakmalar, sokak gösterileri birbirini izliyordu. Alman Sosyal Demokrat Partisinin sosyal şoven politikası karşısında bu parti ile yollarını ayıran Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht, 1 Mayıs 1916'da, sonradan Spartaküs Birliği adını alacak Enternasyonal Grup'u kurmuşlardı. Spartakistlerin 1 Mayıs 1916'da Berlin'de düzenlediği mitingde, Liebknecht'in biçimlendirdiği "Kahrolsun savaşa! Kahrolsun hükümet!" sloganları göğe yükseliyordu. Mitingin ardından polis baskısı ve tutuklamalar geldi, Karl Liebknecht de tutuklananlar arasında yer alıyordu. Fakat işçiler yılmadılar. 55 bin işçi burjuvazinin devrimcilere saldırılarına bir yanıt olarak, Karl Liebknecht'in davasının görüleceği gün Liebknecht'le dayanışma grevine çıktı.

Süreç boyunca iyice ateşlenen bir devrimci durumun içinden yükselen işçi eylemlerinin, mitinglerin ve sokak gösterilerinin ardı arkası kesilmiyordu. Bu devrimci dönem Ocak 1918'de Berlin'de işçi konseylerinin kurulması ile

daha da gelişmişti. Ardından Almanya'nın pek çok kasabasında işçilerin, askerlerin, denizcilerin konseyleri ortaya çıktı. Kısacası, işçiler ve askerler tıpkı Rus devriminde olduğu gibi kendi sovyetlerini (yani konseylerini veya meclislerini) örgütlemeye girişmişlerdi. Hatta Kiel'de yaşandığı üzere, donanma erlerinin isyanı neticesinde denizciler ve liman işçileri sokaklara egemen olmuşlar ve kent yönetimini ele geçirmişlerdi. Dahası, 8 Kasım tarihinde Münih İşçi, Asker ve Çiftçi Konseyi tarafından Bavyera Devrimci Cumhuriyetinin kuruluşu ilan edilmişti.

8, 9 ve 10 Kasım 1918 tarihleri Alman devriminin ilerleyişi içinde bir zirveyi temsil ederken, ne yazık ki arkası istendiği biçimde gelmediği için aynı zamanda da bir kırılma noktasına dönüşecekti. Berlin'de çeşitli işçi konseylerinin kuruluşunu gerçekleştirmiş olan Devrimci İşyeri Temsilcileri, Liebknecht'in önerisi üzerine devrimci ayaklanmayı 11 Kasım günü başlatma kararını kabul etmişlerdi. Fakat işçiler sabırsızdılar ve 8 Kasım günü meydanlara akmaya başladılar. Böylece henüz devrimci bir önderliğin planlayıcı taktiklerinden yoksun olan devrimci coşku, devrimci ayaklanmanın zamansız ve hazırlıksız biçimde patlak vermesine neden oldu. 9 Kasım günü Spartakistlerin ve İşyeri Temsilcilerinin genel grev çağrısı üzerine çeşitli fabrikalarda ilan edilen grevler birbirini izledi.

Olaylar durmak bilmiyordu, sokaklara akan işçi kitleleri emniyet sarayını zaptettiler ve siyasal tutukluları serbest bıraktılar. İşte bu gelişmeler neticesinde sosyal demokrat liderler Scheidemann ve Ebert, İmparatoru tahttan çekilmeye razı ettiler. Böylece 9-10 Kasım tarihlerinde iyice yükselen başkaldırı İkinci Wilhelm'i tahtından indirmiş oluyordu. Almanya'da kraliyet yönetimi sona erdi ve 10 Kasım 1918'de Weimar Cumhuriyeti kuruldu. Burjuva cumhuriyetin kuruluşu sosyal demokrat Scheidemann tarafından kraliyet sarayının balkonundan ilan edilecekti. Fakat bu ilanın üzerinden henüz yalnızca iki saat geçmişti ki, aynı yerden Spartakistler adına kitlelere seslenen Karl Liebknecht, proleter devrimin başladığını haykırıyordu. Ancak devrimci özlem ve niyetler bir yana, bundan sonrasında devrimin ilerleyebilmesi, burjuvazinin kudurgan saldırı dalgasını geri püskürtecek ve işçi kitlelerini devrimci iktidar için harekete geçirebilecek bir devrimci önderliğin varlığına bağlıydı. Ve Rosa, Karl gibi devrimci savaşıtlara, işçi direnişlerine, kitle gösterilerine rağmen ne yazık ki Almanya'da olmayan da işte buydu.

Devrimin ilerleyişini kanlı saldırılarla durdurmayı planlayan burjuvazi bu iş için sosyal demokratları da göreve çağırarak ve bu süreçte Noske gibi hainler burjuvaziye hizmetleriyle öne çıkacaklardı. Olayların akışı tüm devrim örneklerinde olduğu üzere, sınıflarüstü bir demokrasi ve cumhuriyetin olamayacağını tüm çarpıcılığıyla ortaya koyuyordu. Spartakistlerin temsil ettiği devrimci unsurlar bu gerçeğin bilincindeydiler. Onlar, devrimin bir burjuva cumhuriyetin kuruluşuyla sona ermemesi ve işçilerin-emekçilerin egemen olacağı sosyal cumhuriyetin kuruluşuna ilerletilmesi için canla başla mücadele ettiler. Ne var ki onların siyasal gücü, henüz ancak işçi sınıfının küçük bir azınlığını harekete geçirebilecek bir düzeyle sınırlı idi. Nitekim burjuva cumhuriyetin kuruluşunu takip eden süreçte cereyan eden devrimci kalkışmaların akıbeti de bu gerçeği acı biçimde gözler önüne seriyordu.

6 Aralık olayları bu durumu somutlayan çarpıcı bir örnek oldu. 6 Aralık günü bazı subaylar Berlin'de toplantı halinde olan İşçi ve Asker Konseyleri Yürütme Kurulu üyelerini tutuklamaya teşebbüs etmişler ve buna karşı Spartakistler kent merkezine doğru yürüyüşe geçmiştiler. Ne var ki kent merkezine girişte askeri güçler tarafından durduruldular ve üzerlerine açılan ateş sonucunda 14 işçi yaşamını yitirdi. Bundan sonrası, Berlin'de devrimi ilerletmeye çalışan öncü güçlerle kentte egemen sınıflar lehine düzen sağlamaya kararlı karşı-devrimci güçler arasındaki çatışmalarla muhtemel bir sona doğru ilerleyecekti. Gericiliğin uğursuz güçleri devrimci öncü hareketi ezmek için açıkça harekete geçmişti. Hükümette yer alan sosyal demokrat bakan Scheideman'ın da işbirliğiyle, Karl Liebknecht ve Rosa Luxemburg'un başlarına 100 bin Alman markı tutarında bir ödül konulmuştu.

1918 Aralık ayı boyunca ve 1919 Ocak ayının başlarında Berlin kenti devrimci işçilerle karşı-devrimci askeri güçler arasında çeşitli çatışmalara sahne oldu. Ama ne yazık ki siyasal arenada kitleleri etkileyen bir güç olarak Sosyal Demokrat partinin borusu ötmekteydi. Burjuvazinin hizmetindeki bu partinin politikalarına isyan eden bilinçli işçi kesimleri ise, hiçbir etkili siyasal karar mekanizmasında temsil edilmemekteydiler. Gerçi ortada bir *ikili iktidar* durumu vardı ama bu ikilide terazinin kefesi devrimci işçiler aleyhine işlemekteydi. İşte Spartakistlerin kurduğu Alman Komünist Partisi (KPD), ne yazık ki artık talihsizce gecikmiş biçimde ve de bu olumsuz koşullarda, 30 Aralık 1918'de yaşama gözlerini açtı. Sosyal Demokrat parti yönetimi ise devrimci unsurlara karşı açık katliam hazırlıklarının içine

dalmış durumdaydı.

Nitekim 4 Ocak günü, nihayetinde Rosa ve Karl'ın katledilmesiyle sonuçlanacak olaylar zinciri yaşanmaya başlandı. Berlin'de SPD yönetimi, devrimci güçlerden yana tavır koyan Polis Müdürünü görevden aldı. Bunun üzerine KPD, Devrimci İşyeri Temsilcileri ve Alman Bağımsız Sosyal Demokrat Partisi hükümetin tutumuna karşı koyan bir gösteri çağrısında bulundular. Devrimci işçiler bu çağrı üzerine harekete geçecekler ve ertesi gün de bir devrim komitesi kurulması kararı alacaklardı. Devrim Komitesi karşı-devrimci gelişmeleri engelleyebilecek kararlar üretmek için sürekli toplantı halindeydi. Ama devrimin ilerletilmesi için kesin harekete geçirici bir siyasal güce ne yazık ki sahip değildi. Karşı-devrimci güçler ise artık Rosa'ları öldürmek üzere planlarını doğrudan yürürlüğe koymaktaydılar. Reich ordusunun başkomutanı ve İçişleri Bakanı tayin edilen sosyal demokrat Noske, Rosa'nın katline bizzat onay vermişti. Resmi ordunun yanı sıra, milliyetçi öğrencilerden ve başıbozuklardan devşirilen Freikorps (Gönüllü Birlikler) adlı birlikler örgütlenmişti. İşte bu paramiliter faşist güçler 10 Ocak günü devrimcilere karşı açık saldırıyı başlattılar.

Devrimci işçi temsilcileri tutuklanıp kurşuna dizildi; hükümet yanlısı birlikler devrimci unsurların işgal ettiği binaları tek tek ele geçirerek onları katletmeye giriştiler. Yeterli hazırlıktan yoksun devrimci kalkışmaların yol açacağı felâketlere karşı her zaman siyasal bir mücadele yürütmüş olan Rosa ve Karl ise, artık bir kez ok yaydan çıktığı için devrimci kavga yoldaşlarının yanı başındaydılar. Bu iki yiğit devrimci önder yoldaşlarıyla aynı kaderi paylaşacaklardı. Nitekim Rosa ve Karl 15 Ocak günü Freikorps tarafından ele geçirildiler ve cezaevine götürülürlerken dipçik darbeleriyle katledildiler. Sosyal demokrasinin ihanetine ve doğuracağı tehlikelere erken tarihlerden itibaren dikkat çeken Rosa'nın ve yoldaşı Karl'ın ölümü, son nefesinde Rosa'yı bir kez daha haklı çıkarırcasına, sosyal-demokrasinin hain liderlerinin eliyle gelmiş oldu. Fakat diğer yandan, devrimci görev başındayken gelen ölüm aslında Rosa'nın gönlüne göreydi. O bu arzusunu, hapisshanedeyken Karl Liebnecht'in eşi Sonia'ya yazdığı mektupta şöyle dile getirmişti: "Her şeye rağmen görev başında, bir sokak çatışmasında ya da darağacında can vermek isterim." Devrimci mücadelenin sert doğası Rosa'nın arzusunu karşılıksız bırakmamış, ölüm kapısını arzu ettiği biçimde çalmıştı.

Vardım, varım, varolacağım!

Karşı-devrim Karl ve Rosa'nın yaşamına son vermeyi başararak sanki bir zafer kazanmış gibiydi. Oysa işin aslında, Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht sergiledikleri devrimci tutumla artık yok edilmeyi olanaksız kılacak biçimde ölümsüzleşmişlerdi bile. "Berlin'de düzen hüküm sürüyor" diyen karşı-devrimcilere, "bu 'yenilgiden' geleceğin zaferi çiçek verecektir!" diye meydan okumaktaydı Rosa. Onun öldürülmesinden bir gün önce kaleme aldığı ve devrimci ateşler saçan o eşsiz satırları, karşı-devrimin zaferini bir Pirus zaferine çevirmişti: "Zafer kazanmış bir edayla, 'Berlin'de düzen hüküm sürüyor' diye bildiriyor burjuva basını; Ebert ve Noske 'düzen sağlandı' diyor; sokaklarda küçük-burjuva serserilerin mendil sallayıp, hurra diye bağırarak alkışladığı muzaffer birliklerin subayları 'düzen sağlandı' diyor. . . 'Varşova'da düzen hüküm sürüyor!', 'Paris'te düzen hüküm sürüyor!', 'Berlin'de düzen hüküm sürüyor!'. Her yarım yüzyılda bir, 'düzen'in bekcileri, dünya çapında mücadelenin odaklarından birisinde, zafer bültenlerini böyle yayımlıyorlar. Ve etekleri zil çalan bu 'galipler', düzenli aralıklarla kanlı kıyımlarla korunması gereken bir 'düzen'in kaçınılmaz olarak kendi yıkımına gittiğini fark etmiyorlar." (Rosa Luxemburg, *Spartakistler Ne İstiyor?* derlemesi içinde, Belge Yay., s.165)

Rosa'nın *Rote Fahne* (Kızıl Bayrak) gazetesinde yayınlanan bu yazısında yer alan satırlar gerçekten de onu burjuvazi tarafından yok edilmesi imkânsız bir devrim meşalesine dönüştürmüştür. Spartakistlerin yaktığı devrimci ateş yıllara meydan okuyarak günümüze ulaşmıştır ve bugünün işçi kuşaklarını devrime çağırılmaktadır: "'Berlin'de düzen hüküm sürüyor!' Sizi budala zaptiyeler! Kum üzerine kurulu sizin 'düzeniniz'. Devrim daha yarın olmadan, 'zincir şakırtıları içinde yine doğrulacaktır!' ve sizleri dehşet içinde bırakıp, gür sesi ile şunu haykıracaktır: 'Vardım, Varım, Varolacağım!'" (Rosa, *age*, s.172)

Yoldaşı Karl Liebknecht ise, öldürüldüğü gün (15 Ocak 1919) yazdığı *Her Şeye Rağmen* başlıklı makalede, işçi sınıfının düşmanlarının suratına "zafer olan yenilgiler vardır" diye haykırmaktaydı: "Spartaküs'e hücum! Spartakistleri vurun! naralarıyla inliyor sokaklar. Basın Spartaküs'ün yenilgisini kutluyor. Devrimci işçilerin silahlarının alınması ve eski Alman polisinin yeniden örgütlenmesi Spartaküs'ün bastırılışını damgalıyor... Evet! Berlin'in devrimci işçileri yenildi. Evet! Yüzlercesi öldürüldü. Evet!

Yenildiler. Çünkü güvendikleri askerler, denizciler, halk güçleri onları terk etti. Başlarındakilerin kararsızlığı ve zayıflığı onları felç etti. Ve egemen sınıfların muazzam karşı-devrimci dalgasında boğuldular. Evet, yenildiler. Yenilmeleri tarihsel bir zorunluluktaki. Çünkü vakit henüz olgunlaşmamıştı. Ancak ne var ki savaş kaçınılmazdı. Ebert çetesi proletaryayı savaşa zorladı. Evet! Berlin'in devrimci işçileri yenildiler. Ebert-Scheidemann zafer kazandı. Çünkü generaller, bürokrasi, soylular, para babaları, gerici olan herkes onların yanındaydı. Ancak zafer olan yenilgiler ve yenilgi olan zaferler vardır. Ocak ayının mağlupları ezilen insanlığın en soylu amacı için çarpıştılar, kanlarını döktüler. Bugün yenilenler yarın zafer kazanacaklardır.” (*Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*, cilt 2, s.631)

Alman devriminin Rosa ve Karl'ın satırlarıyla tarihe kazınan olumlu yönleri unutulamaz. Ancak bununla birlikte, devrimci insana düşen görev bir deneyimin yalnızca olumlu görünen yönleriyle yetinip tatmin olmamak ve asıl olarak onun eksiklerinden ve hatalarından ders çıkarmaya çalışmaktır. Benzer onlarca örnekte olduğu gibi vaktiyle Almanya'da yaşananlar da, başlamış olan bir devrimin yarı yolda kalakalmasının işçi sınıfı açısından ölümcül sonuçlar doğuracağını açıkça ortaya koymuştur. Sömürücü sınıflara ait devlet aygıtı parçalanıp tarihin çöp sepetine atılmadıkça, işçi sınıfı devrimci bir sürecin ilerleyişi içinde her an karşı-devrimin tehdidi altında demektir. Nitekim Almanya örneğinde devrimin yenilgisi faşizmin yükselişinin önünü açmış ve onun iktidara tırmanabilmesini mümkün kılmıştır.

Bu önemli dersler yalnızca geçmişte olmuş bitmiş olaylarla sınırlı bir boyuta sahip değiller kuşkusuz. Aslında tüm yakıcılığıyla günümüzde yaşanan olaylara ışık tutuyorlar. Örneğe, ilk planda akla gelen, günümüzde Venezuelada yaşanan devrimci süreçtir. Bir devrim durumunun içinde iktidar koltuğuna oturan Chavez yönetimi devrimin ilerletilmesini değil, yarı yolda durdurulmasını temsil etmektedir. Venezuelada burjuva devlet aygıtı yıkılmamıştır, sapsağlam yerinde durmaktadır. Daha da kötüsü, Chavez yönetimi bu gerçeğe rağmen işçi-emekçi kitleleri sanki devrim ilerliyormuş gibi fena halde yanıltabilmektedir. Oysa tüm zamanlar için geçerli olmak üzere ifade etmek gerekir ki, devrimle asla oyun olmaz, devrimin yarı yolda durdurulması felâket getirir. Devrimci kalkışmaları başarıya ulaştıramayan işçi sınıfı karşı-devrimin zulümüyle yüz yüze gelir.

Rusya'da Ekim Devriminde işçi sınıfı, Lenin ve Bolşevik önderlik sayesinde

devrimi yarı yolda bırakmayıp siyasal iktidarın fethi noktasına kadar ilerleme şansına sahip olabilmisti. Alman devrimi ise, bilinçli işçilerin yiğitçe mücadelelerine, Rosa ve Karl gibi devrimci liderlerin varlığına ve çabasına karşın, böyle bir önderlik zamanında inşa edilememiş olduğundan yenilgiyle sonuçlandı. Almanyada işçi kitlelerinin güvenini bizzat onların deneyimleri temelinde kazanacak bir parti önceden inşa edilemediği içindir ki, işçi sınıfının önemli bir bölümü tarihi karar anlarında hâlâ sosyal demokratları izlemeyi sürdürdü. Özetle, devrimci önderliğin inşasının gecikmesi, işçi sınıfı kitlesinin reformist örgütlerden (Almanya örneğinde sosyal demokrasiyen) kopmasını engellemiş oldu.

Alman devrimi yalnızca Alman işçi sınıfının geleceği açısından değil, dünya devriminin ilerleyebilmesi ve dolayısıyla Rusya'daki devrimci işçi iktidarının varlığını koruyabilmesi açısından da hayati bir önem taşıyordu. O nedenle onun yenilgisi dünya üzerindeki enternasyonalist devrimcileri büyük bir hüsrana sürükledi. Ve Ekim Devriminin Rusya'da yalıtılmasına neden olarak, daha sonraki yıllarda kurulacak olan bürokratik iktidarın da önünü açtı. Sonuçta Rosa ve Karl gibi devrimci önderler, tıpkı Lenin ya da Troçki gibi, işçi sınıfının mücadele tarihinde onurlarıyla yerlerini aldılar. Fakat ne yazık ki Almanya ve Avrupa devriminin imdada yetişmemesi nedeniyle yalnız kalan Ekim Devrimi, egemen sınıf düzeyine yükselen bürokrasi eliyle katledildi.

Son derece açık olan bir gerçeklik var. Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht gibi siyasal kişiliklerin, aradan geçen uzun yıllara, dil ve mekân farklılıklarına meydan okuyarak bugün dünyanın dört bir yanında devrimci insanların kavgasında yaşaması boşuna değildir. Onlar dünya işçi sınıfını siyasal bataklığa sürükleyen reformizme, milliyetçi histeri kampanyalarıyla birbirine kırdıran sosyal şovenizme karşı devrimci mücadele bayrağını açmış militan insanlardır. Onların yürekleri son ana dek işçi sınıfının enternasyonal özlemleri için çarpmıştır.

Nitekim bu önemli husus, Ekim Devriminin önderlerinden Troçki'nin, Rosa ve Karl'ın ölümlerinin ardından kaleme aldığı anma yazısında en güzel biçimde dile getirilir: "Bizim için Liebknecht, sadece bir Alman lider; Rosa Luxemburg da sadece Alman işçilerine önderlik eden bir Polonyalı sosyalist değildir. Hayır, onlar tüm dünya proletaryasının yakınlarıdır ve hepimiz, onlara kopmaz manevi bağlarla bağlıyız. Onlar son nefeslerine kadar, herhangi bir ulusa değil, Enternasyonale'ye ait oldular."

Rosa'nın yakın mücadele yoldaşlarından Clara Zetkin'in onun ölümünden sonra yazdığı satırlar da unutulmaması gereken bir değerlendirme olarak günümüze uzanır: "Rosa Luxemburg'ta sosyalist fikir, hem kalbin, hem beynin hiçbir zaman sönmeden yanan güçlü ve egemen bir ihtirasıydı. Bu şaşırtıcı kadının büyük amacı sosyal devrim yolunu hazırlamak, sosyalizme giden tarih patikasını temizlemektir. Devrim denemesi, devrim için çarpışmak onun en büyük mutluluğuydu. Bütün hayatını ve varlığını sosyalizme vakfetti... O, keskin bir kılıç, canlı bir devrim aleviydi."

Burjuvazi Rosa Luxemburg ve yoldaşı Karl Liebknecht'i katletti. Ama onların devrimci mücadelesini yok edemedi. Nitekim Rosa ve Karl, ölümlerinden birkaç ay sonra toplanan Komünist Enternasyonalin kuruluş kongresinde devrimci varlıklarıyla yerlerini aldılar. Kongrenin açılış konuşmasını yapan Lenin, "Üçüncü Enternasyonalin en iyi temsilcileri olan Karl Liebknecht ve Rosa Luxemburg'un anısına sizleri saygı duruşuna davet ediyorum" diyerek kongreyi açmıştı. Ve Lenin konuşmasına, hatalı bulduğu bazı noktalarda eleştirdiği Rosa'nın devrimci hakkının yenmemesi için tarihsel uyarı anlamına gelecek sözlerle devam edecekti: "Bütün hatalarına rağmen o bir kartaldı ve kartal olarak kalacaktır; ve anısı bütün dünya komünistleri için daima değerli olmakla kalmayacak, aynı zamanda biyografisi ve *bütün* eserlerinin yayınlanması, tüm dünyada pek çok komünist kuşağın eğitilmesinde son derece yararlı kılavuzlar olarak hizmet edecektir." Lenin'in bu konuşmasında veciz biçimde belirttiği üzere, Rosa Luxemburg dünya işçi hareketinin tarihine "Alman sosyal-demokrasisi 4 Ağustos 1914'ten sonra kokuşmuş bir cesettir" diyen devrimci duruşuyla geçti. Paul Levi, Scheidemann, Kautsky türünden tavuklar ise, işçi hareketinin arka bahçesindeki çöplükler arasında gıdaklayıp durdular.

Evet, Lenin'in dediği gibi Rosa bir kartaldı ve devrimci mücadele içinde son nefesini verdiğinde kızıl kanatlarıyla yükseklere uçarak aramızdan ayrıldı. O bugünün kuşaklarına çeşitli eserlerinin yanı sıra devrimci mücadeleye adanmış militan bir yaşam örneği de bıraktı. Rosa Luxemburg, Karl Liebknecht ve Alman devriminde yaşamlarını yitiren diğer Spartakistler, kızıl kanatlı atlılar gibi mücadele ederek bu dünyadan uzaklaştılar. Ama Spartakistlerin yaktığı devrimci meşale söndürülemedi. O meşale her daim yanmayı sürdürecektir! Liebknecht'in *Her Şeye Rağmen* adlı makalesindeki unutulmaz sözleriyle ifade edecek olursak, "çünkü Spartaküs, proletaryanın

devriminin ateş ve akli demektir; o, proletaryanın devriminin yüreği ve ruhu; irade ve özlemi demektir. Ve Spartaküs, sınıf bilinçli proletaryanın tüm kararlılığı ve mutluluk özlemi demektir. Çünkü Spartaküs, sosyalizm ve dünya devrimi demektir.”

Öncü örgüt ve kitle mücadelesi diyalektiği

Sosyalizm ve dünya devrimi için mücadeleye adanmış yaşamlarıyla, Spartakist önderlerin dünyanın çeşitli ülkelerinde devrimci kuşaklara örnek oluşturacağına hiç kuşku yok. Ancak bu önemli gerçeğin yanı sıra, Alman devrim deneyimi, devrimci örgütün inşası konusundaki zaaf ve gecikmelerin faturasının çok ağır olduğunu da tüm çarpıcılığıyla gözler önüne seriyor. İşin aslına bakılacak olursa, Alman devriminin ilerleyişi içinde yaşananların, bizzat Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht gibi Spartakist liderlere de örgüt sorununda eksik ve hatalı oldukları yönleri gösterdiği çok açıktır. Zaten onlar bu yüzden nihayetinde Alman Komünist Partisi’ni var etmek için harekete geçmişlerdir, fakat bu konudaki gecikmeleri telafi edilmez kayıplara neden olmuştur.

Alman Komünist Partisi’nin kuruluşundan önce Spartakistler Alman Bağımsız Sosyal Demokrat Partisi’nin (USPD) içindeydiler. Bu parti, SPD’nin açık şoven ve işbirlikçi politikalarının yükselen dozuna artık ortak olmak istemeyen Kautsky ve Bernstein gibi liderler tarafından 1917 Nisanında kurulmuştu. İçinde devrimci unsurların yer almasına karşın USPD yönetimi genelde merkezci siyasal tutumlar sergilemekteydi. Bağımsız siyasetlerini sürdürmek koşuluyla olsa bile, Spartakistlerin bu partiye katılmaları aslında bir hata idi. Devrimi ilerletebilmek için ayrı bir önder partinin gerekliliğini nihayetinde kavrayan Spartakistler USPD’den ayrıldılar ve diğer bazı devrimci çevrelerin de katılımıyla 30 Aralık 1918 tarihinde Alman Komünist Partisi’ni (KPD) kurdular.

Ancak ne yazık ki, Rosa’ların komünist parti çatısı altında yürütecekleri devrimci mücadele süreci yalnızca iki hafta sürebilecekti. Gecikme çok açıktı. Alman örneğinde artık devrimin yenilgiye sürüklendiği bir kesitte kurulan devrimci parti, Rus örneğinde Lenin’in örgüt sorunundaki doğru tutumu sayesinde çok önceden var edilebilmişti. Bu noktada günümüz açısından da atlanmaması gereken bir ders yer alır. Kapitalizmin emperyalist aşaması, ekonomik alanda derinleşen krizlere paralel olarak siyasal alanda da ciddi

çalkantı ve istikrarsızlık eğilimiyle seyreder. Düzene karşı yükselen toplumsal hoşnutsuzluk temelinde siyasal koşullarda ani değişimlerin yaşanması, işçi sınıfının devrimci partisinin etkisini belirleyici kılar. Bu hususa dikkat çeken Lenin, bazen iki ya da üç günün uluslararası devrimin kaderini belirleyebileceğini söylemiş ve devrimci öncü partinin inşasının yakıcı önemini vurgulamıştır. Rosa Luxemburg ve Troçki gibi devrimci önderler, örgüt anlayışı bağlamında uzun bir süre Lenin'in açıklamalarını benimsememiş ve bu konuda ona eleştiriler yöneltmişlerdir. Fakat somut pratik ve tarihsel deneyim neticede kimin haklı olduğunu açıkça ortaya koymuştur.

Rosa Luxemburg'un örgüt sorununda Lenin'in *Ne Yapmalı* kitabındaki açıklamalarını eleştirdiği ve karşılığında Rosa'nın da Lenin tarafından kendiliğindencilığe prim vermekle suçlandığı bilinir. Ne var ki bu konuya boyundan büyük anlamlar yüklemek ve Rosa'yı kendiliğindencilığe tapan biri olarak göstermek yanlış olacaktır. Rosa'nın devrimci örgütün inşası sorununda hatalı bir yaklaşımı olsa bile, Rosa örgütsüzlüğü savunmamıştır. Fakat öncü örgüt-kitle mücadelesi diyalektiği bağlamında Lenin çubuğu öncü örgütün gerekliliği yönünde bükürken, Rosa ise kitle mücadelesinin önemine çevirmiştir. Dolayısıyla, söz konusu faktörler arasındaki diyalektik ilişki ve konunun bütünselliği göz önünde tutulacak olursa, aslında iki devrimci önderin açıklamalarından da öğrenilecek ayrı ayrı son derece önemli hususlar mevcuttur. Bu nedenle, Lenin'in öncü örgütün inşası konusundaki haklılığını ve yol göstericiliğini unutmamak koşuluyla, Rosa'nın devrimci mücadelede kitlelerin tarihsel rolüne yaptığı vurguların önemi ve isabeti de asla göz ardı edilemez.

Ünlü Junius broşüründe, "özeleştir, bütün çıplaklığıyla, acımasız, meselenin temeline kadar inen özeleştir, proleter hareketin yaşam nefesi ve yaşam ışığıdır" der Rosa. Bilimsel eleştiri ve kuşku olmaksızın Marksizmin bir dogmaya dönüşeceği tehlikesini her zaman ateşli bir dille vurgulamıştır. Rosa, sosyalizm için mücadelenin sekte, bürokratik ve ikameci tutumlarla asla başarıya ulaştırılamayacağı üzerinde dururken ne kadar haklıdır. Ekim Devriminin ürünü olan işçi iktidarının Lenin'in ölümünden sonra egemen olan bir bürokrasi eliyle katledilmesi, Rosa'nın bu konudaki uyarılarının tarihsel haklılığını ve önemini gözler önüne serer. O nedenle Rosa'nın sesine kulak vermek zorunludur ve yalnızca öncü örgütün inşası konusunda doğru görünen tutumlar takınmakla iş bitmemektedir. Proletaryanın devrimci

tarihsel rolünü, öncü örgüt-kitle mücadelesi diyalektiği bağlamında bir bütün olarak doğru kavramak gereklidir.

Günümüzde enternasyonalist komünist eğilimi dünya ölçeğinde örgütlemenin ve güçlendirmenin temel bir görev oluşturduğu açıktır. Bu görevin üstesinden gelebilmek için de, Lenin, Troçki ve Rosa gibi önderlerin devrimci mücadelenin ilerleyişine farklı noktalarda ışık tutan doğru görüşlerini içselleştirmek ve benimsemek gerekmektedir. Onların her biri devrimci Marksist geleneğimizin bir parçasıdır. Bu bütünselliği parçalayarak ayrı ayrı isimlerle etiketlenmiş “gelenekler” icat etme işi de olsa olsa küçük-burjuvaziye yaraşabilir.

Devrimci kuşakların bugün de, sosyalizmin tepeden buyruklarla kurulamayacağını devrime olan tüm inancıyla vurgulayan Rosa'dan öğrenecekleri o kadar çok şey var ki! Bürokratik diktatörlük altında tamamen tasfiyeye uğrayan Ekim Devriminin kaderi ve buna dair tarihsel deneyim, Stalinizm tarafından çarpıtılmamış Marksizmin haklılığına olanca çarpıcılığıyla işaret ediyor. İşte Rosa'nın savunmaya çalıştığı da bu Marksist anlayış olmuştur ve o, tarihi kitlelerin yaptığına işaret eden Marx ve Engels'in izinden gitmiştir.

Devrim mücadelesinde işçi kitlelerinin yaratıcı gücüne inanan ve işçi iktidarının yaşatılabilmesi için işçi demokrasisinin zorunluluğuna dikkat çeken Rosa Luxemburg bu gibi konularda yerden göğe haklıdır. Sosyalizm, ancak ve ancak *komün tipi demokrasi* şeklinde örgütlenen bir işçi sınıfıyla inşa edilebilir. Lenin'in örneklediği tipten bir devrimci önder partinin inşasını savunmak ne denli gereklirse, işçi iktidarının bir parti diktatörlüğü olmadığına yürekten inanmak ve buna uygun bir siyasal çizgi benimsemek de o kadar gereklidir. Rosa'nın dediği gibi, işçi iktidarı sınıfın diktatoryası olmalıdır, sınıf adına yöneten küçük bir azınlığın değil! Kuşkusuz her demokrasi özünde bir sınıf diktatörlüğüdür ve bu bakımdan işçi sınıfının iktidarı da proletarya diktatörlüğü demektir. Ancak bu gerçekliği ifade etmekle iş bitmemektedir. İşin daha önemli olan yönünü, altını kalınca çizerek vurgulamak gerekir. Proletarya diktatörlüğü demokrasinin kaldırılması değil, toplumun çoğunluğunu oluşturan işçi-emekçi kitleler için tarihte ilk kez en geniş demokrasinin tesisi anlamına gelir.

Sosyalizm, bir avuç aydının veya kitleleri sopalarıyla gütmeye meraklı sözde

devrimci kadroların tepeden inme emir ve kararlarıyla inşa edilemez. Bu bakımdan Alman Komünist Partisi'nin 31 Aralık 1918 tarihinde toplanan kuruluş kongresinde Rosa'nın yaptığı konuşma, bugünün devrimcilerine de ışık tutacak bir tarihsel önem taşımaktadır: "Sosyalizm mücadelesinde kitleler savaşmalıdır, kapitalizme karşı göğüs göğüse yalnızca kitleler çarpışmalıdır, her fabrikada, her proleter kendi patronuna karşı mücadele vermelidir. Sosyalist bir devrim ancak bundan sonra gerçekleşebilir. Buna rağmen, düşüncesizler, olayların gidişiyile ilgili daha farklı görüntüler çizdiler. Gerekli olan şeyin yalnızca eski hükümeti yıkmaktan, sosyalist bir hükümeti başa geçirmekten, sonra da sosyalizmi yerleştirecek kararnamele yayınlanmaktan ibaret olduğu sanılıyor. Bunun bir hayalden başka bir şey olmadığı bir kez daha ortaya çıktı. Sosyalizm kararnamelerle yaratılamayacak ve yaratılamaz da; ve de sosyalizm, ne kadar sosyalist olursa olsun herhangi bir hükümet tarafından kurulamaz. Sosyalizm, kitleler tarafından, tek tek her proleterin katılımıyla yaratılabilir. Kapitalizmin zinciri dövüldüğü yerden kırılmalıdır." (Rosa, *age*, s.151-152)

Nihayet, ele aldığımız konunun bir başka önemli yönünü oluşturan bir hususa da açıklık getirelim. Örgütsel sorunlarda Rosa ve Lenin arasında yaşanmış olan polemiklerden hareketle, Rosa'yı Lenin önderliğindeki Bolşeviklerin tarihsel önemini kavramamış bir insan konumuna indirgemek tamamen yanlış ve haksız bir siyasal yaklaşım olur. Aslında bu konuda lafı uzatmaya hiç mi hiç gerek yoktur. Zira devrimci siyaset açısından tamamen çapsiz ve kifayetsiz küçük-burjuvaların yersiz suçlamalarına en iyi cevabı bizzat Rosa Luxemburg'un satırları vermektedir: "Bolşevikler, gerçek bir devrimci bir partinin tarihsel olanakların sunduğu sınırlar içinde yapabileceği katkıyı her şeyiyle yapabileceklerini gösterdiler. Onlardan mucizeler yaratmaları beklenmiyor. Savaş tarafından tüketilmiş, emperyalizm tarafından boğazlanmış, uluslararası proletarya tarafından ihanete uğramış, yalıtılmış bir ülkede, örnek ve kusursuz bir proleter devrimi bir mucize olurdu.

"Önemli olan, Bolşeviklerin politikalarında temel olanla olmayanı, özsel olanla kazara ortaya çıkan sıvrilikleri ayırt edebilmektir. Bütün dünyada belirleyici nihai mücadelelerle yüz yüze olduğumuz bu dönemde, sosyalizmin en büyük sorunu zamanımızın en yakıcı sorunu haline geldi ve hâlâ da öyle olmaya devam ediyor. Bu sorun, şu ya da bu ikincil taktik sorunlardan biri değil, fakat proletaryanın eyleme geçme kapasitesiyle, eylem gücüyle, sosyalist

iktidarı gerçekleştirme iradesiyle ilgilidir. Bu bakımdan, Lenin ve Troçki ve arkadaşları dünya proletaryasına bir örnek oluşturarak ilk olarak öne çıkanlar oldular; onlar şu ana kadar hâlâ Hutten’la birlikte şu şekilde haykıracabilecek olan biricik örnek olmaya devam ediyorlar: ‘Ben buna cüret ettim!’

“Bolşevik siyasette temel ve kalıcı olan budur. Bu anlamda Bolşevikler siyasal iktidarı fethetmek, sosyalizmin gerçekleştirilmesini pratik bir sorun olarak koymak ve bütün dünyada emekle sermaye arasındaki hesabın görülmesi davasını ilerletmek yoluyla uluslararası proletaryanın başını çekerek ölümsüz bir tarihsel hizmette bulundular. Rusya’da sorun sadece ortaya konabilirdi. Rusya’da çözülemezdi. Ve bu anlamda gelecek her yerde ‘Bolşevizm’ aittir.” (Rosa, *Rus Devrimi*)

II

Rosa Luxemburg’un devrimci Marksizmi savunma çabası içinde çarpıcı biçimde öne çıkan konulardan birini, onun reformizme karşı yürüttüğü ideolojik-teorik mücadele oluşturuyor. Bu konunun geçmişte büyük bir önem kazanması, o yıllar boyunca Avrupa sosyalist hareketinde yaşanan bazı somut gelişmelerin bir sonucuydu. Marksizmin toplumsal devrim anlayışının karşısına dikilen reformist çizgi 1890’lar ve sonrasında Alman Sosyal Demokrat Partisi (SPD) içinde giderek güç kazanmış ve bu partinin geniş etkinlik alanı nedeniyle de II. Enternasyonal’de egemen eğilim haline gelmişti. Engels’in ölümünden sonra II. Enternasyonal’i ve II. Enternasyonal partilerini adım adım uzlaşmacı ve işbirlikçi bir çizgiye çeken reformizmin yükselişinde en büyük pay da kuşkusuz Eduard Bernstein’a aitti.

Bernstein’in görüşleri pek çok açıdan Marksizmin devrimci çizgisine bir saldırı niteliği taşır. Bernstein bu saldırısını başlangıçta kuşkusuz Marksizmden açık bir kopuş biçiminde ortaya koyamamıştır. Bunun yerine, görüşlerini ve tezlerini, değişen somut koşullar gereği Marksizmde yapılması gereken masumane bir “yenileme” (revizyon) olarak sunmuştur. Oysa düşünsel alanda onun giriştiği eylem, düpedüz, Marksizmin devrimci özünü karartan ve eylem çizgisini saptıran bir revizyondur. İşin özünü vurgulamak gerekirse, Bernstein’ın yaptığı revizyonun içeriği ve kapsamı aslında devrimci

mücadelenin tam anlamıyla inkârı anlamına gelir.

Bernstein kapitalizmi devrimci tarzda yıkarak ondan *kurtulmayı* değil, kapitalizmi reformlarla ehlileştirerek *yaşatmayı* esas alır. Ona bakılacak olursa, talep edilecek reformlar sayesinde kapitalist devleti de demokratik tarzda dönüştürmek mümkündür! Bu nedenle aslında siyasal bakımdan Bernstein'in yaptığı, işçi mücadelesi alanından çaktırmadan uzaklaşmak ve reformist bir burjuva siyasetini biçimlendirmektir. Avrupa ülkelerinde *sosyal demokrasi akımı* olarak ete kemiğe bürünen burjuva sol siyasetin, neticede Bernstein ve benzeri dönem Marksistlerin çaba ve katkılarıyla vücut bulduğu da aşikârdır. Öte yandan, burjuvazi de kitleleri havuç politikasıyla avutup yatıştırmak istediğinde, her zaman bu tür siyasi akım ve siyasi düşünürlere ihtiyaç duymuş ve meydanı bu gibilerin hizmetine açmıştır.

Bu olgular kapitalizm altında dünden bugüne yaşanmış gerçeklerdir ve bugün de burjuvazinin, sırası geldiğinde yine Bernstein'lara ihtiyaç duyacağı açıktır. Kapitalizmin tarihinin defalarca örneklediği üzere, bu sistem yaşanan büyük krizler nedeniyle işçi ve emekçi kitleler tarafından daha bir sorgulanır hale geldikçe, burjuva düzen güçlerinin bir bölümü faşizm gibi açık baskı politikalarına yönelir. Bir başka bölümü ise, kapitalizmi daha istikrarlı biçimde ve daha uzun zaman boyunca yaşatabilme kaygısıyla *havuç politikasına*, reform vaatlerine sarılmak ister. Bu tespitler yalnızca tarihsel geçmişi ilgilendiren ya da teorik soyutlamalar mahiyetindeki bir takım çıkarımlardan ibaret değildirler. Günümüz koşullarında dünya ölçeğinde yaşanan siyasal gelişmeler ve ideolojik propagandalar, bu tespitlerin güncelliğini ve somutla bağını fazlasıyla doğrulamaktadır. Kapitalizmi reforme ederek katlanılır kılmaya yönelik bayatlamış fikirler, bugünlerde kimi burjuva ideologlar veya sol akademisyenler tarafından mal bulmuş mağribi edasıyla piyasaya sürülmektedir.

Yaşanan siyasal istikrarsızlık ve kaos döneminde önümüzdeki sürecin, birbiriyle çelişen ve çok yönlü siyasal gelişmelere açık olduğunu vurgulamak gerekiyor. Bununla birlikte, muhtemel gelişmelerin tartıştığımız konuyla doğrudan ilgili bir boyutuna özellikle dikkat çekmek yararlı olacak. Yaşanan sistem krizinin tetiklediği siyasal sarsıntılar devrimci düşünceye yeni bir ivme kazandırıp Marksizmi güncel ve önemli kıldıkça, revizyonizm ve reformizm cephesinde de "daha adil bir kapitalizm", "yeni bir kapitalizm" türünden saçmalıkların üretimine hız verilecek. Oysa diyebiliriz ki, kapitalist

sistem devam ettiği sürece aslında bir bakıma güneşin altında hiçbir şey yeni değil. Fakat bu genellemenin yalnızca yukarıda değindiğimiz hususla sınırlı olmayan farklı bir boyutu da bulunuyor. Burjuva düşün dünyası Bernstein gibi reformistleri parlatıp öne çıkardığı sürece, Rosa gibi devrimci Marksist önderlerin reformizme karşı yürütmüş oldukları mücadele de öneminden ve güncelliğinden hiçbir şey yitirmeyecek.

Bernstein'in tahrifatları

Bernstein işçi sınıfının mücadele tarihine Marksizmde gerçekleştirdiği büyük revizyonla geçti. Bernstein'a göre işçi sınıfının devrimci programının nihai amacı en iyi ihtimalle güzel bir düşün dile getirmekte, fakat pratik eylem açısından hiçbir değer ifade etmemektedir. Onun devrimci amacın önemini inkâr eden bu yaklaşımı, zaman içinde ün kazanan bir ifadesinde yansımaları bulmuştur: "Ne olursa olsun, nihai amaç benim için hiçbir şeydir; hareket ise her şeydir." Bu reformist teorisyen, Marx'ın öngörülerinin tersine kapitalizmin çelişkilerinin keskinleşmediği ve keskinleşmeyeceği görüşünü ortaya attı. Sermayenin uyumunu sağlayan tröstler, kredi mekanizmaları vb. sayesinde sistemin anarşik doğasının düzelmekte olduğunu, düzenin demokratikleşeceğini, işçi sınıfının yaşam ve çalışma koşullarının giderek iyileşeceğini iddia etti. Bu yaklaşımlarının doğal bir uzantısı olarak da, işçi hareketinin özsel niteliğini demokratik ve sosyalist bir *reform* hareketi olarak tanımladı. İşçi hareketi kendini bu reformların adım adım gerçekleştirilmesi çabasına hasretmeli ve siyasal iktidarın devrimci yoldan ele geçirilmesini düşlememeliydi.

Bernstein'ın çeşitli makaleleri ve *Sosyalizmin Ön Koşulları* adlı kitabı onun bu *evrimci sosyalizm* anlayışını ortaya koyar. Söz konusu kitapta yer alan ve Rosa'nın yaman bir dille eleştirdiği başlıca hususlardan biri de, Engels'in önemli bir değerlendirmesiyle ilişkilidir. Engels, Marx'ın *Fransa'da Sınıflar Savaşı*'na yazdığı 1895 tarihli *Önsöz*'de yasal mücadele araçlarından yararlanmanın önemine değinmiştir. Fakat onun bu değerlendirmesi, dönemin bazı sosyalistleri tarafından legalizme yontacak biçimde yorumlanmıştır. Bu tür çarpıtmalarla kendisini yasalılık aşığı biri olarak göstermek isteyenlere Engels'in ne denli öfkeli olduğu ve bu duruma göz yuman Bebel'leri sert bir dille eleştirdiği hatırlanacaktır.

Geçmişte bu olayların yaşanmasına rağmen, Bernstein, Engels'i bir kez

daha tahrif edecek ve onun değerlendirmesini kendi legalist planlarına alet etmeye teşebbüs edecektir. Bernstein'in iddiasına göre, güya Engels *Önsöz*'de "sosyal demokrasinin gelişmesi için yasal araçların, yasadışı araçlara ve şiddete dayanan devrime göre çok daha uygun olduğunu" söylemiştir. Böylece Bernstein, Engels'in düşüncelerinden uzaklaşır ve tamamen kendi çarpıtmalarına dayanarak, devrimci şiddetin işçi sınıfı ve sosyalistler tarafından reddedilmesi gerektiği sonucuna çıkar. Ona göre dönemin işçi partisinin (Sosyal Demokrat partinin) esas görevi, parlamenter mücadele temelinde "oylarının kesintisiz bir şekilde artması için çalışmak" olmalıdır.

Bernstein'in yaptığı, Engels'in "değişen koşullarla birlikte taktiklerin gözden geçirilmesi gerektiği" tembihinin ardına sığınarak Marksizmde esaslı bir çarpıtma harekâtına girişmek olmuştur. İşte II. Enternasyonal partileri, neticede bu gibi çarpıtma ve siyasal manevralara bağlı olarak Marksizmden uzaklaşmış ve giderek burjuva solun işçi hareketi içindeki uzantılarına dönüşmüşlerdir. Rosa Luxemburg ise, daha Bernstein'in tahrifat teşebbüslerini yakaladığı bir noktada bu duruma şiddetle karşı çıkar ve tüm gücüyle, Engels'in gelecek kuşaklar tarafından yanlış anlaşılmasını engellemeye çalışır.

Bu bağlamda öncelikle kavranması gereken husus, Engels'in *Önsöz*'de barikatlara karşı yasal mücadelenin önemine değinirken konuyu hangi somutlukta ele aldığıdır. Rosa'nın da açıklığa kavuşturduğu üzere, Engels konuyu tamamen olağan dönemlere özgü günlük mücadele sorunu bağlamında işlemiştir. Engels yalnızca, uzun süren bir baskıcı yönetim döneminden sonra işçi sınıfının mücadelesini güçlendirmek bakımından yasal araçlardan yararlanmanın önemine dikkat çekmek ister. Proletaryanın güç toplaması bakımından yasal araçların önemi vurgulanırken, kuşkusuz kastedilen kapitalizmi yıkma noktasındaki bir proletarya değil, henüz düpedüz kapitalizmin egemenliği altındaki bir proletaryadır. Kısacası, *yasal olanaklardan yararlanma* vurgusu, proletaryanın iktidarı ele geçirme noktasında burjuva devlet mekanizmasını kırıp parçalama görevini asla ortadan kaldırmaz. Zaten, Engels'in söylediklerinden maksadını aşan yasal sonuçlar çıkartmaya çalışmak Engels'in devrimci özüne ihanet anlamına gelir. Yaşamı boyunca savunduğu görüşlerin bütünlüğü göz önünde bulundurulacak olursa, parlamentarizmden doğabilecek aşırılıkları protesto edecek ilk kişinin Engels olacağı açıktır.

Bernstein'in Marksizmde yarattığı tahrifat kuşkusuz yalnızca bu tür

örneklerden ibaret değildir. Marksizmi terk ettiği ölçüde, o, üretimin toplumsallaştırılması zorunluluğunu da görmezden gelmeye başlamıştır. Ekonomik temelde de devrimci mücadele gereğini inkâr ederek, ticaretin ve tüketim kooperatiflerinin reforme edilmesini istemekle yetinme noktasına kaymıştır. Bunun anlamı, Marksizmin temel direklerinden birini oluşturan materyalist tarih anlayışının reddedilmesidir. Böylece, Rosa'nın ifadesiyle, Marksist sistemin harikulâde simetrik ve gurur duyulan yapısı Bernstein'ın elinde bir döküntü yığını haline getirilmiştir. Avrupa sosyal demokrat hareketinde Marksizmin sınıf mücadelesi anlayışı terk edilmiş ve siyasal mücadele çizgisi liberal burjuva siyaseti düzeyine indirgenmiştir.

Devrimci Marksizm sınıf egemenliğinden bağımsız bir demokrasi olamayacağını gözler önüne serer. Demokrasi mücadelesi bağlamında devrimci proletaryanın hedefini de, işçi iktidarının kurulması ve Komün tipi bir demokrasinin tesisi oluşturur. Ne var ki, Marksizmin revize edilmesi ve devrim anlayışının yerine reformizmin geçirilmesiyle oluşturulan bir "sosyalizm" akımının, demokrasi kavrayışı bakımından da büyük tahrifatlar zemininde hareket edeceği açıktır. Nitekim Bernstein, işçi sınıfının vereceği demokrasi mücadelesi konusunda da Marksizmi çarpıtmış ve bu bağlamda görevi burjuva demokrasisinin yaşatılması, yerleştirilmesi ve genişletilmesi ile sınırlı bir parlamenter mücadele anlayışına indirgemıştır. Bu temelde, özünde bir burjuva devlet biçimi olan parlamenter demokrasiden başka bir demokrasi tanımayan ve istemeyen bir "sosyalizm" akımı yaratılmıştır. Bu akım günümüzde de sosyal demokrat ya da reformist sosyalizm biçimindeki siyasal çizgiler olarak varlığını sürdürmektedir. Bu tür siyasi çizgiler, işçi sınıfının kapitalizme karşı mücadelesini sulandırıcı, baltalayıcı ve geriye çekici ciddi bir tehlike kaynağıdır.

Revizyonizmin Marksizmde yarattığı bir başka büyük tahrifat ise, devletin verili düzen çerçevesinde egemen sınıfın devletinden başka bir şey olamayacağı gerçeğini karartmasıdır. Tüm devlet tipleri için geçerli olmak üzere, esasında devlet bütün toplumun değil egemen sınıfın temsilcisidir. Revizyonistler gerçekliği tam da bu noktada çarpıtarak, devleti tüm toplumun temsilcisi gibi göstermişlerdir. Bu sayede de, kapitalizm altında güya tüm topluma adaletli biçimde hizmet edecek ve kapsamlı sosyal reformları gerçekleştirecek bir "sosyal devlet" palavrası yaratılmıştır. Çok iyi hatırlanacağı üzere, özellikle Avrupada II. Dünya Savaşı sonrasında 80'lere

dek bu tür palavralarla işçi sınıfının bilinci alabildiğine bulandırılmış ve işçi hareketi reform beklentileriyle kapitalist düzene entegre edilmiştir. Bugün de genelde reformizm ve özelde Avrupa sosyalizmi geçmiştekine benzer uğursuz görevlerle iş başındadır. Şimdi de işçi sınıfının devrimci mücadeleye atılması, *bugünkünden farklı bir kapitalizm olabileceği* yalanıyla engellenmeye çalışılmaktadır.

Revizyonizmin işçi sınıfının devrimci mücadelesinde yarattığı tahribatın bir boyutu da kuşkusuz örgütsel sorunlara uzanır. Marksizmi revize etme teşebbüsünü, eleştiri özgürlüğü bahanesinin ardına sığınarak yürütmüştür Bernstein. Fakat Rosa Luxemburg'un bu tür hassas konular karşısındaki devrimci ve uyanık tutumu oportünizmin maskesini kısa sürede alaşağı etmiştir. Rosa Eylül 1899 tarihli *Eleştiri ve Bilim Özgürlüğü* adlı makalesinde, Bernstein zihniyetinin devrimci örgütte yerinin olamayacağını açıkça ifade eder: “Bizi amacımıza yönelten eleştirileri ve bizi amacımızdan uzaklaştıran eleştirileri aynı şekilde karşılasaydık, bir mücadele partisi değil, bir gevezeler birliği olurduk”. “Kimseyi saflarımızda yürümeye zorlamıyoruz” der Rosa ve devam eder: “ama biri bunu kendi iradesiyle yapıyorsa, bu, ilkelerimizi kabul ettiği anlamına gelir. Öte yandan, programımızın ve taktikimizin temelini her gün tartışma konusu yaparsak; artık sağlam, dokunulmaz, sınırlanmış hiçbir şey kalmayacağına göre anarşistlerin, nasyonal sosyalistlerin, ahlâk reformu taraftarlarının özgür eleştiri adına partiye kabul edilmemeleri için neden kalmayacaktır. O zaman belirli ilkelerle diğer partilerden ayrılan siyasi bir parti olma kimliğinin ortadan kalkacağı da açık bir gerçektir”.

Böylece Rosa, eleştiri özgürlüğü gibi bir hakkın sınıflar üstü veya burjuva akademik tarzda yorumlanamayacağını bugünün kuşaklarına da çarpıcı biçimde gösteren bir tutum sergilemiştir. Bunu Rosa'nın yapmış olması önemlidir, çünkü o, Marksizmi güçlendirecek olan bir eleştiri özgürlüğünün her zaman ateşli bir savunucusudur. Örneğin konu Marksizmi kendi akademik çıkarları adına donuklaştırmaya yeltenenler olduğunda, *Epigonlar Marksist Teoriye Ne Hale Getirdiler* makalesindeki şu unutulmaz satırlarla gürlür Rosa: “Marksizm, yeni bilgiler edinmek için aralıksız mücadeleyi öngören, donmuş ve kesin kalıplardan başka bir şeyden iğrenmeyen ve hayati gücünü öz-eleştiri silahlarının şakırtısı ile tarihin yıldırım darbelerinde bulan bir devrimci dünya görüşüdür”.

Rosa'nın devrimci değerlendirmeleri sayesinde tarihsel bir derse dönüşen

Bernstein örneği, genelde oportünizmin, revizyonizmin ya da inkârcılığın duru durağı olmayacağını gözler önüne sermektedir. Bir kez bu yolu tutanların, eğik düzlemlerin üzerinden kayarak dibi boylayacağı aşîkârdır. Nitekim başlangıçta Marksizmde “makul” görünen revizyonlar yapma iddiasıyla yola çıkan Bernstein kuşkusuz o noktada durmamış ve bu uğursuz yolculuğunu işçi sınıfının nesnel varlığını dahi reddederek noktalamıştır. “Bernstein için işçi sınıfı sadece düşünce bakımından, politik açıdan değil, aynı zamanda ekonomik açıdan da birbirleriyle ilişkisi olmayan tek tek kişilerin oluşturduğu bir topluluktur.” (Rosa Luxemburg, *Sosyal Reform Ya da Devrim*, Ma-ya Yay., Birinci baskı, s.106) Bu revizyonist teorisyen, siyasal yolculuklarını Marksizmin inkârı ile sonlandıran tüm dönemlerin mükemmel bir prototipini oluşturur. Belli ki, Bernstein’in açtığı yoldan ilerlemek isteyip proletaryaya defalarca “elveda” diyen akademik solcular hiç eksik olmamıştır ve de olmayacaktır. Sosyalist mücadele saflarından liberal burjuva siyaset saflarına sıçrayışların geçmişte kalmadığı ve bunun günümüzde de sıkça yaşanmakta olduğu unutulmamalıdır.

Sosyal reform mu sosyal devrim mi?

Marksizm sosyal reformlar ile sosyal devrim arasındaki ilişkiyi araç-amaç diyalektiği temelinde ele alır ve açıklar. İşçi sınıfının devrimci mücadelesinde sosyal devrim bir amaç, sosyal reformlarsa araçtır ve sınıfın devrimci programı da bu anlayışla ve bütünsellik içinde ifade edilmelidir. Ancak revizyonist ve reformist solun bambaşka bir yol tuttuğu ve bir araç olan sosyal reformları amaçlaştırdığı da bir gerçektir. Oysa “yasal reform çabalarının, devrime bağlı olmayan kendi başına bir itici gücü yoktur”. (Rosa, *age*, s.94) Fakat revizyonizm (ya da reformizm), parlamenter ve sendikal mücadele temelinde kapitalizme karşı elde edilecek kısmi zaferlerin sürdürülmesiyle *günün birinde* sömürüye son verilebileceğini savunur. Böylece Marksizm iğdiş edilmiş ve kapitalizme karşı mücadele anlayışı da ancak burjuva demokratların ağır tadına ve kabulüne uygun düşecek bir düzeye indirgenmiştir. Esasen bu tür sol akımlar, son tahlilde kapitalizm çerçevesi dışına taşmayan bir muhalif konumla yetinen ve zaten yaşam tarzları da buna uygun olan burjuva demokratların ürünüdür.

Gerek geçmişteki gerekse günümüzdeki revizyonist ve reformistlere göre, kapitalist düzeni kökünden sallayıp yıkacak gerçek bir toplumsal devrim

sadece bir kuruntudan ibarettir. Böyle düşünenler devrimcileri de hep aşırı ve hayalci unsurlar olarak değerlendirir ve buna karşı kendi gerçekçilikleri ile pek övünürler. Oysa revizyonizmin ya da reformizmin burada “gerçekçilik” diye algılatmak istediği, aslında toplumsal yaşamda gerçekleşebilecek ve gerçekleştirilmesi gereken hedefleri karartan bir *tutuculuktan* ibarettir. Sorunun derinlerine inilip dikkatlice irdelenecek olursa, tarihsel açıdan aşılması gereken bir toplumsal düzenden devrimci tarzda kurtulmanın pekâlâ mümkün ve gerekli olduğu görülecektir. Fakat tarihsel bakımdan vadesini doldurmuş adaletsiz bir düzenin bazı reformlarla ıslah edilip, yeni ve adaletli bir düzen haline getirilebildiği ise hiç vaki değildir.

Reformizm işçi hareketi içinde etkili olduğu ölçüde, devrimci mücadeleyi gerek ulusal gerek enternasyonal düzeyde güçsüz düşüren bir zehir tesiri yaratır. O nedenle de reformizme karşı mücadele Marksizmin doğuşundan bu yana her zaman için büyük önem taşımıştır. Bu bakımdan Rosa Luxemburg’un SPD ve II. Enternasyonal içinde erken ve etkin biçimde yürüttüğü kavga gerçekten de çarpıcı bir örnek oluşturur. Bernstein’ın “nihai amaç hiçbir şeydir” şeklindeki ünlü formülünün Marksizmin esaslı bir revizyonu anlamına geldiğini parlak biçimde teşhir etmiştir Rosa. O ve onun gibi devrimci önderlerin, Marksist mevzileri ideolojik-teorik ve politik açıdan korumaya yönelik örnek tutumları asla tarihin tozlu sayfaları arasında unutulmaya terk edilemez. Bunları yeniden ve yeniden gün ışığına çıkarmak ve unutturmamak devrimci bir görevdir.

Bernstein revizyonizmini mahkûm ederken Rosa’nın vurguladığı son derece önemli bir husus burada hatırlanabilir. Aslında işçi sınıfının devrimci mücadelesi açısından “nihai amaç her şeydir!” ve bu amaç olmadan gündelik mücadele de düzen içi bir niteliğe hapsolarak soysuzlaşır. SPD’nin 1898 Stuttgart kongresinde Rosa, verdiği raporlarla parti delegelerinin dikkatini mücadele açısından yaşamsal değer taşıyan bu hususa çekmiştir. Sosyalist hareketin nihai amacı ile günlük işçi-emekçi mücadelesi arasındaki bağlantı kopartıldığı takdirde reformizme saplanmak kaçınılmaz hale gelecektir. Rosa’nın reformizme karşı yürüttüğü amansız mücadelenin unutulmaz kesitlerinden birini de, SPD’nin 1899 yılında toplanan Hannover Kongresi oluşturur. Kongreye, Bernstein’ın gündeme getirdiği reformist görüşler etrafında başlayan tartışmalar damgasını basmıştır. Bebel ve Kautsky de Bernstein’a karşı çıkarlar, fakat Bernstein’ı en açık ve kararlı biçimde eleştiren

Rosa olur.

Rosa Luxemburg, Bernstein reformizmine karşı Marksizmi savunmak üzere çeşitli kapsamda yazılar da kaleme almıştır. Bunlar arasında ilk kez 1899 yılında basılan *Sosyal Reform mu Sosyal Devrim mi* adlı kitapçık reformizme vuran çarpıcı içeriğiyle önde gelir. Bu kitapçık, Bernstein'ın makalelerine yanıt olarak kaleme alınan birinci bölüm ve Bernstein'ın *Sosyalizmin Önkoşulları* adlı kitabını eleştiren ikinci bölüm olmak üzere iki ayrı yazı dizisinden oluşmaktadır. Rosa bu çalışmasında kapitalizmin yarattığı çelişkilere, parlamentarizmin ve sendikal mücadelenin özelliklerine değinerek revizyonizmi teşhir etmekte ve işçi sınıfının kurtuluşunun sosyal reformlarla değil, ancak toplumsal bir devrimle gerçekleşebileceğini gözler önüne sermektedir.

Yaşanan onca tarihsel deneyden sonra alabildiğine açık olan bir gerçeklik vardır. Rosa'nın deyişiyle, hangi koşullar altında olursa olsun, işçi sınıfının günlük mücadelesi *kendiliğinden* sosyalizmi getirmez. Sosyalizme gidecek yolu döşeyen, kapitalizmin her geçen gün biraz daha yoğunlaşan iç çelişkileri ve proletaryanın bundan kurtuluşun ancak sosyal bir devrimle mümkün olduğu bilincine varmasıdır. Revizyonizmin yaptığı üzere, bu iki gerçekten birincisi inkâr edilir ve ikincisine de karşı çıkılırsa, işçi hareketi basit bir sendikacılık ve reformculuğa indirgenmiş olur.

Marksizmin devrim-reform diyalektiği konusundaki yaklaşımını yansıtan önemli bir hususu da doğrudan Rosa'nın çarpıcı satırlarından aktarmak yararlı olacaktır: “Yasal reform ve devrim, tarihsel ilerlemenin çeşitli yöntemleri değildirler. Tarih büfesinden, isteğe göre sıcak ya da soğuk sosis seçmek diye bir olanak yoktur. Yasal reform ve devrim gerçekte, sınıf toplumunun gelişiminde çeşitli anlardaki iki ayrı unsurdurlar. Bu unsurlar kuzey ve güney kutupları, ya da burjuva ile proletarya gibi birbirlerine hem muhtaçtırlar, hem birbirlerini tamamlarlar, hem de birbirlerini iterler.” (*age*, s.93)

Reformizm, nihai amaç ile pratik eylemler arasındaki diyalektik ilişkiyi kopartarak Marksizmin devrimci özünü boşaltır. Oysa gündelik mücadele içinde devrimci Marksistleri diğerlerinden ayırt eden yön, pratik mücadeleyi nihai amaca bağlayabilmektir. Rosa'nın isabetle dile getirdiği gibi, devrimci işçi hareketi tüm gelişim süreci boyunca tehlikeli iki uç arasında koşar.

Hareket, kitle karakterinin terk edilmesi ile nihai amacın terk edilmesi arasında, sekterliğe geri dönüş ile burjuva reform hareketine uyarlanma arasında ve anarşizm ile oportünizm arasında ilerlemek zorundadır.

Reformistlerin kapitalist devlet altında gerçekleştirilen sosyal reformlara boyundan büyük anlamlar yüklemeleri karşısında, bu konuda Marksizmin işaret ettiği sınıfsal gerçekliğin savunulması da büyük bir önem taşır. Rosa'nın belirttiği üzere, kapitalist devletin getirdiği sosyal reformlar işçi sınıfının kendi iş sürecini denetlemesi anlamında bir "toplumsal denetim" sağlayamaz. Son tahlilde bu tür reformların anlamı, sermayenin sınıfsal örgütü tarafından sermayenin üretim sürecinin denetlenmesidir. Bu bakımdan, sosyal reformun doğal sınırları sermayenin çıkarlarını aşamaz.

Bernstein ve benzeri düşüncede olanlar, kendi reformist siyasetlerini zamana yayılmış cinsten bir devrimci çizgi olarak yutturmaya çalışmışlardır. Günümüzde de bu gerçeklik değişmiş değildir. Oysa, "yasal reform çabalarını sonsuza dek uzanan bir devrim ve devrimi de sıkıştırılmış bir reform olarak görmek, tarihsel açıdan geçerli olmayan, temelde yanlış bir düşüncedir. Sosyal bir değişim ile yasal reform birbirlerinden *belirli süre* ile değil, *özlerindeki değişik unsurlarla* ayrılırlar. Politik gücün kullanılmasıyla ortaya çıkan tarihsel değişimlerin sırrı, salt nicel değişikliklerin yeni bir niteliğe bürünmesinde, daha somut söyleyişle, bir tarihsel dönemden diğerine, bir toplum düzeninden başka birine geçişte aranmalıdır". (Rosa, *age*, s.94)

Burjuva toplumunu zaman içinde gerçekleştirilecek yasama reformlarıyla taksit taksit tasfiye etme düşü, kapitalist yaşamın katı gerçekleriyle fena halde alay etmek anlamına gelir. Her şeyden önce kapitalist sömürü hukuksal değil, ekonomik bir olgudur. Kapitalizm altında genelleşen ücretli kölelik sisteminin kaynağında, bu üretim tarzına özgü ekonomik ilişkiler yer alır. Dolayısıyla kapitalist ekonomik ilişki sistemine son vermeden, salt yasal değişim yoluyla sömürü ortadan kaldırılamaz. "Hiçbir yasa proletaryayı kapitalizmin boyunduruğunu kabul etmeye zorlamaz. Onu sermayeye teslim olmaya zorlayan yoksulluğudur, üretim araçlarına sahip olamayışdır. Burjuva toplumu çerçevesi içinde kaldığı sürece, dünyada hiçbir yasa proletaryaya üretim araçlarını bağışlayamaz, çünkü yasalar değil, ekonomik gelişmedir üretim araçlarını üreticiden koparmış olan." (Rosa, *age*, s.97)

Kapitalizm öncesi toplumsal formasyonlarda sınıf egemenliği açıkça eşit

olmayan haklara dayanırken, kapitalist toplumda eşdeğerlerin mübadelesi üzerinde yükselir. Böylece biçimsel hukuk açısından sanki eşitlik sağlanmış gibidir, fakat işin gerçeğinde kapitalizme özgü bu ekonomik ilişki düpedüz haksızlık ve eşitsizlik üretmektedir. Bernstein ve benzerleri, parlamenter ve sendikal mücadelenin yanı sıra çıkartılacak yeni yasalar sayesinde sosyalizme ulaşılabileceği görüşünü savunmakla, meseleyi hukuksal bir değişikliğe indirgemektedirler. Bu yaklaşım, kapitalist sömürünün ekonomik temelini inkâr etmek anlamına gelir. Oysa kapitalizmin ücretli emek sisteminde sömürü hukuksal bir sisteme dayanmaz. Ücret düzeyi hukukla belirlenmez, ekonomik faktörlerle belirlenir. Dolayısıyla, kapitalist sınıf egemenliğinin temel ilişkileri hiçbir zaman burjuva yasama reformları ile değiştirilemez. Çünkü bu ilişkiler burjuva yasaları ile getirilmiş değildir.

Fakat bu noktada vurgulanması da gerekir ki, zaten reformistlerin kapitalizmi ortadan kaldırmak gibi bir nihai amaçları da yoktur. Bu nedenle reformizm, Marksizmin açıklığa kavuşturduğu tüm temel gerçeklikleri bilinçli olarak ya yok saymakta ya da çarpıtmaktadır. Örneğin Bernstein'ın sosyalizmi, kapitalizmin ekonomik temellerinin Marksist bir tahlili üzerine oturmaz. Bernstein veya benzeri sosyalistler, programlarını idealist bir temele oturtur ve *kapitalist üretim biçimine* karşı verilecek devrimci mücadelenin yerine *kapitalist dağılıma* karşı verilecek reformist mücadele anlayışını ikame ederler. Böylece sosyalizm, kapitalist mülkiyet ilişkilerinin tasfiyesi ile ulaşılabilecek yeni bir toplumsal düzen olmaktan çıkartılmaktadır. Bunun yerine, adeta kapitalizmin sözde daha "adil" bir versiyonuna, özetle bir çeşit "sosyal devletçiliğe" indirgenmektedir.

Bernstein ya da Konrad Schmidt gibi II. Enternasyonal revizyonistlerinin geliştirdiği reformist sosyalizm anlayışının başlıca unsurları, emekçi kooperatiflerine ve işçi sendikalarına fazladan misyonlar biçilmesi, parlamenter mücadeleye ve burjuva demokrasisine sözde devrimci roller yüklenmesi olarak sıralanabilir. Bu argümanlar, özellikle Avrupa ülkeleri başta olmak koşuluyla dünyada bir burjuva sosyalizm akımını biçimlendirmiş ve özde pek de bir değişikliğe uğramadan dünden bugüne taşınmıştır. O yüzden Rosa'nın bu tür konularda Bernstein'a yönelttiği eleştirilerin hatırlanması gerçekten önemlidir.

Bernstein veya onun revizyonist görüşlerini daha da açık hale getiren Konrad Schmidt gibi teorisyenler, kapitalizm altında işletilecek bir kooperatifçiliği

kapitalist sömürden bir kurtuluş yolu olarak sunmuşlardır. Oysa gerçeklik tamamen farklıdır ve Rosa Luxemburg'un konuya dair açılımları revizyonist tezleri bilimsel kanıtlarıyla kökünden çürütür. Kapitalizm altında oluşturulan *üretici* veya *tüketici* kooperatiflerinin kapitalizmin işleyiş yasalarının dışına çıkabilmesi son tahlilde olanaksızdır. Bu kooperatifler mevcut nesnel yasaların basıncı altında ya yeniden kapitalist bir girişime dönüşürler, ya da eğer işçi çıkarları ağır basıyorsa nihayetinde dağılıp giderler. Dolayısıyla bu tür kooperatifleri işçi sınıfının unsurları teşkil ettiğinde de temel kural değişmez. Türkiye'de ve dünyada yaşanan pek çok örneğin kanıtladığı üzere, işçiler üretici kooperatifleri altında kendilerine karşı kapitalist girişimci rolü oynamak zorunda bırakılmaktadırlar. Bu çelişki de bu tür kooperatiflerin uzun süre yaşayamamasına ve sonunda çöküp gitmesine neden olmaktadır.

Diğer sınırlayıcı etkenler bir yana, üretici kooperatiflerinin yaşatılabilmesi bir de her şeyden önce üretilen malların satılabileceği bir pazarın varoluşuna ve böyle bir pazarın baştan itibaren elde tutulabilmesine bağlıdır. O nedenle Rosa, üretici kooperatiflerinin, üretilen ürünün alımına tahsis edilmiş tüketici kooperatiflerine ihtiyaç duyacağını vurgular. Fakat teorik düzeyde derinlemesine düşünüldüğünde açıkça kavranacaktır ki, bu biçimde kooperatiflerin oluşturulması tekeli kapitalizme özgü dünya pazarının varlığıyla çelişmektedir. İşin aslında, söz konusu türden tüketici kooperatiflerinin varlığı dünya pazarının yıkılmasını ve mevcut büyük dünya ekonomisinin küçük ve yerel üretici-tüketici gruplarına ayrılmasını varsayar. Bu ise, Rosa'nın da altını çizdiği gibi, büyük kapitalist meta ekonomisinden küçük meta ekonomisine geri dönüş demektir. Dolayısıyla varsayımın saçma ve gerici bir nitelik taşıdığı açıktır.

Revizyonizmin önemli çarpıtmalarından birini de, sendikal mücadelenin işlevinin ve gücünün abartılması oluşturur. Özü "adım adımcılık" olan reformizm, sendikal mücadeleyi "kapitalist sömürünün sınırlandırılması ve giderek ortadan kaldırılması" şeklinde sunar. Şurası bir gerçektir ki, sendikal mücadele ne denli kapsamlı olursa olsun kendi başına asla kapitalist ücretli kölelik sistemini tasfiye edemez. Sendikaların varlığı, en iyi ihtimalle, sömürünün kapitalist ücret yasası temelinde belirli sınırlar içinde kalmasını sağlayabilir. Bu bakımdan sendikal mücadele son tahlilde, işgücünün satımını olabildiğince işçilerin lehine gerçekleştirme aracıdır. Fakat kapitalist gelişme sürecinin özellikleri titizlikle değerlendirildiğinde, sendikal mücadelenin bu

açıdan dahi bazı nesnel engellerle sınırlandırıldığı kavranacaktır.

Rosa'nın Bernstein çizgisine karşı yürüttüğü ideolojik-teorik mücadele, bu gibi önemli hususlara dair açıklamaları da kapsar. Buna dayanarak vurgulamak gerekirse, örneğin sendikal hareketin kendi etki alanı içinde kesintisiz bir gelişme eğrisi kaydetmesi mümkün değildir. Tersine, sınaî gelişim ilerledikçe emek yoğun teknolojilerin yerini makine yoğun teknolojiler almakta ve böylece işgücü talebi daralırken diğer yandan da toplumda işgücü arzı artmaktadır. Netice olarak sendikal mücadeleyi etkileyen nesnel koşulların kötüleştiği bilimsel açıdan aşikârdır. Ayrıca, yine söz konusu gelişme neticesinde sermayenin organik bileşimi yükselmekte ve dolayısıyla ortalama kâr oranları düşmektedir. Kâr oranlarındaki bu düşüşü durdurmak için büyük sermayenin öncelikle başvurduğu yöntem ise, işçi ücretlerinin düşürülmesi yönünde basınç bindirmek olmaktadır.

Marksizm bu ve benzeri nesnel eğilimleri gözler önüne sererken, reformizm, sendikaların kapitalist kârlılık mekanizmasının altını oyabileceklerini savunur. Vaktiyle Rosa Luxemburg, ücret hadleri ile kâr hadleri arasındaki kavganın Bernstein'ın iddia ettiği gibi özgür bir ortamda cereyan etmediğini ve kapitalist ücret yasasının sınırları içinde yürüdüğünü kanıtlamıştır. Sendikal mücadelenin amacı kuşkusuz işçinin çalışma ve yaşam koşullarını iyileştirebilmek ve işçi sınıfının toplumsal zenginlikten aldığı payı yükseltmeye çalışmaktır. Fakat kapitalizm altında kaçınılmaz biçimde varlığını sürdüren iki ters eğilim bu payı aşağıya doğru çeker. Bunlardan biri, kapitalist gelişme nedeniyle proleterleşen küçük-burjuva katmanların iş pazarına sürekli olarak yeni işgücü sağlamasıdır. İkincisi ise, teknolojik gelişmenin emek verimliliğini artırması ve böylece toplumsal zenginlikten işgücüne giden toplam payı azaltmasıdır.

Sonuç olarak sendikalar, sermayenin kesintisiz ve nesnel ekonomik saldırısı altında işçi sınıfının haklarını savunmaya ve işçi sınıfının kapitalist düzene karşı kitlesel direnişini örgütlemeye yarayan nitelikte örgütlenmelerdir. Sendikaların sömürüyü kademeli olarak sınırlandırıp neticede tasfiye edebilmesi kesinlikle mümkün değildir. Bu tür görüşler, işçi sınıfının kapitalist düzenden kurtulmasını geciktiren ve engelleyen revizyonist ve reformist yaklaşımlardır. Sendikaların ve sendikal mücadelenin önemi, işçi sınıfının kitlesini genel bir örgütlülük ve mücadeleye çekmesi noktasında vurgulanmalıdır. Öte yandan, sendikal mücadelenin onca ters basınca karşın

yine de militanlaşabilmesi gereklidir ve de mümkündür. Fakat bu ancak, sendikal mücadeleye devrimci unsurların yol gösterebilmesi durumunda gerçekleşebilecektir.

Geçmişte ve günümüzde tüm burjuva sosyalistlerinin eğilimini belirleyen değişmez bir kural mevcut. Bunlar için *demokrasi* sanki sınıflar üstü genel ve mutlak bir nitelik taşıyor. Bu nedenle de onlar demokrasiden yalnızca parlamentarizmi ve burjuva demokrasisini anlıyorlar. Örneğin Bernstein revizyonist tezlerini biçimlendirirken, tüm burjuva kuramcılarının yaptığı gibi burjuva demokrasisini tarihsel evrimin temel bir yasası olarak ele almıştı. Oysa Rosa'nın da gözler önüne serdiği üzere, sınıf demokrasisinin bu kesintisiz yükselişi fikri tamamen yanlış ve boş bir düşüncedir. Kapitalist gelişim ile demokrasi arasında mutlak ve doğru orantılı bir bağ yoktur. Tersine, "eğer dünya politikası ve militarizm bugünkü dönemin *yükselen* bir eğrisi ise, burjuva demokrasisinin de *aşağı yönelen* bir çizgi içinde hareket etmesi gerekir" (*age*, s.90). Zaten kapitalizmin emperyalist aşamasına eşlik eden militarizm, savaşlar ve faşizm gibi gerçek olgular, kapitalist gelişme boyunca demokratik kurumların kesintisiz var oluşuna veya gelişimine değil, tam tersine işaret ediyorlar.

Vaktiyle siyasi yaşamdaki gericileşme karşısında Bernstein'ın işçi sınıfına öğütlediği, liberal düşüncenin yükseltilmesi çağrısı olmuştu. O ve onun gibiler burjuva demokrasisine atfettikleri önemi her zaman sosyalist mücadele gereğinin önüne dikiyorlar. Oysa işin özüne bakılacak olursa, sosyalist hareketin kaderi burjuva demokrasisine bağlı değildir. Tam tersine, aslında demokratik gelişimin kaderi sosyalist hareketin varlığına ve gücüne bağlıdır. Rosa'nın son derece yerinde bir tespitle ifade ettiği gibi, işçi sınıfı kurtuluş savaşından vazgeçtiği ölçüde demokrasi de yaşama gücü elde edemez. "Sosyalist hareket, dünya politikasının gerici sonuçlarına ve burjuvazinin demokrasiden kaçışına karşı savaşabilecek gücü elde ettiği ölçüde, demokrasi de yaşama olanağına sahip olur". (*age*, s.91)

O halde demokrasinin gerçekten güçlenmesini arzulayanlar, sosyalist hareketin zayıflamasını değil onun sağlıklı temellerde güçlenmesini istemek zorundadırlar. Açıktır ki, devrimci temellerde yükseltilecek bir sosyalist çabadan vazgeçilmesi, aynı zamanda güçlü bir işçi hareketinden ve demokrasiden de vazgeçmek anlamına gelecektir. İşte revizyonizmin demokrasi anlayışının sınıfsal karakteri de bu tür noktalarda olanca

açıklığıyla sırtıvermektedir. Reformist sosyalizm akımının parlamenter mücadeleyi allayıp pullayıp, zaman içinde kapitalizmi tasfiye edecek bir araç olarak sunmasına göz yumulamaz. Parlamentarizm, kapitalizmi zayıflatmak bir yana, icabında onu güçlendiren ve dolayısıyla kapitalist sınıfa hizmet eden bir araçtır. Kapitalizmden kurtulabilmek için işçi sınıfının siyasal gücü devrimci yoldan ele geçirmesi zorunludur.

Rosa Luxemburg tarafından parlak biçimde kanıtlandığı üzere, reformist sosyalizm akımının kapitalist sömürüyü sona erdirecek araçlar diye sunduğu kooperatiflerin, sendikaların, parlamentarizmin ve burjuva demokrasinin böyle bir niteliğe ve güce sahip olmadıkları son derece açık. Ne var ki, reformizm işçi hareketinde güç kazandığı ölçüde mücadeleyi yolundan saptırıyor ve işçiler arasında yeşermeye başlayan devrimci bilinç tohumlarını da köreltiyor. O nedenle geçmişte olduğu gibi günümüzde de, sosyalist geçinen reformist sola karşı uyanıklığı ulusal ve enternasyonal örgütlenme alanında elden bırakmamak ve mücadeleyi yükseltmek zorunlu bir görev oluşturuyor.

III

İşçi sınıfının kitle eylemlerinin tarihsel rolüne derinden inanan ve güvenen Rosa Luxemburg'un teorik açılımları içinde kitle grevleri konusu önemli bir yer tutar. Rosa aslında oldukça erken tarihlerde, daha 1890'larda bu konu üzerinde dikkatle durmaya başlamıştır. Çünkü o dönemde çeşitli Avrupa ülkelerinde gerçekleşen kitlesel eylemler, bu sorunun derinlemesine incelenmesi bakımından onun ilgisini çekmiştir. Rosa Luxemburg bu eylemlerde işçi sınıfının sergilediği kitle inisiyatifini değerlendirecek ve kitle grevlerini işçi sınıfının son derece etkin bir mücadele silahı olarak görecektir. Bu konu Alman Sosyal Demokrat Partisinin (SPD) 1899 Hannover kongresinde de gündeme getirilip tartışılır, ama neticede diş dokunur kararlar niteliğinde bir sonuç elde edilemez.

1905 Rus devrim deneyimi, Rosa'nın kitle grevlerine ilişkin gözlem ve düşüncelerini derinleştirip olgunlaştırması açısından yeni ve daha verimli fırsatlar sunacaktır. O dönemlerde Rusya, işçilerin art arda patlak veren kitlesel grevleriyle sarsılmaktadır. Nitekim Lenin de bu devrimci tarihsel

kesitten dersler çıkartırken, işçi sınıfının kitlesel gücünü harekete geçiren ve başlangıçta yaygın ekonomik taleplerden hareket eden grev ve direnişler üzerinde ciddi biçimde durmuştur. II. Enternasyonal'in 1907 yılında toplanan Stuttgart kongresinde ise, hem Lenin hem de Rosa bu önemli konuyu tartışma gündemine getirirler. Kitle grevlerinin taşıdığı mücadele potansiyeli bu sayede çeşitli açılardan aydınlatılmış olur.

Bir kere kitle grevleri, emperyalist savaşı engelleme veya zaten başlamış olan emperyalist bir savaşı durdurma yöntemi olarak mutlaka savunulmalıdır. Fakat Rosa ve Lenin'in kitle grevlerinin önemine dair değerlendirmeleri yalnızca bununla sınırlı değildir. Onlar kitle grevlerinin, siyasal iktidarın işçi sınıfı tarafından ele geçirilmesinde son derece önemli bir araç olabileceğini de sezmiş ve bu görüşü savunmuşlardır. Rosa Luxemburg'un çeşitli konularda olduğu gibi kitle grevleri konusunda da SPD'nin uzlaşmacı ve reformist yöneticilerinden tamamen farklı bir siyasal çizgi izlediği aşikârdır. Rosa 1905 Rus devriminden pek çok ders çıkartmış ve işçi sınıfının sergilediği kitlesel eylem gücü karşısında büyük bir coşkuya kapılmıştır. SPD liderliği işçi sınıfının aktif kitle gücünü ve kitle grevlerinin siyasallaşma potansiyelini küçümserken, bu gibi konularda devrimci Marksizmi savunmaya ve zenginleştirmeye çalışan Rosa olmuştur.

Kitle grevleri deneyimi

İşçi sınıfının kapitalizme karşı mücadelesinin yükselişi bağlamında 20. yüzyılın başlangıç dönemine damgasını vuran olaylardan biri de, çeşitli ülkelerde gerçekleşen kitle eylemleri ve grevleriydi. Örneğin Belçika işçi sınıfı 1891 ve 1893 yıllarında anayasal haklar elde etmek ve anti-demokratik seçim sistemini değiştirmek için kitlesel mücadele ve grevler yürütmüş ve bu eylemler enternasyonal düzeyde ses getirmişti. Belçika'da işçiler 1902 Nisanında Brüksel kentinde eşit oy hakkı talebiyle bir kez daha sokaklara döküldüler ve burjuva düzeni savunan ordunun saldırılarıyla yüz yüze geldiler.

Bu olay kuşkusuz tekil bir örnek olarak kalmayacak ve işçi sınıfının mücadele tarihi içinde, Türkiye dahil çeşitli ülkelerde defalarca yaşanacaktı. Nitekim işçi sınıfının sekiz saatlik işgünü mücadelesi 20. yüzyılın başlarında Fransa'da işçileri sokağa dökerken, söz konusu taleple greve çıkan iki yüz bin işçi polis ve ordunun baskısıyla karşılaştılar. Keza, on binlerce Petersburg işçisinin

haklı taleplerini Çar'a iletmek için 1905 Ocak ayında başlattığı yürüyüş Çarlık Sarayının önünde kanlı bir katliamla sona erdi.

Tarihe *Kanlı Pazar* diye geçen bu katliam işçi sınıfının mücadele ateşini söndüremedi. Tersine bu olay, devrimin çağrısını bütün Rusya'da proletaryanın en geniş katmanlarına taşıyacak dev kitle grevleri dizisini başlatan bir kıvılcım etkisi yarattı. İşçi sınıfının 1905 Ocak isyanı devrimci mücadelede yeni bir dönemi açarken, daha önceki kitle grevlerinin de son bir uğrağıydı. Zaman tüneline biraz daha gerilere uzanılıp hatırlanacak olursa, Rusya'da aslında daha önceki tarihlerde de bazı önemli kitle grevleri gerçekleşmişti. Örneğin Petersburg dokuma işçilerinin 1896-97 grevleri bu kapsamdaydı. Bu grevlerin çıkış nedenleri ilk bakışta tesadüfi görünse de, işin gerçeğinde bunlar o dönemin devrimci gruplarının sınıf içinde yarattıkları mayalanmanın ürünüydüler.

Rusya'da 1902 yılında cereyan eden olaylar, acil ekonomik taleplerle başlayan kitle grevlerinin nasıl da birdenbire politik ve devrimci eylemlere dönüşebildiğini gözler önüne seriyordu. Bu durum da aslında tesadüfi değildi. O yıl içinde patlak veren sanayi ve ticaret krizinin açığa çıkartıp büyüttüğü sorunlar ortasında gelişen devrimci durum, zaten böyle kızıştırıcı bir nitelik taşıyordu. 1903 baharında Rusya'nın pek çok sanayi bölgesinde peş peşe boy veren eylemler ise, önceden belirlenmiş merkezi bir plana dayanmıyordu. Bunlar, her biri farklı nedenlerle ve farklı biçimlerde küçük kollar halinde akmaya başlayıp, sonra beraberce çağıldayan büyük bir ırmak gibiydi.

1903 yazında Güney Rusya'da bir fabrikadan diğerine sıçrayarak sonunda tam bir genel greve büyüyen mücadele dalgası, Rosa'nın deyişiyle, Çarlık İmparatorluğu'nun tüm güneyini birkaç hafta içinde ilginç ve devrimci bir işçi cumhuriyetine dönüştürdü. Bu tablo, dönemin ünlü liberali Peter Struve'in gazetesinde şöyle tasvir edilecekti: "Kardeşçe kucaklaşmalar, tutku ve coşku nidaları, neşeli kakkahalar, espri ve sevinç duyuluyordu sabahtan akşama dek şehirde dolaşan binlerce kişiden. Neşeli bir hava esiyordu; insan neredeyse, yeryüzünde yeni, daha iyi bir yaşamın başladığına inanabilirdi." Bu yorum liberal bir muhabirin kaleminden çıkmış olsa bile hiç de isabetsiz değildi. Çünkü birleşen ve mücadeleye atılan işçilerin gerek kendi benliklerinde gerekse toplumsal düzende gerçekleştirdikleri değişim, yeni bir yaşamın yaratılması anlamına geliyordu.

1903 yılı Rusya'sında gerçekleşen genel grevler dizisi içinde Kiev örneği özellikle hatırlanmaya değer. Çünkü bu örnek, sıradan ekonomik istemlerle başlayan bir grevin bir devrimci durumun içinde nasıl da siyasal içerikli militan bir kitle grevine dönüşebildiğini çarpıcı biçimde gösterir. Kiev'de 21 Temmuz günü demiryolu tamirhanelerinde bir grev patlak vermiştir. Grevin başlama nedeni kötü çalışma koşulları ve düşük ücretlerdir. Bir sonraki gün dökümcüler de benzer nedenlerle greve çıkarlar. Fakat 23 Temmuz gecesi demiryolu işçilerinin iki delegesinin tutuklanması üzerine, bir genel greve dönüşecek olaylar gelişmeye başlar. İşçiler tutuklanan delegelerin serbest bırakılmasını istemiş ve bu istekleri yerine getirilmeyince de tren vagonlarını kent dışına çıkarmamaya karar vermişlerdir. Grevci işçiler, kadınları ve çocuklarıyla birlikte tam bir mücadele kararlılığı içinde istasyondaki rayların üzerine otururlar. Kendilerine yöneltilen yayılım ateşi tehdidine karşı işçilerin yanıtı, göğüslerini açarak “ne duruyorsunuz, ateş edin!” diye haykırmak olmuştur. Savunmasız kitlenin üzerine ateş açılır ve kadınlar, çocuklar dahil onlarca işçi öldürülür. Haber kısa sürede kente yayılır ve mücadeleciler işçiler ölümlerini yerden kaldırıp ellerinin üzerinde taşıyarak büyük bir kitle korteji oluştururlar. Birkaç gün önce tekil bir greve gözlerini açan Kiev şehri 24 Temmuz günü bir genel grev alanına dönüşmüştür bile.

O dönemin Rusya'sı, farklı sınıflara dayanan çeşitli siyasal akımların karşılıklı ilişki ve mücadelelerine ışık tutması bakımından da eğitici. Örneğin 1904 yılı başlarında mücadeleciler işçiler ve kitle grevleri dalgası bir süre için geriye çekilmiş gibidir. Fakat bu arada Çarlık Ordusunun peş peşe uğradığı yenilgiler liberal toplumu uykusundan uyandırmış ve liberalizm bir süre boyunca proletaryayı sahne gerisine iterek öne fırlatmıştır. Ne var ki bu durum uzun sürmeyecektir. Gericiliğin bastırması üzerine liberalizmin nefesi tükenirken, devrimci proletarya ağır koşullarda mücadeleyi sürdürebilecek yegâne güç olduğunu bir kez daha kanıtlayacaktır.

Nitekim 1904 Aralık ayında Bakü'de gerçekleşen genel grev muhteşem bir örnek olarak tarihe geçer. Bu gibi örnekler işçi sınıfının kitle gücünü kanıtlarken, sınıf içinde yürütülen devrimci çalışmanın neticelerini de gözler önüne serer. Mücadelenin henüz kitleleri kucaklamadığı zor günler boyunca, devrimci öncülerin sınıf içinde iğneyle kuyu kazarcasına çalışarak gelecekte bin bir ürün verecek bir mayalanma yarattıkları açıktır. Eğer Büyük Ekim Devriminin ardında bir “mucizevi güç” aranacaksa sır buradadır ve işin bu

sırrı özde günümüz açısından da değişmemiştir.

Rusya'da 1905 Ocak ayında Petersburg'da patlak veren kitle grevi de küçük görünen bir olayla başlar. Ünlü Putilov fabrikalarının iki işçisinin işten atılması üzerine bu fabrikalarda çalışan 12 bin işçi dayanışma grevine çıkmış ve bu arada Bolşevikler de grevci işçiler arasında devrimci ajitasyon faaliyetine hız vermişlerdir. İşçi sınıfının o dönemdeki somut koşullar çerçevesinde acil taleplerini dile getiren ekonomik ve siyasal istemler (sekiz saatlik işgünü, konuşma ve basın özgürlüğü gibi), işçi kitleleri tarafından benimsenmeye başlanmıştır. Olaylar, grevci işçi sayısının birkaç gün içinde 140 bine ulaşmasıyla gelişecek ve nihayet 22 Ocak günü 200 bin işçinin papaz Gapon önderliğinde Çarlık Sarayına yürüyüşüyle doruğa çıkacaktır. Rosa'nın çarpıcı ifadesiyle belirtecek olursak, disiplin cezasına çarptırılmış iki Putilov fabrikası işçisinin yol açtığı çelişki bir hafta içinde yeni çağın en muazzam devriminin önsözüne dönüşmüştür.

Çarlık Sarayına yürüyen işçilere karşı girişilen katliam Rusya'nın çeşitli bölgelerinde ve tüm sanayi merkezlerinde muazzam kitle grevlerine ve genel grevlere neden olur. Her yerde gösteriler düzenlenir, orduya karşı mücadeleler yürütülür, dönemin proleter devrimci örgütleri kitlelere seslenen sloganlarıyla güç kazanırlar. Rosa bu yükselen kitle grevleri dalgasını dikkatle inceleyerek bazı önemli sonuçlar çıkartır. Daha önceki kitle grevleri ve genel grevler devrimci durumun genel havası içersinde ve sosyal demokrat ajitatörlerin etkisi altında hızla politik gösterilere dönüşen, ayrı ayrı fakat birlikte akan ücret mücadelelerinden kaynaklanmışlardır. Bunlarda ekonomik uğrak ve sendikal parçalanma çıkış noktası iken, politik yürütümün sağlanması ve toparlayıcı sınıf eylemine ulaşılması elde edilen sonuç olmuştur. Şimdi ise hareket tam tersinedir. Ocak ve Şubat genel grevleri, sosyal demokrasinin yönetiminde birleşmiş devrimci eylemler olarak patlak vermekte, ancak bu eylemler kısa zamanda her bir şehirdeki, bölgedeki veya meslek kolundaki, fabrikadaki sonsuz sayıda yerel, kısmi ekonomik grevlere bölünmektedirler.

Rus devrimci süreci içinde gelişen kitle grevleri, ilerleyen süreçte Alman proletaryasını da etkileyecektir. Almanya'da ekonomik taleplerle başlayan grevler, işçi sınıfının anti-demokratik seçim yasasına karşı düzenlediği gösteriler neticesinde politik taleplerle bezeli grevlere dönüşür. Böylece Rosa Luxemburg'un kitle grevlerine ilişkin açılımları Almanya'da da 1918 devrim süreci içinde fiilen doğrulanır. Karşı-devrimin dipçikleri tarafından

yaşamına son verildiği ana dek, mücadeleyi ve devrimci teoriyi geliştirmeye çalışan Rosa'nın kitle grevlerine dair değerlendirmeleri geçmişten günümüze uzanan devrimci bir kaynaktır.

Rosa ve kitle grevleri

1905'teki gelişmeler bir yana, işçi sınıfının daha 1891-93 yıllarında Belçika'da gerçekleşen siyasal grevleri Rosa Luxemburg'u derinden etkilemişti. Bu durumun bir ürünü olarak Rosa, 1902 yılının Nisan ve Mayıs aylarında siyasal kitle grevlerinin devrimci niteliğini irdeleyen iki ayrı yazı kaleme almıştı. 1905 dönemecinden itibaren, Avrupa, Rusya'daki proleter kitle eylemlerinin dönüştürücü gücü altında sarsılmaya başladığında ise Rosa konuya dair analizlerini geliştirdi. Ve vardığı sonuçları, Eylül 1906 tarihli *Kitle Grevi, Parti ve Sendikalar* adlı kitabıyla ortaya koydu. O ve onun gibi devrimci önderler proleter mücadelenin bu tür sorunlarına kafa yorarlarken, Alman Sosyal Demokrat Partisi liderliği ise Marksizme sözde bağlılık adına Marksizmi katletmekle meşguldü. Rosa gibi devrimci Marksistlerin işçi sınıfının kitle inisiyatifini hararetle destekledikleri bir dönemde, Alman sosyal demokrasisinin içi geçmiş reformist siyasetçileri sınıfın genel grev eylemlerini "genel saçmalık" diyerek küçümsemekteydiler.

Açıktır ki, bu anlayıştaki siyasetçilerin, Marx ve Engels'in kimi değerlendirmelerini çarpıtmalarında da şaşılacak bir yan yoktur. Örneğin, birkaç haftalık genel grevle sosyal devrimin tamamlanacağı yolundaki naif Bakuninci devrim anlayışına Engels'in yönelttiği haklı eleştirinin başına gelenler ortadadır. Engels'in 1873'te işçi hareketinin geri çekildiği koşullarda kaleme aldığı satırları içeriğinden tamamen kopartılmış ve reformist sosyal demokrat siyasetçilerin elinde, sınıfın genel grevini anarşistlikle suçlayan bir garabete dönüştürülmüştür.

Oysa Marksizm, teorik çıkarsamaların somut koşullardaki değişime bağlı olarak mutlaka gözden geçirilmesini şart koşar. Nitekim işçi sınıfının tarih sahnesine fiili kitle grevleriyle damgasını basmaya başladığı koşullarda genel grev konusunun mahiyeti de değişmiştir. Sınıf mücadelesinin değişime uğrayan yönlerini artık yeni gelişmeler ışığında analiz etmek zorunlu hale gelmiştir. İşte Rosa'nın da yapmaya çalıştığı bu olmuş ve kitle grevlerinin bundan böyle işçi sınıfının politik mücadelesinin en güçlü silahı olarak görülmesi gerektiğine dikkat çekmiştir.

Gelişen olayların zorlamasıyla, Alman sosyal demokrasisi 1905 Jena Parti Kongresinde kitle grevini işçi sınıfının en etkili mücadele araçlarından biri olarak yorumlayacaktır. Fakat bunu yapmak durumunda kaldığında bile, SPD liderliği bu eylem biçimini yalnızca parlamenter seçim hakkının savunulmasıyla sınırlar. Rosa haklı olarak, bu yaklaşımın kitle grevine tamamen bir savunma karakteri kazandıracığını ve kitle grevi gibi önemli bir eylem biçimini parlamentarizmin kuyruğu haline getireceğini belirtir. Ayrıca Alman sosyal demokrasisinin, kitle grevini sanayi proletaryasının bir defaya mahsus olarak gerçekleştirdiği kusursuz bir siyasal grev gibi algılayıp kabul etmesi de ibret vericidir. Oysa tam bir anlaşma, disiplin, düzen ve önceden belirlenmiş kesin bir bilanço temelinde gelişip tamamlanacak bir kitle grevi anlayışı saçma ve şematiktir.

Bu tür ölü şemaların, Rusya'da yaşanan gerçek kitle grevleri deneyimiyle de bir ilgisi bulunmamaktadır. Rosa'nın altını çizdiği gibi, "eğer Rus devrimi bize bir şey öğretmişse, o da hepsinden önce kitle grevinin suni olarak 'yapılamayacağı', gelişigüzel 'karar verilemeyeceği', 'propagandasının yapılamayacağı', aksine, onun, belirli bir uğrakta tarihsel zorunluluk olan sosyal koşullardan çıkan tarihsel bir görüngü olduğudur." (R. Luxemburg, *Kitle Grevi, Parti ve Sendikalar*, Z Yay., Kasım 1990, s.16) Nesnel faktöre yapılan bu vurgu, yanı sıra öznel faktörün öneminin de belirtilmesiyle bütünlenir. Sınıfın devrimci partisi kuşkusuz pasif bir şekilde olayların gelişmesini ve devrimin günün birinde gökten zembille inmesini bekleyemez. Öncü, olayların gelişimini genel eğilimler itibarıyla önceden kestirmek, örgütlü gücüyle sürecin gelişimini olumlu biçimde etkileyip hızlandırmakla yükümlüdür.

Fakat bu devrimci işlev, sınıfın önüne damdan düşer gibi kimi devrimci şiarları atmamakla yerine getirilemez. Bu bakımdan, "kitle grevi" veya "genel grev" ya da "işçi denetimi ve yönetimi" gibi mücadele sloganlarının, her hal ve koşulda geçerli olabilecek sihirli formüller olmadığı bilinmelidir. Bunlar fiili eylem çağrılarını olarak, ancak sınıfın içinde gün be gün ilerletici bir çalışma yürütmekle, devrimci şiarların anlamını ve gerekliliğini sınıfın örgütlü ve fiilen başı çeken bir kesimine kavratmakla etkili hale gelebilirler.

Diğer yandan, kuşkusuz, sınıf mücadelesinin akışını belirleyen somut koşulların varlığı ve etkisi asla göz ardı edilemez. Tarihin akışını önceden planlanmış "düzenli ve disiplinli" eylemler olarak algılayanların, sınıf mücadelesinin seyrini ve yaşanan gelgitlerin anlamını da doğru şekilde

kavrayamayacaklarını söylerken haklıdır Rosa. Sınıf mücadelesinin düz bir çizgi üzerinde seyretmesi olanaksızdır. İşçi sınıfının kapitalist düzene karşı kitlesel mücadelesi uzun süren durgunluk dönemlerinin yanı sıra, bilinç ve örgütlülük düzeyinde ani sıçramalar yaratan patlamalı kesitleri de içerir. Nitekim Rusya'da Petersburg proletaryasının ani isyanı da, Rosa'nın ifadesiyle, milyonlarca işçinin sınıf bilincini ve sınıf duygusunu adeta bir elektrik şokuyla uyandırarak sınıfın kitlesine yönelik güçlü bir etkide bulunmuştur. Açık ki, siyasal nitelikli ve bütünsel görünümlü bir genel grevin, mücadelenin ilerleyişi içinde pek çok ekonomik greve bölünerek kitleye yayılmasında olumlu taraflar vardır. O halde, sınıfın uyuyan kitlesini uyandıran bu gibi yön değişikliklerini fırsatların kaçırıldığı bir gerileme olarak değerlendirmek yanlış olacaktır. Mücadelenin bu tür seyirleri bir yerde eşyanın doğası gereği geçilen momentlerden ibarettir.

Rusya'da devrimci süreç, büyük bir politik grevden yüzlerce ekonomik greve ya da yüzlerce ekonomik grevden büyük ve etkili bir politik kitle grevine yürümüş olan çeşitli örneklerle doludur. Bu bakımdan bu tarihsel kesit, vaktiyle Rosa'nın kitle grevleri bağlamında çeşitli dersler çıkarmış olmasını da tamamen anlaşılır kılan biçimde eğitici dir. Rusya'da işçi sınıfı, 1905 kitlesel grev dalgasıyla çeşitli sektörlerde ücret artışları sağlamış ve daha da önemlisi çok sayıda bölgede sekiz saatlik işgünü hakkını elde etmiştir. Daha Avrupa'nın pek çok ülkesinde sekiz saatlik işgünü hakkı kazanılmamışken, Rusya'da bunu mümkün kılan işçi sınıfının kitlesel mücadelesi olmuştur. O işçiler ki, uzun yıllar boyunca Çarlık rejiminin zulmü altında her türlü haktan ve örgütlülüğten yoksun biçimde ezilip sersemletildikleri için mücadele edebileceklerine inanılmayan, hatta kendilerinin bile "bizden adam olmaz" diyerek kendilerinden umut kestığı işçilerdir. Tarih "olmaz" diye bir şeyin olmadığını, korkularından ve ataletlerinden sıyrılan işçi-emekçi kitlelerin inanılmaz mucizeler yarattıklarını kanıtlayan deneyimlerle doludur. Geçmiş dönemlerde yaşananlar günümüzde yaşanacak olanlara da ışık tutmaktadır.

1905 Rusya'sında yaşanan bazı kitle grevleri sınıf mücadelesinin karmaşık doğasını sergilemesi bakımından öğretici yönler içerir. Bu bakımdan öncelikle dikkat çeken hususlardan biri, egemen güçlerin baskı ve katliamlarının her zaman aynı sonucu yaratmayacağıdır. Kitlenin henüz korkusundan sıyrılmadığı ve kendi gücünü fark etmeye zaman bulamadığı koşullarda, bir kitle eyleminin baskı ve zulümle parçalanması müthiş bir gerileme yaratabilir.

Fakat ok bir kez yaydan çıktıktan ve kitlede sınıf duygusu ve dayanışma azmi uyandıktan sonra sonuç tam tersi olabilmektedir. İkinci durumda egemen sınıfın baskı ve tehditleri, gerilemeye hiç de niyeti olmayan kitlenin öfkelerini ve mücadele azmini büsbütün bilemekte ve proleter mücadeleyi daha da ileri fırlatmaktadır.

Örneğe, Kasım 1905'te Kronstadt bahriyelilerinin ve askerlerin ayaklanmasını takip eden olaylar hatırlanabilir. Egemen güçler görünürde isyanı bastırmış ve 1500 bahriyeli ile birkaç yüz askeri bir askeri mahkemedeki yargılama neticesinde ölüme mahkûm etmişlerdir. Ancak Petersburg işçilerinin dayanışma grevi bahriyelileri ve askerleri kurşuna dizilmekten kurtaracaktır. İşçi kitleleri arasında mücadele birliği ve sınıf dayanışması duygularının belirip yoğunlaşmaya başlaması, devrimci bir dönemin de başlıca göstergelerinden biridir. Rusya'da işçi sınıfının küçük bir kesiminin sorununun bile giderek sınıfın geneli tarafından dert edilmesi ve bu temelde kitle grevlerinin yükselmesi, devrimci sürecin bereketli bir ürünü olmuştur.

Fakat unutulmasın ki, bu tür örnekler yalnızca görkemli bir işçi devriminin yaşandığı Rusya'ya özgü değildir. Benzer yaygınlık ve düzeylerde olmasa da, pek çok ülkede proletarya devrimci süreçler içinde benzeri sınıf davranışları göstermiş ve sınıfın tarihine olumlu deneyim örneklerinin kaydını düşmüştür. Türkiye'de de 1980 öncesinin devrimci yükseliş ve mücadele günlerinde işçiler kesimsel ekonomik mücadele anlayışının ötesine geçerek bütünsel bir sınıf oluşturduklarını duyumsamışlar ve çeşitli dayanışma grevleri sergilemişlerdir. Kaldı ki günümüzde de işçi sınıfının uzun süren bir karanlık döneminin zincirlerini kırmaya başlamasıyla birlikte, sınıfın kitlesi içinde sınıf bilinci ve sınıf dayanışması duygusunun yine boy vermeye başladığı açıktır.

Rusya'da Ocak 1905'ten Aralık ayına uzanan o kısacık süreçte proletaryanın bağrında gerçekleşen bilinç sıçraması da muazzam bir örnek teşkil eder. Ekimde demiryolu işçilerinin başlattığı görkemli genel kitle grevi, artık politik bilinç unsurunun önemli rol oynadığını ortaya koymuştur. Rosa'nın deyişiyle, Ocak grevinin önsözü politik özgürlük için Çarlık Sarayına yapılmış bir rica ziyaretiyken, Ekim grevinin şiarı "Çarlığın meşrutiyetçi komedisine son!" olur. Ancak 1905 devriminin ilerleyişi içinde kitle mücadelesinin tepe noktasını Aralık ayı eylemleri oluşturacaktır. İşçi sınıfı son derece kısa süren bir anayasa düşünden uyanır ve bu kez politik eylem Ocak ayında olduğu

gibi yüzlerce ekonomik greve parçalanmaz. Bunun yerine, bu defa mücadele tamamen bir üst düzeye sıçrar.

Mücadelenin diyalektik gelişimi, kitle grevinin Aralık ayında açık bir isyana dönüşümünde somutlanmıştır. Bu isyan, Moskova'yı dipten gelen muazzam bir dalgayla sarsan silahlı barikat ve sokak savaşları şeklinde seyreder. Böylece bir tepe noktasına ulaşan devrim, işçi sınıfının henüz yenecek güçte olmaması nedeniyle geri çekilecek ve Rusya 1906 yılıyla birlikte Duma (meclis) seçimleri ve Dumalı yönetim dönemine girecektir. Rosa'nın işaret ettiği gibi liberalizm yine ön plana çıkar ve bir kez daha konuşma, eylemin yerine geçer. Proletarya kendini daha yoğun bir gayretle sendikal mücadeleye ve örgütlenmeye adanmak üzere bir müddet gölgeye çekilir. "Liberal retorikğin çatırdayan füzeleri gün be gün uçurulurken, kitle grevlerinin sesi duyulmaz olur." (age, s.42)

Kitle grevleri deneyiminin dersleri

Rosa Luxemburg Rus devrim deneyiminin kopmaz bir parçası olan kitle grevlerine ilişkin pratiği başlıca kesitleriyle sergilemenin yanı sıra, bu yaşananlardan son derece önemli bazı genel sonuçlar da çıkarmıştır. Örneğin kitle grevleri politik ve ekonomik mücadelenin tüm evrelerini, devrimin tüm aşama ve uğraklarını içinde barındırır ve yansıtır. Çelişkilerle ve tezatlarla dolu devrim, en acımasız intikam sahnelerinin yanı sıra sürpriz ekonomik zaferleri de beraberinde getirir. Devrimci dalganın bu keskin iniş çıkışları arasında en değerli olan değişim, düzenin düşünsel çöküntüsüdür. Proletaryaya ekonomik ve politik mücadelesinde en sağlam teminatı sunan ve sıçramalı gelişim yaratan unsur ise, sınıfın moral ve kültürel büyümesidir.

Devrimci dalgalanmalar içinde sınıfın kitesini kucaklayan bir ekonomik mücadelenin, işçi-işveren ilişkisini değişikliğe uğrattığını ispatlayan örnekler Türkiye'de de 1980 öncesinde yaşanmıştır. Özellikle o dönemin militan grevler örneğini somutlayan DİSK/Maden-İş sendikasının pratiği, mücadelenin dönüştürücü gücü içinde işçilerin fabrika ve işyerlerinde nasıl başları dik gezmeye başladıklarını ortaya koyar. İşçiler patronlara, kendilerinin onayı alınmadan sorunların çözülemeyeceğini açıkça hissettirmeye koyulmuşlar ve toplu sözleşmelere çeşitli düzeylerde işçi kurullarının oluşturulması için maddeler ekletmişlerdir. Bu durum Rosa'nın devrimci dönemler için dediklerini çağırıştırır: "Bütün önemli sanayi merkezlerinin en büyük

fabrikalarında, kendi kendine olmuş gibi, işverenin tek başına görüşmeye oturduğu ve tüm anlaşmazlıklara karar veren işçi kurulları oluşmuştur.” (age, s.35)

Bu noktada durup geçmiş dönemi değerlendirdiğimizde, 1980 öncesinde Türkiye’de işçi sınıfının biteviye yükselen mücadele ve grev dalgası karşısında burjuvazinin duyduğu korkunun hiç de boşa olmadığını anlayabiliriz. Sınıf mücadelesinden galip çıkabilmek için tarihten ders almaya çalışan yalnızca proletarya değildir. Kuşkusuz burjuvazi de kendi düzenini sarsan tarihsel örnekler üzerinde durmadan edemez. O yüzden, 1980’lere ilerleyen süreçte Türkiye toprakları burjuvazinin hiç de alışık olmadığı işçi eylemleriyle sarsılırken burjuvazi de boş durmamıştır. Yıllarca despotik devletin koruyuculuğuna alışmış ve bu yüzden korku eşığı bir hayli düşük olan, fakat zalimlikte de kimseleri aratmayan Türkiye burjuvazisi, kitle grevlerinden devrimlere yükselen tarihsel örnekleri hatırlamış ve faşizme sarılmıştır.

Tarihsel deneyim, farklı tarihlerde ve birbirinden değişik koşullara sahip çeşitli ülkelerde işçi sınıfının mücadelesi karşısında sergilenen sınıfsal tutumların da aslında ne denli ortak noktalar içerdiğini gözler önüne serer. Günümüzde kendi ekonomik çıkarları söz konusu olduğunda sendika fonlarını har vurup harman savuran sendika bürokrasisinin, sıra militan grevlere geldiğinde sendika fonlarının yeterli olmadığı gerekçesiyle yan çizmesi geçmiş örnekleri hatırlatır. Vaktiyle Alman sosyal demokrasisi de, sendikalar ve onların fonları yeterince güçlü olmadan kitle grevlerinin başlatılmasının akılsız bir iş olacağını propaganda ederek mücadeleyi yokuşa sürmüştür.

Rosa’nın bu sınıf işbirlikçi ve mücadele kaçkını tutuma verdiği yanıt bugün için de önemini korur: “Olası bir Alman kitle grevinin olası bir denemesi için, mutlak bir önkoşul olarak önceden ele geçirilemez bir kale gibi inşa edilmesi gereken sağlam örgütler, Rusya’da tam tersine kitle grevinden doğmuşlardır! Ve Alman sendikalarının koruyucuları, en çok, örgütlerinin devrimci bir kasırgaya kapılıp değerli bir porselen gibi gürültüyle parçalara ayrılmasından endişe duyarlarken, Rus devrimi bize bunun tam tersi bir tabloyu göstermektedir: Sokak savaşlarının, kitle grevlerinin kasırga ve fırtınasından, ateşinden, kızgın korundan, Venüs’ün deniz köpüğünden yükselişi gibi taze, genç, güçlü ve yaşam dolu sendikalar yükselmektedir.” (age, s.36)

Alman sosyal demokrasisinin kitle grevleri konusunda geri basısını haklı göstermek amacıyla ileri sürdüğü, “yeterli fonlar var mı” gibi gerekçelere karşı Rosa'nın şu söyledikleri ne kadar çarpıcıdır: “Devrim öylesine muazzam halk kitlelerini sahneye taşır ki, hareketin masraflarının bir medeni hukuk davasında masrafların önceden çıkarıldığı gibi hesaplanması ve tanzim edilmesi tümüyle umutsuz bir girişim olarak görünür. ... Gerçek, ciddi bir kitle grevi döneminin başladığı anda tüm ‘masraf hesaplamaları’ okyanusu su bardağı ile tüketmeye kalkışmaya dönüşür.” (age, s.53) Rosa'nın son derece yerinde bir tespitle belirttiği gibi, işten atılma tehlikesine karşı kendisine tam bir güvence verilmeden 1 Mayıs'ta hiçbir şekilde iş bırakmaya yanaşmayan bir sendikacı psikolojisiyle ne devrim ne de kitle grevi yapılabilir! Buna karşın, devrimci bir dönemin fırtınası içinde pek çok işçi, ihtiyatlı bir aile babasından, devrimci idealler için yaşamını bile feda etmeye hazır bir devrimciye dönüşebilmektedir.

Rosa Luxemburg kitle grevleri deneyiminden dersler çıkarmaya çalışırken, günümüzdeki mücadele açısından da aydınlatıcı olan pek çok hususa dikkat çekmiştir. Belirttiği üzere, devrimci bir süreçte grev eylemi aslında bir an bile durmaz. Sadece biçimi ve etki alanı değişikliğe uğrayabilir. Kitle grevleri gerçekte devrimin canlı nabzıdır ve aynı zamanda onun en güçlü işletme çarkıdır. Bu nitelikteki kitle eylemlerinin bir partinin kararıyla icat edilmeleri olanaksızdır, bunlar genel bir uyanış dönemi geldiğinde yaşamın içinden fışkırlır. Ancak kuşkusuz bu, devrimci ve önder rol oynayacak sınıf partisinin kitle grevleri de dahil olayların gelişimi üzerinde bir etkisinin olmadığı ve olmayacağı anlamına gelmez.

Rosa da bu noktada gerçekliğin iki boyutunu birlikte düşünmüş ve olguyu diyalektik bütünlüğü içinde değerlendirmiştir. Kitle grevleri ancak, bu tür eylemleri yaşama geçirmeye muktedir azim ve kararlılıktaki işçiler tarafından gerçekleştirilebilirler. Ne var ki, devrimci bir dönemde işçi sınıfının önder partisine düşen son derece önemli bir görev vardır. Parti, sınıfın çeşitli mücadele biçimleriyle seyreden, kitlesel eylemler, ekonomik ve siyasal kitle grevleriyle ilerleyen süreçte politik idareyi ele alabilmelidir. Devrimci önderliğin “sonuca giden, kararlı, ileriye yönelik taktiği kitlede, güvende olduğu duygusunu, kendine güveni ve mücadele hevesini doğurur; proletaryanın küçümsenmesine dayanan zayıf, sallantılı bir taktik ise, kitleyi felç edecek ve şaşırtacak şekilde etki eder.” (age, s.54)

Rosa, kitle grevleri çerçevesinde izlenen hareketin yalnızca ekonomik mücadeleden politik mücadeleye doğru değil, tersi yönde de seyredebileceğini belirtmekle hassas bir noktaya işaret etmiştir. Çeşitli örneklerin kanıtladığı üzere, büyük politik kitle eylemlerinin her biri, politik doruk noktasına ulaştıktan sonra ekonomik grevlerden oluşan muazzam bir kütleye dönüşür. Politik mücadelenin yayılmasıyla ve güçlendirilmesiyle ekonomik mücadele gerilemez, tersine güçlenir ve yayılır. Kısacası, devrimci bir dönemde sınıfın ekonomik ve politik mücadelesi arasında tam bir etkileşim vardır. Yine Rosa'nın altını çizdiği gibi, ekonomik mücadele politik bir düğüm noktasını bir diğerine iletendir; politik mücadele ise ekonomik mücadele için gerekli zeminin periyodik şekilde tohumlanmasıdır. Bu karşılıklı ilişki bağlamında nedenler ve sonuçlar her an konumlarını değiştirirler ve böylece ekonomik ve politik uğrak noktalarının birliği kitle grevini oluşturur.

Devrim ve kitle grevleri arasındaki ilişkinin doğru biçimde ifadesi de büyük önem taşır. Rus kitle grevinin tarihi Rus devriminin tarihidir ve vaktiyle Rusya'da yaşanan olaylar bize kitle grevlerinin devrimci yükselişten ayrı düşünülemeyeceğini göstermiştir. Devrimi bir avuç öncünün değil kitlelerin yapacağı, Marksizmin en önde gelen kavrayışlarından biridir. "Her gerçek büyük sınıf mücadelesi en geniş kitlelerin desteğine ve katılımına dayanmak zorundadır ve sınıf mücadelesinin bu katılımı hesaba katmamış, sırf proletaryanın askeri disipline sahip küçük bir bölümünün güzel, uygun adımlarına dayandırılmış bir stratejisi daha başından acıklı bir fiyaskoya mahkûm edilmiştir." (age, s.65) Rosa'nın dediği gibi, kitle grevlerini ciddi politik eylemler olarak yalnızca örgütlü olanlarla gerçekleştirme planı tümünden umutsuz bir plandır. Eğer kitle mücadelelerinde başarılı olmak isteniyorsa, proletaryanın en geniş katmanları birlikte mücadeleyle çekilmelidir.

Yine söz konusu dersler bağlamında Rosa'nın dile getirdiği bir tespit de ufuk açııcıdır: "Aydın Alman işçisinin sosyal demokrasi tarafından aşılınmış sınıf bilinci **teoriktir, gizlidir**: Burjuva parlamentarizminin egemenliği döneminde sınıf bilinci genelde doğrudan kitle eylemi olarak işlev gösteremez." Buna karşılık, "kitlenin politik sahnede bizzat görüldüğü devrim içinde, sınıf bilinci, **pratik ve aktif** bir sınıf bilinci olur. Bunda dolaylı 30 yıllık parlamenter ve sendikal mücadelenin Alman proletaryasına yapay olarak dahi vermeyi başaramadığı 'eğitimi', Rus proletaryasına devrim bir yılda vermiştir." (age, s.67)

Rosa Luxemburg kitle grevlerinin verdiği esinle, işçi hareketinin tarihsel akışı içinde m¼cadele araçlarının değişen biçim ve ¼nemi konusuna eğilmiştir. Bu bağlamda vurgulamak gerekirse, burjuva devrimler çağından işçi devrimleri çağına geçişle birlikte barikat savaşlarının belirleyici ¼neminin yerini kitle grevleri almıştır. Kitle grevleri işçi sınıfının yalnızca ¼rg¼tlenme kapasitesini artırmakla kalmaz, yanı sıra sınıfın entelekt¼el gelişimini de hızlandırır. Bu bakımdan Rosa bu eylem biçimini, siyasal iktidarın devrimci fethi ve kapitalist s¼m¼r¼ye son vermede temel m¼cadele biçimi olarak değerlendirmiştir.

Rosa Luxemburg 1918 Alman devriminin ilerleyişi içinde de kitle grevlerinin ¼nemli y¼nlerine dikkat çekecektir. Burjuva siyasal taleplerle başlayan bir devrimin sosyalist devrime d¼n¼ř¼m¼nde kitle grevleri vazgeçilmez bir role sahiptir. Rosa *Spartakist Ligin Kuruluş S¼ylevi'nde* sosyalizm için savaşın, kapitalizme karşı g¼đ¼s g¼đ¼se bir m¼cadeleyle, her fabrikada, her işletmede işçileri patronlarının karşısına dikerek yalnız ve yalnızca kitlelerce y¼r¼t¼lebileceđini vurgular. Devrim işte ancak o zaman sosyalist bir devrim kapsamına ulaşabilecektir.

Unutulmamalı ki, proleter devrim s¼m¼r¼ye ve sınıf olgusuna son verecek derin bir tarihsel eylemdir. Işçi sınıfı kendi devriminde, burjuva devrimlerde olmadığı biçimde doğrudan ve kitlesel bir rol oynamalı ve bu nedenle de siyasal iktidar tepeden değil mutlak tabandan kazanılmalıdır. Yalnızca bu kadar da değil, devrimci bir iktidarı var edip yaşatabilmek ve sosyalizme ilerleyebilmek için işçi demokrasisinin tesisi zorunludur. Kapitalizmin tasfiyesi ve sosyalizme geçiş için, proletaryanın **kom¼n tipi** demokrasisi olmazsa olmaz bir koşuludur. Tarih tarafından doğrulan ve işçi sınıfının kitlesel g¼c¼ ve m¼cadelesi bağlamında Rosa tarafından da parlak biçimde dile getirilen t¼m bu dersler k¼llyatı g¼n¼m¼zde de enternasyonalist kom¼nist siyasetin k¼ře taşları olmayı s¼rd¼r¼yor.

IV

20. y¼zyılın tarihi, emperyalizm aşamasına ulaşmış kapitalizmin çeşitli paylaşım savaşlarıyla yol aldığı gerçeğini tartışma g¼t¼rmez biçimde g¼zler ¼n¼ne seriyor. 21. y¼zyılın girişi de bu açıdan hiçbir şeyi değiştirmedi. Tersine, ¼r¼yen kapitalizmin sistem krizi derinleştikçe b¼y¼k kapitalist

güçler arasındaki çıkar çatışmaları yoğunlaşmakta ve bölgesel savaşlar zinciri şeklinde cereyan eden emperyalist paylaşım savaşının alanı genişlemektedir. Kapitalizmin büyük krizi ve emperyalist savaş sorunu geçmişte olduğu gibi günümüzde de o denli yakıcı bir önem taşıyor ki, bu sorunlar çerçevesinde sergilenen yaklaşımlar dünya sosyalist hareketinde yer alan farklı siyasal eğilimleri ayırt etmeyi mümkün kılıyor.

Birinci Dünya Savaşı döneminin, çeşitli ülkelerin sosyalistlerini ulusal ve uluslararası düzeyde sıkı bir sınavdan geçiren çarpıcı ve unutulmaz bir örnek teşkil ettiği hatırlanacaktır. Bu sınav dönemi, II. Enternasyonal'in ya da onun en önde gelen partisi olan Alman Sosyal Demokrat Partisi (SPD) liderliğinin ihanetini, çürümüşlüğünü gözler önüne sererken, yanı sıra devrimci Marksizmi ölümüne ve ödünsüz biçimde savunan devrimci önderleri de tarih sahnesinin önüne çıkartmıştır.

Emperyalist savaş ve ulusal sorun

Bu önderler arasında yer alan Rosa'nın II. Enternasyonal içinde yürüttüğü mücadelenin en önemli bileşenlerinden birini de, kuşkusuz, emperyalist savaş karşısında geliştirilecek devrimci tutum oluşturur. Birinci Dünya Savaşı dönemi dünya işçi hareketindeki reformist ve devrimci eğilimleri ayırıştırıcı bir katalizördür. Devrimci eğilim, Lenin ve Rosa gibi önderlerin savunduğu siyasal çizgi sayesinde ete kemiğe bürünürken, reformist eğilim ise SPD'nin veya II. Enternasyonal liderliğinin siyasetinde somutlanmıştır. Aynı dönem, "ulusal sorun" çerçevesinde Marksistler arasında yürüyen önemli tartışmalara da sahne olmuştur. Bu konulara daha önceki çeşitli yazılarımızda, Rosa'nın yaklaşımlarını da kapsayacak şekilde değindiğimizden burada yalnızca kısa bir hatırlatma yapmak yeterli olacaktır.

II. Enternasyonal'in 1907 Stuttgart kongresinde Rosa Luxemburg ve Lenin emperyalist savaşa karşı ortak tutum geliştirmişlerdi. Hazırladıkları karar taslağında, yaklaşan savaştan kapitalist sınıf egemenliğini devirmek için yararlanma görevi formüle edilmiş ve bu karar taslağı kongre tarafından onaylanmıştı. Fakat emperyalist paylaşım savaşı gerçekliğe dönüştüğünde, SPD'nin Almanyada kabaran milliyetçi dalgaya ne denli prim verdiği, geliştirdiği şoven tutumlardan anlaşılacaktı.

Ayrıca o dönemde pek çok Avrupa ülkesini kapsamak üzere, II. Enternas-

yonel'in sosyalist geçinen parti liderleri yurtseverliğe methiyeler düzmekte adeta yarışa girdiler. Genel eğilim buyken, SPD içinde küçük bir azınlık ise enternasyonalist komünist çizgiyi savundu. Rosa Luxemburg, Karl Liebknecht, Franz Mehring ve Clara Zetkin, 1914 yılında Alman parlamentosunda savaş kredilerinin oylandığı ünlü 4 Ağustos gününde Rosa'nın evinde bir toplantı düzenlediler. İlerleyen tarihlerde Spartaküs Birliği'ni de kuracak olan bu devrimci liderlerin toplantısından çıkan karar, emperyalist savaşa karşı mücadeleye geçme kararı olmuştu.

Oysa o tarihlerde Marksizmin resmi otoritesi kabul edilen Kautsky ise, kapitalist devletler arasındaki savaşların genel silahsızlanma anlaşmalarıyla, uluslararası kuruluşların çabalarıyla veya kapitalizm temelinde bir *Avrupa Birleşik Devletleri*'nin oluşturulmasıyla engellenebileceğini savunmaktaydı. Kautsky, emperyalizmi kapitalizmin zorunlu bir aşaması olarak değil, kapitalistlerin kötü bir politikası olarak değerlendiriyordu. O ve Bernstein gibi SPD liderleri, milyonlarca işçi ve emekçiye ölüm ve yıkım getiren emperyalist paylaşım savaşı patlak vermezden hemen önce, artık savaşların olmayacağı yolunda görüşler geliştirmişlerdi. Bu liderlere göre emperyalist ve militarist “politikalar” burjuvazinin çıkarları yönünden de anlamsız ve zararlı bir şeydi!

Rosa Luxemburg, emperyalizmin kudurgan yüzünü kitlelerden gizleyen ve adeta katilden merhamet dilenircesine kapitalizmden barış bekleyen bu anlayışı paçavraya çevirmekte gecikmeyecekti. Reformistlerin yaptığı gibi, emperyalizm ve militarizmin burjuva çıkarları yönünden de anlamsız ve zararlı bir şey olduğunu iddia etmek burjuvaziye akıl hocalığına soyunmak demektir. Rosa bu tür uzlaşmacı, sınıf işbirlikçi yaklaşımları amansızca sergiliyor ve eleştiriyordu.

Junius takma adıyla yayınlandığı için *Junius Broşürü* olarak bilinen ve 1916 yılında yayınlanan *Sosyal Demokrasinin Buhramı* adlı broşüründe, Rosa Luxemburg, emperyalizm ve paylaşım savaşları da dahil pek çok önemli soruna değinecekti. Emperyalist vahşet Avrupa'yı yakıp yıkmakta serbest bırakılmıştı. Yaşanan olaylar, o çok kibar ve hassas ruhlu geçinen “kültürlü dünya”nın kalbi ve vicdanının Avrupa proletaryasının boğazlanmasına seyirci kaldığını dünyaya ilan ediyordu. Kapitalizm gerçek yüzünü ortaya koymuştu; tarihi sebebini yitirmişti ve sürüp giden varlığının artık insanlığın ilerlemesiyle bağdaştırılması mümkün değildi. Burjuva toplumu bir çıkmazla yüz yüzeydi. Rosa'nın deyişle insanlık bir seçimle yüz yüze bulunuyordu:

Ya emperyalizmin zaferi ve bütün bir kültürün yok olması, eski Roma'daki gibi çökme, yıkılma, bozulma, uçsuz bucaksız bir mezarlık; ya da sosyalizmin zaferi! Bu dünya tarihinin karşı karşıya bulunduğu bir ikilemdi. Sonucu belirlemek üzere tarihsel eylemin zarlarını proletarya atacaktı.

SPD ya da II. Enternasyonal liderliği dünya işçilerine en gerekli olduğu anda enternasyonalizme ihanet etti. Mücadeleyi bu alanda da sürdüren Rosa ve yoldaşları, devrimci teori ve devrimci eylem sayesinde enternasyonalizm bayrağını yükseltmeye çalışıyorlardı. II. Enternasyonal'in yozlaşması konusunda erken tarihlerden itibaren uyarı vermeye başlayan ve dünya işçi sınıfının artık yeni bir uluslararası örgütlülüğe ihtiyacı olduğunu dillendiren Rosa Luxemburg olmuştu. O, Lenin tarafından da genelde övgüyle karşılanan *Junius Broşürü*'nde yeni bir işçi enternasyonalinin kurulmasını ve bunun işçi sınıfı için yaşamsal bir zorunluluk olduğunu vurguluyordu.

Rosa, Engels'in ölümünden sonra Marksizmin baş temsilcisi olan ve böylece II. Enternasyonale de kendi anlayışının damgasını vuran Kautsky'nin gerçek içyüzünü gecikmeden kavramıştı. Nitekim Lenin, Şalyapnikov'a gönderdiği 27 Ekim 1914 tarihli mektubunda bu gerçeği itiraf edecekti: "Rosa Luxemburg haklıydı; Kautsky'nin parti çoğunluğuna, kısacası oportünizme hizmet eden eyyamcı bir teorist olduğunu çok önceden anlamıştı".

İçerdiği pek çok önemli açılım nedeniyle Spartaküs Birliği'nin temel metni olarak kabul edilen *Junius Broşürü*'nde, Rosa, emperyalizm çağının özelliklerini temel aldı. Broşüründe, bu nedenle sosyalist devrimin güncel bir değer taşıdığını ve artık "ulusal savaşlar" döneminin geçmişte kaldığını belirtti. Broşürün eki olarak yayınlanacak *Tezler*'de bu düşüncelerini açık biçimde ifade edecekti. "Ulusal çıkarlar, emekçi halk kitlelerini, can düşmanları olan emperyalizme hizmet edebilecek hale getirmek için ve bir aldatmaca aracı olarak kullanılmaktadır yalnızca" diyordu. (Rosa Luxemburg, *Spartakistler Ne İstiyor?*, Belge Yay., Birinci Baskı, s.109)

Rosa bu değerlendirmesini esasen Avrupa'nın emperyalist ülkelerini hedef alarak yapmıştı. Bu bağlamda yaklaşımında yanlış olan hiçbir taraf yoktu. Fakat vardığı sonucu genellemesi nedeniyle, bu tezi, tarihsel açıdan gecikmiş bazı ulusların durumuna uymayan ve o yüzden de eleştiriye açık bir uç içeriyordu. Nitekim Lenin onu, istisnaları (henüz ulusal bağımsızlıklarını kazanmamış halkların ulusal savaş yürütebileceği gerçeğini) hesaba katmadığı

için eleştirecekti.

İşçi sınıfının savunacağı tek “anavatanın” Enternasyonal olması gerektiğine yürekten inanan Rosa, Marksizmin milliyetçiliğin hiçbir türüyle bağdaşmayacağını belirtirken sonuna kadar haklıydı. Rosa Luxemburg, *ezen ulus* milliyetçiliğinin en çarpıcı tarihsel örneklerinden biri olan büyük Rus milliyetçiliği karşısında, ezilen Polonya ulusunun içinden çıkma bir Marksist olarak devrimciliğini kanıtladı. Bir *ezilen ulus* komünistinin sergilemesi gereken devrimci davranışı sergiledi ve hangi gerekçeyle olursa olsun Polonya milliyetçiliğine prim vermedi. Ulusal sorunda aralarında yürümüş olan tartışmaya rağmen, Lenin Rosa’yı bu bakımdan sonuna kadar haklı bulacak ve takdir edecekti. Ancak Lenin sorunun bir başka yönünün daha mevcut olduğuna dikkat çekiyor ve devrimci proletaryanın *ezen ulus* milliyetçiliğine karşı *ezilen ulusların kendi kaderini tayin hakkını* (UKKTH) savunması gerektiğini belirtiyordu.

Kısaca vurgulamak gerekirse, ulusal sorunda Rosa’nın yaklaşımındaki eksiklik işte bu noktadadır. Ne var ki, doğru ve haklı bir eleştiri getirebilmek için de, Rosa’nın bir bütün olarak ne demek istediği tahrif edilmeden kavranmalıdır. Rosa ezilen ulusların varlığını ve bu temelde bir ulusal sorun olduğunu inkâr etmemiş, ezilen ulusların diğerleriyle eşit haklara sahip olmasını, özgür olmasını kuşkusuz yürekten istemiştir. Ancak o, genelde ezilen ulusların iç güçleri temelinde ulusal bağımsızlıklarını kazanamayacaklarını ve bunu yalnızca şu ya da bu emperyalist gücün müdahalesiyle elde edebileceklerini düşündüğünden, ulusal bağımsızlık sloganının ilerici değil gerici bir slogan olduğu sonucuna varmıştır. Böylece, ezilen ulus için bile olsa, kapitalizm altında ulusal bağımsızlık isteminin haklı bir nedeninin olamayacağı ve sosyalizmde ise buna zaten gerek kalmayacağı görüşünü savunmuştur.

Rosa’nın asıl vurguladığı husus, sosyalizmde ulusal baskı ve ezen ulus-ezilen ulus çelişkisinin son bulacağı, insanlığın enternasyonal birliğinin gerçekleşeceğidir. Rosa, nihai eşitlik ve özgürlük hedefi bakımından ulusal sorun konusundaki bu vurgusunda haklıdır kuşkusuz. Ancak buradan hareketle, ezilen ulusların kendi kaderini tayin hakkı diye bir şeyin olamayacağını ve dolayısıyla devrimci programın böyle bir hakkın kabulünü içermesine de ihtiyaç bulunmadığını iddia etmesi yanlış bir yaklaşımdır. Çünkü ezilen uluslar kapitalizm altında da tıpkı diğer uluslar gibi siyasal bağımsızlıklarına kavuşmak isteyebilir ve bu temelde tarihsel açıdan gecikmiş

fakat haklı bir ulusal kurtuluş mücadelesi yürütebilirler. Bu mücadelenin nasıl sonuçlanacağı ve söz konusu ezilen ulusun siyasal bağımsızlığını kazanıp kazanmayacağı ya da ayrı devlet kurma hakkını kullanıp kullanmayacağı, tamamen somut koşullara, mücadelenin düzeyine ve dünya dengelerine bağlı bir sorundur. Ama her ne olursa olsun, devrimci proletaryanın ezilen ulusun güvenini kazanmak için çaba sarf etmesi ve ona ayrılma hakkı da dahil kendi kaderini tayin hakkını tanıması esastır.

Diğer yandan, ulusal sorun çerçevesinde Rosa'nın değerlendirmesinde eksik bir yön olsa da, II. Enternasyonal'in işçi sınıfını milliyetçiliğe çeken uğursuz şovenizmi karşısında onun devrimci bir tutum sergilediği asla unutulamaz. Burada gözden kaçırılmaması gereken önemli yönlerden biri de, ulusal soruna kesinlikle tek boyutlu yaklaşamayacağıdır. Yani, ne tek başına UKKTH'nın savunusu devrimci olmak için yeterli bir tutumdur ne de ezilen ulus milliyetçiliğine prim vermeme adına ezen ulus komünistinin de UKKTH'yı tanımasına gerek olmadığını savunmak doğrudur. Ancak bunun ötesinde, ulusal soruna boyundan büyük anlamlar yüklemek ve UKKTH'nın kabulünü proletaryanın asli devrimci görevlerini gölgeler tarzda öne çıkarmak da enternasyonalist komünist bakış açısıyla bağdaşmaz. Dolayısıyla, komünist bir hareketin görevleriyle ulusal bir hareketin görevlerini karıştıranların ve siyasal mücadelede çubuğu ezilen ulus hareketinden yana bükülenlerin, Rosa'yı ulusal sorun konusunda fazladan eleştirmeye kalkışmalarına da prim verilmemelidir.

Yol ayrımında

Rosa Luxemburg sosyalist hareketteki yol ayrımını vurgulamak amacıyla “*Ya; Ya da*” başlıklı önemli bir broşür kaleme almış ve bu broşür 1916 yılı baharında Spartaküs grubu adına yayınlanmıştır. Enternasyonal hareketteki içler acıtan duruma işaret eden Rosa, bu utanç verici duruma bir son vermek için gerekenleri sıralar. Proletaryanın uluslararası dayanışmasını salt güzel bir söz olmaktan çıkararak, gerçek ve son derece ciddi, adeta kutsal bir yaşam ilkesi haline getirmek şarttır. Enternasyonal, kapitalist emperyalizmin ilerde patlayacak dalgalarına karşı sağlam bir baraj gibi yeniden kurulmalıdır. Rosa'nın satırları, onun enternasyonalizm inancıyla çarpan yüreğini ortaya koyar: “İşçilerin dünya çapındaki kardeşliği, bence, yeryüzünün en yüce ve en kutsal şeyi; benim yol gösterici yıldızım, idealim ve vatanım; bu ideale

ihamet etmektense, hayatımı vermeyi seve seve kabul ederim!” (age, s. 105)

Rosa bu broşüründe reformizme karşı devrimci program anlayışını ve devrimci enternasyonalizmi savunan görüşlerini tezler biçiminde de ifade etmiş ve yoldaşlarını bu tezler etrafında toplanmaya çağırmıştır. On iki maddeden oluşan bu “Tezler”, Spartaküs Birliği tarafından *Junius Broşürü*’nün bir eki olarak yayına hazırlanmıştır. Tezlerde, savaşın Enternasyonal’deki gerçekliği açığa çıkardığına, Avrupa sosyalist parti liderliklerinin ihanetine ve emperyalist savaşın hiçbir halkın ulusal savunmasına ya da ekonomik ve siyasal çıkarlarına hizmet etmeyeceğine değinilir.

Emperyalizm sermayenin gelişmesinde varılan en son aşamadır ve bu nedenle tüm dünya proletaryasının ortak can düşmanıdır. Proleter sınıf mücadelesinin gerek barış ve gerekse savaş dönemlerinde, özellikle emperyalizme karşı yoğunlaştırılması elzemdir. Rosa’nın ifadesiyle, anti-emperyalist mücadele uluslararası proletarya açısından, aynı zamanda, sosyalizm ile kapitalizm arasındaki son hesaplaşma ve siyasal devlet iktidarı için verilen bir mücadele demektir. Tezler, yeni bir işçi enternasyonalinin yaratılmasının sosyalizm için hayati bir zorunluluk haline geldiği vurgusuyla son bulur. Proletaryanın her şeyden önce savunmak zorunda olduğu vatani, Enternasyonal’dir!

Rosa’nın sosyal demokrat hareketteki yol ayrımını belirgin hale getirmek ve Spartaküs Birliği’nin devrimci bir yol tutmasını sağlamak için ele aldığı son derece önemli konulardan biri de kuşkusuz program sorunudur. Aslında Marx ve Engels’in yaşadıkları dönem de dahil olmak üzere, Alman sosyal demokrat hareketinde program sorununda yanlış görüşlere ve reformizme çeken bir damar hep mevcut olmuştur. Nitekim Marksizmin kurucularının, bu damarın etkisiyle işçi partisinin programına bulaştırılan yanlış görüşleri eleştirdikleri, *Gotha* ve *Erfurt* programlarının eleştirilerinden hatırlanacaktır. Ne var ki oportünizm ya da reformizm durduğu yerde durmamış ve devrimci çizgiden sapmalar zamanla büyüyerek nihayetinde işçi sınıfı partilerini ve işçi enternasyonalini içten çöktürmüştür.

Rosa Luxemburg, devrimci Marksizmin SPD’nin reformist liderleri veya II. Enternasyonal’in resmi otoriteleri tarafından katledilmek istenmesine karşı genç yaşından itibaren isyan bayrağını çekmiştir. Nitekim daha 1899 yılında SPD’nin Hannover Kongresinde, partinin asgari programatik taleplerini çarpıtan anlayışa karşı eleştiri oklarını yağdırır. Çünkü parti içinde, bu

talepleri bile fazla bularak ve tam bir taksitçi tüccar mantığıyla “asgarinin de asgarisine” indirgemeye çalışan unsurlar vardır. Oysa sosyalizm hedefine oranla *asgari* nitelik taşıyan taleplerin (örneğin halk milisinin teşkili talebi) kırılması durumunda (diyelim halk milisi talebinin yerine askerlik süresinin kısaltılması talebinin geçirilmesi) nihai hedefin de güme gideceği açıktır. Zira olması gereken asgarinin altındaki bir düzey savunulduğunda, o “olması gereken asgari düzey” neredeyse azami bir hedef haline gelecek ve esas azami hedef ise (örneğimizde sosyalizm) işçi sınıfının görüş ufkundan tamamen kovulmuş olacaktır. İşte Rosa'nın program sorununda sergilemeye çalıştığı ve karşı çıktığı durum tam da budur.

Aslında proletaryanın devrimci programı, işçi iktidarı altında sosyalizme ilerlemeyi başa almalıdır. Programa işçi iktidarından başka bir iktidar hedefi koymak veya sosyalizme ilerlemeyi durduracak bir anlayışla ara aşamalar icat etmek, proletaryanın devrimci mücadelesine su katmak anlamına gelir. Ne var ki Rosa'nın gayet isabetli bir biçimde dile getirdiği üzere, sosyalizmin bir tabancanın ateş alması gibi bir anda başlatılamayacağı hususu da yeterince açık olmalıdır. Bu bakımdan, aşamacı bir mantıkla birbirinden kopartılmamış olması koşuluyla, devrimci bir programda azami nitelikte hedeflerle o hedeflere ilerlemeyi mümkün kılacak çeşitli tür ve düzeyde asgari taleplerin birlikte yer alması gayet mantıklıdır.

Bu asgari talepler sınıfın kitle mücadelesini devrimci işçi iktidarının kurulması noktasına ilerletecek düzeye ve geçişsel karaktere sahip olmalıdırlar. Yukarıda değindiğimiz milis talebinin kırılması örneğinde olduğu gibi, asgari programatik hedeflerin aşırı bulunarak daha geri taleplerin ileri sürülmesi, burjuvazinin elini güçlendirmek anlamına gelir. Rosa'nın da ifade ettiği üzere, “eğer biz *kendimiz de*, taleplerimizin aşırı ve pratikte imkânsız olduğuna inanmağa başlarsak, burjuva toplumuna moral açıdan en acı tavizi vermiş oluruz”. (*age*, s.58) Rosa Luxemburg, SPD ve II. Enternasyonal oportünizminin savunduğu “taksitçi” ve “aşamacı” zihniyete karşı çıkmakla yalnızca kendi dönemindeki çarpıtmalara işaret etmekle kalmamış, gelecekte Stalinizm diye adlandırılacak olan “resmi sosyalizm”in işçi sınıfının başına açacağı belalara da ışık tutmuştur.

Rosa, işçi hareketindeki reformizme ve oportünizme karşı mücadeleyi ulusal düzeye hapsedmez ve asıl olarak enternasyonal düzeyde bir kavga olarak kavrar ve yürütür. Onun Alman devriminin ateşleri içinden dünya işçilerine seslenen

25 Kasım 1918 tarihli ve “*Tüm Ülkelerin Proleterlerine*” başlıklı çağrısı buna iyi bir örnektir. Rosa tarafından kaleme alınan ve Spartaküs Birliği adına Karl Liebknecht, Franz Mehring ve Clara Zetkin tarafından imzalanan bu metin tüm ülke işçilerini sosyalizmin bayrağı altında toplanmaya çağırmaktadır.

Bu tarihsel çağrıda sosyalizm hedefi dünya işçilerine en özlü biçimde kavratılmaya çalışılmıştır: “Barışı sürdürmeyi yalnızca sosyalizm başarabilir, insanlığın yaralarını yalnızca o sarabilir, savaşın kıyamet atlıları tarafından çiğnenen kurak tarlaların çiçek açmasını yalnızca o sağlayabilir. Yok edilen üretkenliği on kat daha fazlasıyla yalnızca sosyalizm yenileyebilir, insanlığın tüm bedensel ve tinsel enerjisini yalnızca o uyandırabilir, kin ve anlaşmazlığın yerini kardeşçe dayanışmanın, uyum ve her insana karşı duyulan saygının almasını yalnızca sosyalizm sağlayabilir.” (age, s.116)

Rosa'nın devrimci Marksizmi derinden kavrayışının ve ona yürekten inanışının ürünü olan *Çağrı*, dünyayı cehenneme çeviren emperyalist savaşlardan kurtuluşun aslında hiç de zor olmadığını dile getirmektedir. Günümüzde de enternasyonalist komünistlerin savunduğu gibi, Rosa, tüm ülkelerin proleterlerinin temsilcilerinin bir kez sosyalizm bayrağı altında el sıkıştıklarında, barışın birkaç saat içinde erişilebilecek bir hedef olduğunu ifade eder. Dünya işçi sınıfının devrimci özlemleri onun satırlarında ete kemiğe bürünür: “Tek bir halk olacak yalnızca: her ırk ve dilden emekçiler. Tek bir yasa olacak: tüm insanların eşitliği. Tek bir amaç olacak yalnız: herkes için zenginlik ve ilerleme”! (age, s.117)

V

Spartakistler ne istiyor?

1918 Alman devriminin ilerleyişi, devrimci program sorununun tatmin edici biçimde açıklığa kavuşturulmasını Spartakistler açısından zorunlu bir görev haline getirmiştir. O nedenle Rosa Luxemburg bu konuya dair çalışmalarını daha da geliştirir ve derinleştirir. Onun bu çabasının ürünü, *Spartakistler Ne İstiyor?* başlıklı programatik bildirge olur. Bu bildirge, “Spartaküs Birliği” imzasıyla 14 Aralık 1918 tarihinde *Rote Fahne*'de yayınlanır. Bildirgede

emperyalist savaşın yol açtığı yıkım koşulları çarpıcı biçimde anlatılmakta ve insanlığı bu durumdan ancak sosyalizmin kurtarabileceği *Komünist Manifesto*'nun o ünlü sözleri eşliğinde dile getirilmektedir: “şu anda, sosyalizm insanlığın tek kurtuluş yoludur. *Manifesto*'nun şu sözleri, kapitalist toplumun yıkılan duvarları üzerinde, alev alev yanan bir tılsım gibi ışıldamaktadır: YA SOSYALİZM YA DA BARBARLIK İÇİNDE ÇÖKÜş!” (Rosa Luxemburg, *Spartakistler Ne İstiyor?*, Belge Yay., 1. baskı, s.121)

Alman devriminin çocuğu olan Spartakistler bu bildirgelerinde işçi sınıfının programatik taleplerini, devrimci tutumlarını yansıtan biçimde ortaya koymuşlardır. Rosa'nın kaleminden dökülen satırlarda dendiği üzere, burjuva karşı-devriminin uyguladığı şiddete proletaryanın devrimci şiddetiyle yanıt verilmelidir. Tehdit eden karşı-devrim tehlikesine karşı halkın silahlandırılması ve hâkim sınıfların ise silahsızlandırılması esas olmalıdır. Burjuvazinin parlamenter engelleme manevralarını boşa çıkarmak için işçi ve asker kitlelerinin aktif örgütlenmesi gerçekleştirilmelidir. İşçi ve emekçi kitleler gerçek bir demokrasiye ancak ve ancak işçi sınıfının iktidarı altında kavuşabilirler.

Bildirge, işçi sınıfının bu hedefler doğrultusunda görevlerini yerine getirebilmesi için gerekli unsurları da Spartaküs Birliği'nin talepleri bağlamında formüle eder. Talepler dört ana maddede toplanmıştır ve her bir madde pek çok alt talebi içermektedir. Bunlar hakkında kısaca bilgi vermek gerekirse, ana maddeleri sıralayarak içerdikleri önlemlere de özetle değinmek yararlı olacaktır.

“Devrimin güvenliği için derhal alınacak önlemler” başlığını taşıyan ilk maddede sekiz adet önlem sıralanır. Bunlar genel bir ifadeyle, burjuvazinin silahsızlandırılması, işçilerin silahlandırılması, devrimci mahkeme kurulması, besin maddeleri stoklarına el konulması gibi hususları kapsar. “Siyasal ve toplumsal alanda alınacak önlemleri” belirten ikinci maddede ise yedi adet önlem vurgulanmıştır. Bunlardan birincisi, işçi iktidarının kurulması hedefinin Almanya'nın o dönemdeki siyasal gerçekliğini de yansıtan biçimde dile getirilmesidir. Diğer önlemler ise, eski yasama ve yürütmenin lağvı ve yeni bir yönetim sisteminin tesisine yöneliktir. Örnekse, büyük önem taşıyan bir önlemden söz edebiliriz: “Yasama ve yürütme gücünün en yüksek organını, yürütme konseyini seçecek olan işçi ve asker konseyleri merkez konseyi için, tüm ülkede, işçi ve asker konseyleri delegelerinin seçilmesi.”

Keza bir başka önlem şöyledir: “Bütün rütbe farklarının, hiyerarşinin ve unvanların kaldırılması. Kadın erkek arasında tam bir yasal ve toplumsal eşitlik kurulması.” Yine aynı maddede yer alan diğer bir önlemde ise şöyle denmektedir: “Köklü toplumsal yasalar. İşsizliği denetim altına almak için – ve işçi sınıfının dünya savaşında bedensel olarak güçten düştüğünü göz önüne alarak– işgününün kısaltılması. En fazla altı saatlik işgünü.” (age, s.127)

Üçüncü madde “en önemli ekonomik talepler” başlığını taşır ve bunun altında sekiz adet önlem sıralanır. Bu çerçevede, imparatorluk hanedanının bütün servet ve gelirlerine toplum adına el konulması; bankalara el konulması, işyeri konseylerinin oluşturulması gibi istemler ifade edilmiştir. “Uluslararası görevler” başlığını taşıyan son ve dördüncü madde ise bütünüyle proletarya enternasyonalizminin ışığını yansıtır: “Sosyalist devrimi uluslararası bir temele dayandırmak ve barışı, uluslararası kardeşlik ve dünya proletaryasının ayaklanmasıyla kurup, güvence altına almak için, diğer ülkelerdeki kardeş partilerle derhal bağlantı kurulması.” (age, s.129)

1918 Alman devrimi, Spartaküs Birliği’nin Alman Komünist Partisi olarak yeniden doğumuna da ebelik edecektir. Alman Komünist Partisinin 31 Aralık 1918 tarihinde toplanan kuruluş kongresinde, Rosa Luxemburg, devrimin ilerletilmesi bakımından son derece yaşamsal olduğu için yine program sorununa değinir. Onun, vaktiyle Marx ve Engels tarafından temelleri atılan devrimci program anlayışına bağlanarak dikkat çektiği sorunlar günümüz açısından da aydınlatıcı bir değer taşır. Kongrede Rosa’nın “*Programımız ve Siyasal Durum*” başlıklı konuşması, işçi sınıfının devrimci programının mantığını ve sosyalizme geçiş sorununu kavramak bakımından önemlidir.

Rosa kongrede, sosyal demokrasinin resmi otoritelerinin Marksizmde yarattığı tahribata dikkat çeker. Engels’in ölümünden sonra teorik önderlik ne yazık ki Kautsky gibilerin eline geçmiştir. Ve bu yüzden de, Alman sosyal demokrasisi içindeki devrimci kanadın parlamentarizme ve kısır politikalara karşı yürüttüğü inatçı mücadele tüm parti kongrelerinde “anarşizm” veya “anti-Marksizm” olarak damgalanmıştır. Ama devrimci unsurların çabası sayesinde, Rosa’nın coşkuyla ifade edeceği üzere, nihayetinde Spartakistler Marx ve Engels’in açtığı uluslararası sosyalizm bayrağının altında toplanmayı başarabilmişlerdir. Rosa, Alman Komünist Partisinin kuruluş kongresinde yoldaşlarına seslenirken, kongre tarafından kabul edilip onaylanan programın ana hatlarının *Spartakistler Ne İstiyor?* adlı broşürde ortaya konmuş

olduğunu hatırlatır. Tarihsel diyalektiğin çarkı Alman proleter devrimcilerini yeniden, hem de aradan geçen yılların zengin deneyimini de üstüne katarak, Marksizmin kurucularının temellerini attığı enternasyonal devrimci çizgiye ulaştırmıştır.

Tarihsel köklere dönüş

Kuruluş kongresinde konuşmasını açarken, Rosa'nın öncelikle altını çizdiği husus, oportünizmin devrimci program anlayışında yaratmış olduğu derin tahribatın etkilerini ve izlerini ortadan kaldırma ihtiyacı olur. Bu nedenle yoldaşlarına hitaben, artık işçi sınıfının sosyalist programının bütünüyle yeni bir temele oturtulmasının zorunlu hale geldiğini belirtir. Böylelikle, Marx ve Engels'in yıllar önce *Manifesto*'da dokuduğu örgüye bağlanmak mümkün olacaktır. Rosa Luxemburg, devrimci proletaryanın oportünizm tarafından çarpıtılan, asgari ve azami program diye parçalara bölünüp aralarına da adeta bir Çin Seddi çekilen programatik hedef ve talepleri konusuna el atar. Ve bu önemli konunun aydınlığa kavuşturulması için meselenin tarihsel köklerine iner.

Rosa'nın hatırlattığı üzere, *Komünist Manifesto* sosyalizm hedefini belirsiz bir geleceğe ertelememiş ve proleter devrimin acil görevi olarak ele almıştır. Marksizmin kurucuları, bu hedefi kuşkusuz kısa bir zaman dilimiyle sınırlı olmayan ve de işçi sınıfının uluslararası eylemi kapsamında kavramışlar ve kavratmaya çalışmışlardır. O nedenle burada değinilen "acil görev", proletaryanın dünya ölçeğinde gerçekleştireceği tarihsel eylemdir. *Manifesto*, proletaryanın asli devrimci görevlerini çarpıtmadan ve işçi iktidarı hedefinin önüne birtakım ara iktidar aşamaları dikmeden, esas görevin işçi sınıfının siyasal devrimini gerçekleştirmek ve sosyalizme ilerlemek olduğunu açıkça ilan eder.

Marx ve Engels Avrupa'da pek çok ülke ve bölgeyi kapsayarak yükselen 1848 devrimci dalgası karşısında büyük bir coşkuya kapılmışlar ve bu tarihsel dalgayı işçi sınıfının asli görevini gerçekleştirmek üzere ileri atılması şeklinde değerlendirmişlerdir. Fakat umulduğu gibi gelişmeyen ve yenilgilerle sonuçlanan 1848 devrim deneyiminden Marx ve Engels'in çıkarttığı pek çok önemli ders olacaktır. Bu deneyim her şeyden önce onlara, işçi sınıfının iktidarı ele geçirmek ve derhal sosyalizme yürümek bakımından henüz nesnel ve öznel açıdan olgunlaşmamış olduğunu göstermiştir. O yüzden,

Marx ve Engels yeri geldiğinde 1848'deki yaklaşımlarının eksik yönlerine değinecekler ve erken beklentiler konusunda yanılmış olduklarını açıkça dile getireceklerdir.

İlerleyen yıllar içinde kapitalizm gelişmesini sürdürür, bu temelde pek çok değişim gerçekleşir ve işçi sınıfı yeni deneyimler yaşar. Buna bağlı olarak, Marksizmin kurucuları da *Manifesto*'yu gözden geçirme ihtiyacı hissederler. Nitekim bu tarihsel belgeye 1872 yılında yazdıkları ortak *Önsöz*'de, metnin ikinci bölümünün sonunda yer alan *devrimci önlemleri* o dönemin koşulları içinde ve hiçbir özel ağırlık vermeksizin formüle etmiş olduklarını belirtirler. Oysa bu pasajın birçok bakımdan artık çok farklı bir biçimde ifade edilmesi gerekmektedir. Zira modern sanayi aradan geçen yıllar içinde büyük bir gelişme kaydetmiş ve buna bağlı olarak işçi sınıfı ve onun parti örgütlenmesi de ilerleme sağlamıştır.

Ancak her şeyden önemlisi, proletaryanın ilk kez iktidarı fethettiği ve yaklaşık iki ay boyunca elinde tuttuğu Paris Komünü deneyiminin verdiği derstir. Komün deneyimi, işçi sınıfının mevcut devlet mekanizmasını ele geçirmekle onu asla kendi amaçları için kullanamayacağını kanıtlamıştır. Sömürücü egemen azınlığın, emekçi halk çoğunluğu üzerindeki baskı ve tahakküm aygıtı olan bürokratik devlet mekanizması işçi devrimi tarafından parçalanıp atılmalıdır. İşte bu nedenle, *Manifesto*'da yer alan ve eskidiği ortaya çıkan bazı ayrıntıların bu tarihsel deneyimin ışığında değiştirilmesi gerekli hale gelmiştir. Diğer yandan *Manifesto*'nun değerlendirilmesi bağlamında göz ardı edilmemesi gereken önemli bir husus daha vardır. Marx ve Engels aynı *Önsöz*'de, *Manifesto*'nun yazılışını takip eden yıllar içerisinde durum ne denli değişmiş olursa olsun, onun içerdiği genel ilkelerin ana çizgileriyle her zamanki kadar doğru olduğunu da belirtmişlerdir.

Görüleceği üzere, Marx ve Engels'in *Manifesto*'ya veya genelde kimi eski değerlendirmelerine yönelik düzeltme istemlerinin hep devrimci bir çerçeve içinde yer aldığı açıktır. Ne var ki Marx'ın ölümü ve Engels'in de yaşamının sonuna yaklaşmasıyla birlikte, özellikle Alman sosyalist hareketi içindeki oportünist ve reformist damar güç kazanacak ve Marksizmin kurucularının pek çok değerlendirmesi tahrif edilmeye başlanacaktır. II. Enternasyonal'in oportünist liderleri, Marx ve Engels'in açıklamalarında yer alan "1848'deki beklentilerinde yanıldıkları" ya da "*Manifesto*'daki bazı hususların eskidiği" yolundaki değinmelerini artık bariz biçimde kendi çıkarlarına yontarak

yorumlayacaklardır.

Böylece Marksizmin temel tarihsel belgelerinden biri olan *Manifesto*'yu toptan eskimiş kabul eden ve kapitalizmin kaydettiği gelişimden de gereken devrimci sonuçları çıkartmayan bir “sosyalizm” anlayışı icat edilmiştir. II. Enternasyonal döneminde bu “sosyalizm”, Rosa'nın isyan bayrağını açtığı siyasi eğilim olarak somutlanır. Fakat bunun da ötesinde, aynı eğilim ilerleyen yıllar boyunca çeşitli biçim ve adlar altında varlığını sürdürecektir ve günümüzde de ulusal ve enternasyonal düzeyde etkisini hissettirecektir.

İşçi hareketinin tarihi içinde, Marksizm adına Marksizmi katleden nice tahrifatlar okulu ve bu bağlamda öne çıkan çeşitli örnekler yer alır. Günümüzde bu çerçevede ilk akla gelen örneklerden biri, Stalinizmin ya da bir başka deyişle resmi Marksizmin oluşturduğu tahrifatlar okuludur. Lenin'in ölümünden sonra Marksizmi güçsüz düşüren bu siyasi çizgiye karşı Troçki nasıl tavizsiz bir mücadeleye yürütmüşse, II. Enternasyonal'in tahrifatlar okuluna karşı Rosa'nın yürütmüş olduğu kavga da aynı mahiyettedir. Rosa sayesinde açığa çıkartılmış olan başlıca tahrifatlardan biri, Marx'ın *Fransada Sınıf Mücadeleleri*'ne Engels'in yazdığı 1895 tarihli *Önsöz*'e ilişkindir. Bu önemli metin üzerinde gerçekleştiren tahrifatın, yazımızın daha önceki bölümlerinde değinmediğimiz başka yönleri de vardır.

Aslında Engels'in *Önsöz*'deki kimi satırları dikkatli bir yorumu gerektirir. Örneğin, Engels zaman içinde cereyan eden gelişmelerden söz edip, artık barikat savaşlarının döneminin geçtiğini vurgularken acaba tam anlamıyla ne demek istemiştir? Rosa işte bu hassas noktaya odaklanmış ve Engels'in ne demek istediğini onun bütünsel devrimci anlayışından çıkartmaya çalışmıştır. Aslen Engels'in dikkat çekmek istediği yön, artık eski barikat savaşlarına dayanan azınlık devrimleri döneminin kapandığıdır. İşçi devrimi özsel niteliği gereği çoğunluk devrimidir; kapitalizmin gelişmesiyle birlikte nüfusun çoğunluğunu oluşturan işçi sınıfının ve onun önderliği altında harekete geçecek olan emekçi halkın devrimidir.

Reformist liderler *Önsöz*'de bazı çarpıtma ve yok etme operasyonları gerçekleştirerek, Engels'i adeta kendi siyasetlerini destekleyen biri olarak göstermek istemişlerdir. Bu görünüme inanmayan ve altında yatan gerçekleri kurcalayan Rosa, reformistlerin yorumlarına bakıp Engels'e fazladan bir suçlama yöneltmemesi konusunda haklı uyarılarda bulunur. Zira *Önsöz*'ün

o zamanki Alman parlamento grubunun dolaysız baskısı altında yazıldığı bellidir. Fakat bu meselenin daha çarpıcı ve düşündürücü olan bir başka yönü de vardır. Engels'in satırlarında gerçekleştirilen tahrifat aslında Rosa'nın da bilmediği ölçüde derindir. Ve bu husus ancak ilerleyen yıllar içinde, sırlar dünyasından gerçekler dünyasının günışığına çıkartılabilecektir.

Engels *Önsöz*'de, birtakım gelişmeler (yeni silahların icadı ve üretimi, işçi mahallelerinde geniş caddelerin açılması vb.) nedeniyle artık barikat savaşlarının modasının geçtiğini belirtmiştir. Ama hemen ardından ise, bunun asla gelecekte sokak mücadelesinin hiçbir rol oynamayacağı anlamına gelmeyeceğini vurgulamıştır. Engels'in ifadesiyle, sokak çarpışması büyük bir devrimin başlarında devrimin gelişmesi sırasında olduğundan daha seyrek olacaktır ve bu işe daha büyük kuvvetlerle girişmek gerekecektir. İşte Alman işçi hareketinin legalist ve oportünist liderleri, Engels'in bu tür satırlarını tehlikeli buldukları için o dönemin *Önsöz* baskılarından çıkartmışlardır. Engels bu durumu şiddetle protesto etmiş, ama kendi metninde istediği değişiklikleri yaptıramadan ölmüştür. Engels'in orijinal el yazması taslağı ise, oportünist parti liderlerinin yaptığı değişiklikten önceki haliyle yıllarca karanlıklara gömülü kalmıştır.

Nihayetinde orijinal el yazması, Birinci Dünya Savaşından sonra Marx ve Engels'in eserlerini "Marksizm-Leninizm Enstitüsü" adına baskıya hazırlayan David Riazanov tarafından bulunur ve gerçek de böylece açığa çıkar. Ancak bu noktada belirtmek de gerekir ki, Rosa Luxemburg'un yapılan tahrifatın bu gerçek boyutunu bilmeden ve yalnızca bilinen küçük bir kısmına dayanarak Engels'in devrimci çizgisini savunmuş olması önemlidir. Bu durum onun devrimci sezgisinin, devrimci yönteminin ve devrimci Marksist teoriye ilişkin bütünsel kavrayışının bir ürünüdür. Ve gerçekten de takdire lâyıktır.

Marksist geçinen "otoriteler"in Engels'in tahrif edilmiş satırlarını kanıt göstererek kendisine yöneltecekleri itirazlara pabuç bırakmayacaktır Rosa. Devrimci yöntem ve sezgisinden ödün vermeksizin kendi görüşünü savunur ve bunu açıkça ifade eder: "Marx ve Engels'in eserlerini bilen ve onların öğretilerinin, yazılarının bütününden soluk alan canlı ve gerçek devrimci özü tanıyan kişilerin, tek yol parlamentarizm rezilliğini ... Alman işçi hareketindeki kokuşma ve çürümeyi ilkin Engels'in protesto edeceğine inandıklarına eminim." (age, s.138-139) O böylece, devrimci önderlerin düşünsel mirasına, doğru ve bütünsel bir yöntemle sahip çıkmanın ve

devrimci uyanıklığı elden bırakmamanın ne denli önemli olduğunun çarpıcı bir örneğini vermiştir.

II. Enternasyonal oportünizminin Marksizme yönelik sinsi saldırılarını teşhir etme bağlamında Rosa'nın el attığı belli başlı hususlardan biri de, *Manifesto*'nun genelinde güncel devrimci değerinden bir şey kaybetmediğini ilan etmek olur. *Manifesto*'da belirtilen görevler, birkaç değişiklikle, halihazırda da karşı karşıya bulunduğumuz görevlerdir. Ve bu görevler “sosyalizmin gerçekleştirilmesine geçiş” anlamına gelmektedir. Alman Sosyal Demokrasininin temel aldığı Erfurt Programında somutlanan tarzdaki “asgari-azami” program ayrımı kesinlikle terk edilmelidir.

Erfurt programında ya da genelde reformist sosyalizmin program anlayışında “asgari” hedefler denildiğinde, işçi sınıfının devrimci iktidarı altında öncelikle üstesinden gelinmesi gereken görevler kastedilmez. Bunun yerine, pekâlâ kapitalizm çerçevesinde bir reform hükümeti anlamına da gelebilecek olan muğlak bir iktidar formülasyonu ile birlikte “asgarinin de asgarisi” olan ekonomik ve demokratik talepler ileri sürülür. İşçi sınıfının devrimci programında olması gereken asgari talepler ise *azami program* denilen ve belirsiz bir geleceğe ertelenen sözde bir sosyalizm aşamasına terk edilir. Böylece, hem devrimci proletaryanın asgari görevi olması gereken “sosyalizme geçiş” görevi Kaf dağımın ardına sürülmüş olmakta hem de devrimci proletaryanın ulaşmak isteyeceği sosyalizm hedefi çarpıtılmaktadır.

Rosa Luxemburg, Spartakistlerin devrimci programının işte bu reformist program anlayışıyla ve Erfurt programıyla bilinçli bir karşıtlık içinde olduğunu özellikle belirtecektir. Bu uzlaşmacı yaklaşımdan tam anlamıyla kopmuş bulunan devrimci program anlayışını, “bizim için asgari ve azami bir program yok; sosyalizm tek ve aynı şey; bugün gerçekleştirmek zorunda olduğumuz asgari hedef budur” diyerek ortaya koyacaktır. (age, s.142) Rosa'nın değinmiş olduğu bu noktada, *geçiş sorunu* hakkında net bir kavrayış geliştirilmesi işçi sınıfının devrimci mücadelesi ve program anlayışı bakımından büyük önem taşır. Daha önceki bir çalışmamızda özel olarak bu sorun üzerinde durduğumuzdan (Bkz. Elif Çağlı, *Geçiş Sorunu ve Geçiş Programı*, MT, Şubat ve Mart 2006), burada yalnızca bazı temel hususlar hatırlatılacaktır.

Emperyalizm çağında komünist partilere düşen başlıca görev, önüne herhangi

bir başka iktidar aşaması dikmeksizin, iktidarın proletarya tarafından ele geçirilmesi için mücadele etmektir. Komünist partiler kitle mücadelesini, pekâlâ kapitalizm altında da gerçekleşebilir görünen *kısmi talepler* uğruna mücadeleye kilitlememeli ve asıl önemlisi, kitleleri işçi iktidarının kurulması hedefine fiilen yaklaştıracak talepleri savunmalıdırlar. Ekim Devrimi, sadece sosyalist görevlerin değil, devrimin demokratik görevlerinin de işçi iktidarı altında üstesinden gelinebileceğini göstermiştir.

Lenin döneminde Komünist Enternasyonal, reformistlerin ve merkezçilerin asgari programlarının yerine, bir bütün olarak alındıklarında burjuvazinin iktidarına meydan okuyan, proletaryayı örgütlendiren ve proletarya diktatörlüğü için mücadeleyi ilerleten bir talepler sistemi koymayı karar altına almıştır. Fakat ne yazık ki Stalinizm işçi sınıfının devrimci program anlayışını, bir zamanlar Lenin'in önderliği sayesinde ulaşılan mevzilerin çok gerilerine savurmuş ve dünya komünist hareketini Menşevizmin kirli sularına sürüklemiştir.

Hiç kuşku yok ki, işçi sınıfının devrimci eylem programı farklı düzeydeki taleplerin bütünsel zemini üzerinde yükselecektir. Bu nitelikteki bir program, ancak devrimci durumlarda gerçek anlamlarına bürünecek olan “işçi sovyetleri” gibi *geçiş taleplerinin* yanı sıra, işçi-emekçi kitlelerin gündelik mücadelede takipçisi olacakları iktisadi ve demokratik içerikli (vergisiz yüksek asgari ücret veya tam sendikal özgürlük gibi) *kısmi talepleri* de içermelidir. Önemli olan, ileri sürülen taleplerin bulunulan her evrede kapitalizmin nefessizliğini sergileyebilmesi ve böylece kitlelerin giderek daha üst düzeydeki talepler uğruna mücadeleye çekilebilmesidir. Hangi sloganların hangi dönemlerde ve ne amaçla ortaya atılacağı konusu, uygun talepler formüle etmenin kendisi kadar büyük önem taşır. Bir talebin veya buna denk düşen bir sloganın olağan dönemlerde *genel bir propaganda ve ajitasyon sloganı* olarak mı, yoksa devrimci dönemlerde *güncel eylem çağrısı* olarak mı yükseltileceği noktasındaki ayrımı kavramak fevkalâde önemlidir.

Kapitalizme karşı mücadele süreci içinde ileri sürülecek sloganlar elbette ki yalnızca gündelik mücadelenin konusu olan kısmi taleplerle sınırlandırılmaz. Böyle bir yaklaşım sınıf mücadelesini sendikalizmin dar çerçevesine hapsetmek olur. Diğer yandan, iktisadi ve siyasi içerikli kısmi talepler uğruna yürütülecek gündelik mücadelenin sınıfın kitlesini seferber etmesi bakımından taşıdığı önem de asla yadsınamaz. Ne var ki buradan

hareketle yalnızca bu tür talepler ileri sürmek ve devrimci işçi iktidarının kurulmasına geçiş taleplerini reddetmek, devrimci Marksist yaklaşımla bağdaşmayan, uzlaşmacı ve reformist bir tutum sergilemek anlamına gelir. Aslında başarılması gereken, en “barışçı” görünen dönemlerde bile geniş kitlelere benimsetilecek mücadele hedeflerini *kısmi taleplerden geçiş taleplerine doğru* yükseltebilmektir.

Diğer yandan meselenin yakıcı önem taşıyan bir başka yönü daha mevcuttur. Somut koşulları hesaba katan isabetli taktikleri ve sloganları belirlemeden ve bunları uygun biçimde gündeme getirilmeden işçi kitleleri devrimci mücadeleye çekilemez. Bu bakımdan, somuttan kopuk soyut bir devrimci söyleme sürüklenilmemeli ve devrimci lafazanlık eğilimine prim verilmemelidir. Örneğin olağan dönemlerde *fabrika komiteleri* veya *sovyetler* türünden işçi örgütlenmelerinin yaygınlaşması ya da fabrikalarda *işçi denetiminin* sağlanması mümkün değildir. Dolayısıyla bu tip sloganlar *acil eylem çağrısı* olarak ancak devrimci dönemlerde anlamlı hale gelebilir ve bu kapsamda ileri sürülebilirler. Bunun dışında ise, bu tip sloganlar ancak öncülerini eğitmek ve sınıfa yönelik genel bir propaganda yürütmek amacıyla hizmet edeceklerdir.

Sonuç olarak konuyu toparlamak istersek öncelikle hatırlanacak bir nokta var. Enternasyonal hareketteki oportünist liderler, Marx ve Engels’in ölümünden sonra Marksizmde büyük bir tahrifat ve tahribata neden oldular. Buna rağmen, Lenin, Rosa, Troçki gibi önderler Marksizmin devrimci köklerine ulaşmayı, o köklere sahip çıkmayı ve ondan kopmamayı başardılar. Özünde devrimci Marksizmin savunusuna dayanan bu çaba onları farklı tarihlerde ve farklı yollardan da olsa, nihayetinde benzer bir devrimci program anlayışında buluşturdu. Bunun bir ifadesi, Rosa Luxemburg’un Spartakistlerin devrimci program anlayışının temeli olarak ilan ettiği “sosyalizme geçiş” anlayışı idi. Aynı anlayış, Lenin tarafından 1917 Şubat devriminden itibaren biçimlendirilmeye başlanan ve onun *Uzaktan Mektuplar, Nisan Tezleri, Taktik Üzerine Mektuplar* benzeri çalışmalarında yer alan geçişsel taleplerde yaşam alanı bulacaktı.

Lenin ayrıca, Ekim Devriminin arifesinde savaş ve açlık koşulları nedeniyle yaklaşan felâket karşısında, *kontrol tedbirleri* diye bilinen ve başlıca beş madde halinde toparlanan talepleri de formüle etmişti. Komintern’in İkinci Kongresinde Lenin *geçiş sorununu* bu kez dünya komünistlerinin gündemine

getirecek ve onlardan bu sorun üzerine odaklaşarak programatik çözümler üretmelerini isteyecekti. Lenin'in ölümünden sonra Stalinizm dünya komünist hareketini bataklığa sürüklerken, Lenin'in vasiyetine sahip çıkan Troçki oldu. Lenin'in Ekim Devrimi döneminde formüle etmiş olduğu geçişsel talepleri temel eksen alarak, Troçki 1938 yılında *Geçiş Programı*'nı biçimlendirdi.

Kısaca da olsa ana hatları itibarıyla değinmeye çalıştığımız tüm bu gerçekler, günümüzde Marksizmin devrimci mirasına ve dünya işçi sınıfının devrimci mücadele geleneğine sahip çıkma iddiasında olanları yakından ilgilendiriyor. Tutulması gereken yol bellidir: Marx ve Engels tarafından temelleri atılan ve Rosa, Lenin, Troçki gibi devrimci önderler tarafından sahiplenilerek zenginleştirilen devrimci Marksizmin bayrağı altında toplanmak gerek. Rosa'nın dediği gibi: "Ya kapitalist anarşi içinde çözülme ve yok oluş, ya da sosyal devrimle yeniden doğuş. Karar saati geldi çattı. Eğer sosyalizme inanıyorsanız, bunu göstermenizin zamanı geldi. Eğer sosyalistseniz, eyleme geçmenin zamanıdır!"

VI

Rosa Luxemburg'un reformizme karşı yürüttüğü mücadelenin önemli kesitlerinden birini de, kapitalizmin işleyiş yasalarına ilişkin Marksist çözümlenmeleri çarpıtan yaklaşımlarla hesaplaşması oluşturur. Onun *Sosyal Reform ya da Devrim* adlı çalışmasından başlayarak üzerinde önemle durduğu bir husus da, kapitalist ekonomi içinde büyüyen anarşinin bu düzeni kaçınılmaz bir çöküşe sürükleyeceği yolundadır. Marksist düşünce kapitalist düzenin kendi iç çelişkileri nedeniyle giderek daha ciddi krizlerle boğuşacağını ortaya koymuşken, reformizmin ve revizyonizmin başlıca uğraşı, kapitalizmin uyum yeteneğini arttırdığını iddia eden tezler ileri sürmek olmuştur.

Örneğin revizyonizmin ünlü düşünürü Bernstein, ekonomik gelişme ve üretim dallarındaki çeşitlenme neticesinde büyük krizleri tetikleyecek nedenlerin ortadan kalktığını iddia eder. Bunun yanı sıra o, proletaryanın geniş tabakalarının orta sınıfa yükseldiğini ve sendikal mücadeleyle elde edilen kazanımlar neticesinde işçi sınıfının düzenle çelişkisinin hafiflediğini

propaganda eden bir öğreti de yaratmıştır. Marksizmden uzaklaşan ve Marksizmi yadsıyan görüşleriyle, Bernstein, kendisinden sonra gelecek benzer yapıdaki düşünür ve yazarlara da yol açmıştır. Bu bakımdan, vaktiyle Rosa'nın Bernstein'lara karşı yürütmüş olduğu mücadele güncel düzeyde önem taşıyan boyutlara sahip bulunmaktadır.

Büyüyen çelişkiler

Marksizmin açıkladığı ve Rosa'nın da ısrarla savunduğu üzere, kapitalizm altında üretim sürecinin toplumsallaşması bu üretim tarzından kaynaklanan çelişkileri hafifletmiyor. Belli ki, zamanla kapitalizmin uyum yeteneğinin artması söz konusu değildir. Tam tersine, genel gelişme eğilimi kapitalist üretim ilişkilerinin yol açtığı sınıfsal çelişkileri muazzam derecede büyütme ve aslında geleceğin sosyal düzeninin nesnel temelini döşemektedir. Bu bilimsel iddiayı kanıtlayan başlıca örneklerden biri de, kredi mekanizmasının ikili karakteridir.

Marx'ın kapitalist ekonominin işleyişi içinde kredi mekanizmasını ne denli önemli bir faktör olarak gördüğü ve değerlendirdiği açıktır. Ne var ki reformistler bu noktada gerçekliği çarpıtmakta ve kredi sistemini, kapitalizme ölümsüz bir yaşam bahşedecek bir çeşit iksirmiş gibi değerlendirmektedirler. Oysa kredi mekanizması bir yandan kapitalizme yaşam öpücüğü sunar gibi gözükürken, diğer yandan bu sistemin yıkıcı çelişkilerini büsbütün azdırmaktadır. Kapitalist genişleme özel mülkiyetin sınırlarına çarptığı ölçüde kredi mekanizması imdada çağrılmakta ve bu mekanizma üretimin yayılma yeteneğini yükselterek sarmala bu kez daha muazzam çelişkiler temelinde yol aldırılmaktadır.

Kapitalist gelişme birçok bireysel özel sermayeyi, anonim şirketler halinde bütünleşen büyük sermaye haline getirir. Kredi mekanizması işte hem bu gelişimi kolaylaştırmakta hem de kapitalistlerin kendilerine ait olmayan sermayeyi kullanma hakkına sahip olmalarını mümkün kılmaktadır. Bu faktörler bir yandan kapitalist ekonominin çarklarının daha hızlı biçimde dönmesini sağlarken, diğer yandan aynı gelişme daha yıkıcı krizlerin yolunu döşemektedir.

Rosa Luxemburg haklı olarak, kredinin aşırı üretimi tetikleyeceği ve böylece de gelişimine yardımcı olduğu üretim güçlerini daha sonra büyük bir hızla

yok oluŖa sürükleyeceği gerçeğinin altını çizmiŖtir. YükseliŖ dönemlerinde kusursuz bir geniŖleme ve yayılma aracı olarak görünen kredi, ilk dar boğaz belirtisinde endiŖe verici bir sıkıŖma yaratmaktadır. Bunalımı atlattık için tam gerekli olduğu zaman ve mekânda, meta deđiŖimini kendi açmazıyla baŖ baŖa bırakmaktadır. Marx'ın çözümlerinde yer alan ve Rosa'nın da dikkat çektiği bu gibi hususlar, günümüzde yaŖanan krizin çeŖitli görünümleri tarafından (örneğin kredi mekanizmasıyla iyice ŖiŖirilen mortgage sektöründeki çöküŖle) fazlasıyla kanıtlanıyor.

Kredi mekanizması kapitalistlere kendilerine ait olmayan sermayeleri kullanma yeteneği sağlar ve böylece ekonomik geliŖmeye büyük bir itilim verir. Fakat öte yandan, baŖkalarına ait büyük sermaye yekûnlarının kullanım olanağı fazladan bir cesaret ya da sorumsuzluk eğilimini körükler ve kapitalist kumarı, spekülasyonu teşvik eder. İŖte bu gibi nedenlerle, kredi mekanizmasının kapitalist ekonominin gidiŖatı açısından olumlu ve olumsuz olarak nitelenebilecek ikili bir karakteri vardır. Böylece bu mekanizma bir taraftan ekonomik büyümeyi kamçıl原因 bir araç iŖlevi görürken, diğer taraftan büyük bir kriz tetikleyicisi haline gelmektedir.

O yüzden Rosa Luxemburg, meta deđiŖiminin gizli bir aracı niteliğindeki kredi sisteminin krizlerin ortaya çıkmalarını ve yayılmalarını kolaylaŖtıracakını ve hasıl olan krizleri pekiŖtireceđini vurgular. Sonuç olarak kredi mekanizması krizleri ortadan kaldıracı ya da hafifletici bir unsur olmaktan çok uzaktır ve aslında krizlerin oluŖumunda etken bir rol oynayan kuvvetli bir unsurdur. Kredi mekanizması global kapitalist iŖleyiŖte çeliŖkileri doruk noktasına taŖıyan baŖlıca araçtır. Üretimi en yüksek noktaya doğru yöneltmekle ve fakat en ufak bir sıkıŖma karŖısında meta deđiŖimini durdurmakla, kredi, *üretim tarzı* ile *deđiŖim tarzı* arasındaki çeliŖkiyi kuvvetlendirir.

Kredi mekanizması ayrıca küçük kapitalistleri mülksüzleŖtirerek ve büyük üretim güçlerini birkaç elde merkezileŖtirerek *mülkiyet* ile *üretim* iliŖkileri arasındaki çeliŖkiyi de yođunlaŖtırır. Bunun yanı sıra, gerek anonim Ŗirketler oluŖumunu gerekse devletin üretime karıŖmasını teşvik ederek, üretim araçları üzerindeki *özel mülkiyetin* üretimin *toplumsallaŖan* karakteriyle tam anlamıyla uyum sağlamaz hale geldiğini ilan etmektedir. Kredi mekanizması tekil kapitalistin yetersiz sermayesi ile pazar ihtiyaçları arasında “uyum sağlayan” bir araç iken, global olarak bakıldığında aslında uyumsuzluğu artıran bir sorun kaynağı olarak belirir. Rosa'nın deyiŖiyle, kredi mekanizması kapitalist

dünyanın büyük çelişkilerini yeniden üretir, onların doruk noktalarına ulaşmalarına yardımcı olur ve gelişimi süratlendirerek kapitalist sistemi daha büyük bir hızla çöküşe doğru yöneltir.

Kapitalist gelişmenin en tipik özelliklerinden biri de, “kapitalist” varoluşu yüzlerce ve hatta binlerce kişiden meydana gelen kolektif bir insana dönüştürmesidir. Bu gelişme eğilimi “kapitalist” kategorisini bile kendince toplumsallaştırırken, özel mülkiyet üzerinde yükselen kapitalist üretim tarzını büsbütün bir tarihsel çıkmaza sürüklemektedir. Netice olarak, anonim şirketler olgusu veya kredi mekanizması hiç de Bernstein ve benzerlerinin iddia ettiği gibi birer kapitalist uyum aracı değildirler. Tersine bunlar son tahlilde devrimci etki yaratacak olan yıkıcı unsurlardır. Dolayısıyla dünün ve bugünün revizyonist yazarlarının veya burjuva akademisyenlerin kapitalizm hakkındaki iyimser tezleri bilimsel açıdan külliyen yanlıştır. Kapitalizm kendi iç işleyiş yasalarından kaynaklanan yıkıcı krizleri zamanla bertaraf edici bir uyum yeteneğine hiçbir zaman sahip olmamıştır ve de olmayacaktır.

Açıkça görülüyor ki, bugün kapitalist düzeni toplumsal denetimle daha iyi ve katlanılabilir bir düzen haline getirme vaatlerinin doğru bir yanı ya da nesnel bir temeli bulunmuyor. “Toplumsal açıdan denetlenen bir kapitalizm” düşüncesi, yıllar önce Rosa’nın da belirttiği üzere, kapitalist mülkiyeti kısıtlayacağı yerde onu koruyor. Kapitalist sömürüye müdahale etmek yerine onu normlaştırıyor ve düzene sokuyor. Kısacası, günümüzde krizler içinde debelenen kapitalizm gerçeği karşısında kitlelere bir kurtuluş yolu gibi sunulan görüşler aslında burjuva ideolojisinin yaratmaya çalıştığı yanılsamalardan ibarettir. Kapitalizmin çelişkilerinin zamanla hafifleyeceği ya da hafifletilebileceği, kapitalizmin bugünkü rezalet düzenden farklı bir düzen olabileceği kuyruklu bir yalandır. Gerçeklik tüm çıplaklığıyla gözler önündedir. Kapitalizm geliştikçe onun yarattığı toplumsal çelişkiler daha da büyüyecek ve keskinleşecek, bu düzen toplumsal açıdan daha da katlanılmaz hale gelecektir.

Ayrıca bu noktada önemli bir hususun altını da çizmek gerekir ki, kapitalizmin krizleri periyodik aşırı üretim krizlerinden ibaret değildir. Bu krizlerin kaçınılmazlığı bir yana, bir de yaygın emperyalist paylaşım savaşlarıyla seyreden tüm tarihsel dönemelerde gözlemlenen ve ekonomik, siyasal, sosyal yaşamda kapitalizmin yol açtığı birikimli çelişkilerin ürünü olan büyük *sistem krizleri* mevcuttur. Kapitalist işleyişin uzun dalgaları

bağlamında açıklanabilecek bu krizler kuşkusuz hep aynı dalga boyundaki yükseliş ve geri çekilişlerle yol almaz. Tarihsel eğilim, kapitalist işleyişin sıkışma momentlerini sona erdirecek ve ekonomiyi anlamlı bir canlanma temelinde yeni bir dengeye kavuşturacak potansiyellerin giderek azalması yönündedir.

İşte vaktiyle Rosa Luxemburg'un kapitalizmin *çöküş* eğilimi çerçevesinde dile getirmeye çalıştığı olgular da bir anlamda bu sonuca işaret ediyor. Burada çöküş kavramının, kapitalizmin salt ekonomik mekanizmaların işleyişi temelinde *kendiliğinden çökeceği* yolundaki yersiz iddialarla hiçbir ilgisi bulunmadığını özellikle belirtelim. Bu tür iddialar, muazzam sınıfsal çelişkiler temelinden yükselecek olan sınıf mücadelesinin rolünün küçümsemesi ve siyasetin ekonomiye indirgenmesi gibi yanlış ve kabul edilmez yönler içeriyor. Oysaki Marksist kavrayış çerçevesinde kalınacaksa, çöküş olgusu bir tarihsel eğilimi anlatmaktadır. Bu eğilimi gerçekliğe dönüştürmek ve kapitalizmi sona erdirmek ise, ancak ve ancak proletaryanın devrimci mücadelesiyle mümkün olabilecektir.

Rosa Luxemburg, kapitalizmin henüz gelişme içinde olduğu eski dönemlerin krizleriyle olgunluk ve çürüme dönemlerinde patlak verecek krizler arasındaki ayrıma da dikkat çekmiştir. Kapitalizmin ihtiyarlık döneminde tanık olunacak krizler, kimi faktörler nedeniyle (örneğin kapitalist olmayan alanların azalması ya da dünya pazarlarının sınırlılığı) üretici güçlerin periyodik ve öldürücü çarpışmaları şeklinde seyredecektir. Günümüzde kapitalist sistemin içinde bulunduğu durum, bir zamanlar Rosa'nın belirttiği bu gibi önemli hususları fazlasıyla akla getiriyor. Kapitalist ekonomi sonucu belli olmayan büyük bir çıkışsızlık içinde debeleniyor. Yaşlanan kapitalizmin tarihsel bir çöküş eğilimine sürüklendiği açıktır. Tüm bu gerçekler, şimdilerde yaşanan sistem kriziyle son derece çarpıcı biçimde gözler önüne serilmektedir.

Sermaye birikimi

Bernstein Marksizmin revizyonuna kapitalist çöküş kuramından vazgeçerek başlamıştı. Oysa Marksizmin temel unsurlarından biri olan tarihsel materyalizm, kapitalist ekonominin ölümlü bir kategori olduğuna işaret eder. Marx'ın değer kuramı, para ve sermaye analizi ve kâr öğretisi, kapitalist ekonomik sistemin gidişatına dair esaslı bir sırrı açıklığa kavuşturur. Bu sır, kapitalist ekonominin sınıf mücadelesinin sonlandırıcı darbesiyle çöküp

gitmeye yazgılı olduğunu anlatır. Rosa'nın dediği gibi, ekonomik gelişmenin belli bir aşamasında insanlığa sosyalist ilkelerin uygulanmasından başka bir çıkış yolu kalmayacaktır. Dünya üzerindeki üretken güçleri geliştirebilmek, ayrıcalıklı bir azınlığı abat eden kapitalizmden kurtulmak ve toplumsal ihtiyaçları karşılayacak eşitlikçi bir düzen olan sosyalizme açılmak sayesinde mümkün olabilecektir.

Rosa Luxemburg'u "sermaye birikimi" konulu çalışmaya yönlendiren başlıca etkenlerden biri, döneminin Bernstein gibi döneke teorisyenlerinin kapitalizmin yıkıcı krizlerini ve tarihsel çöküş eğilimini inkâr eden yaklaşımlarıyla hesaplaşma ihtiyacı olmuştur. Rosa'nın 1913'te yayımladığı *Sermaye Birikimi* adlı çalışmasının Marksist öğretiyeye önemli bir katkı sağladığı ilerleyen yıllar içinde ifade edilecektir. Örneğin G. Lukacs'a göre, Rosa Luxemburg bu çalışmasıyla ipliğin ucunu Marx'ın bıraktığı yerden yakalamış ve emperyalizm sorununu da Marx'ın ruhuna uygun bir şekilde çözmüştür.

Esasında Rosa'nın bu çalışmasının önemli bir evveliyatı da vardır. Rosa 1906-1913 yılları arasında Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin (SPD) aktivistler okulunda ekonomi politik dersleri vermiş ve bu süreçte *Ekonomi Politığıne Giriş* adlı bir kitap da kaleme almıştır. O dönemden başlayarak *Kapital* çözümlenmeleri üzerinde derinlemesine duran Rosa, özellikle Marx'ın yeniden üretim şemalarına ve artı-değerin realizasyonu sorununa (kısaca *gerçekleşme sorunu* da diyebiliriz) odaklanmıştır.

Açıktır ki, bir toplum tüketmekten nasıl vazgeçemezse üretmekten de öyle vazgeçemez. O nedenle her toplumsal üretim süreci, devamlı yenilemelerle akıp giden bir yeniden üretim sürecidir. Hiçbir toplum ürettiği ürünlerin bir kısmını üretim araçlarına dönüştürmedikçe yeniden üretim yapamaz ve yeniden üretimin varlığı uygarlığın da koşuludur. Kapitalist üretim biçiminde ise yeniden üretim süreci esasen sermayenin yeniden üretimi sürecidir. Marx *Kapital*'de yeniden üretim konusunun incelenmesi bağlamında iki ayrı model üzerinde durmuştur. "Basit yeniden üretim" ve "genişletilmiş yeniden üretim" adını taşıyan bu modeller kapitalist sistemin işleyişini kavramaya yönelik soyutlamalardır.

Basit yeniden üretim modeli, kapitalist sistemin verili bir denge durumunda toplam sermayede net bir artış yani bir birikim olmadan kendisini yıldıran

yıla aynı düzeyde nasıl yenileyebildiği soyutlamasını yansıtır. Genişletilmiş yeniden üretim modeli ise, kapitalist sistemin yine verili bir denge durumunda, kendisini yalnızca aynı düzeyde yenilemekle kalmayıp sermaye birikimi yoluyla nasıl büyütebildiğini ortaya koyar. Kapitalizm özsel olarak daha çok biriktirme, yani sermaye birikimi dürtüsüyle işleyen bir sistemdir ve bu sistemde aslanan genişletilmiş yeniden üretimin devamıdır. Bunun için, toplam işgücünün yarattığı toplam artı-değerin tümünün bireysel tüketimde kullanılmaması ve önemli bir bölümünün yeniden üretim sürecine sermaye biçiminde döndürülmesi gerekir. Artı-değerin bu şekilde sermaye olarak kullanılmasına *sermaye birikimi* denir.

Rosa zihnini meşgul eden “gerçekleşme sorunu” nedeniyle Marx’ın yeniden üretim modellerini incelemiş ve *Kapital*’in ikinci cildinde yer alan genişletilmiş yeniden üretim şemalarında bazı önemli sorunlar olduğu hükmüne varmıştır. Ona göre sorunun kaynağı, Marx’ın genişletilmiş yeniden üretim süreci modelini, yalnızca kapitalistlerle işçilerden oluşan bir toplum varsayımı üzerine oturtmasıdır. Rosa böyle bir toplumda artı-değerin realize edilebilmesinin mümkün olamayacağını düşünür. Sermaye birikimi sürecinin yol alabilmesi için, ülke veya dünya ölçeğinde kapitalist olmayan unsurların varlığına mutlak ihtiyaç olduğu sonucuna çıkar. Çünkü kapitalizmin gerek ulusal gerek uluslararası düzeyde kendi alanı *dışına* genişlemeden ve yayılmadan kendini yeniden üretmesi mümkün değildir. Kapitalizm, sonunda kapitalistleştirilecek hiçbir alan kalmayınca dek yeni topraklara, bölgelere, ülkelere yayılmak zorundadır.

Rosa Luxemburg bu noktalardan hareketle, gerçekleşme sorunuyla kapitalizmin emperyalist aşaması arasında da doğrudan bir bağ kurmuştur. Nitekim ekonomik işleyişe dair Marksist analizleri içeren kapsamlı eseri *Sermaye Birikimi* kitabının alt başlığını da “Emperyalizmin Ekonomik İzahına Katkı” şeklinde belirlemiştir. Rosa bu çalışmasında kapitalizmin sömürge ülkeler pazarlarına doğru genişlemesinin nedenlerini gerçekleşme sorununa bağlamakta ve sermaye ihracı olgusunun kapitalist ekonominin işleyişinde yarattığı ferahlamanın tarihsel bir ömürle sınırlı olduğuna parmak basmaktadır. Onun düşüncesine göre, artı-değerin realize edilerek sermaye birikimi sürecinin sürdürülebilmesi için, kapitalizm henüz kapitalistleşmemiş bölge ve alanlara nüfuz etmek zorundadır. Bir başka deyişle, kapitalizm, kapitalizm öncesi üretim biçimleri ve unsurlarını istismar ederek ve onları

yok oluŖa sürükleyerek kendini geniŖletilmiŖ biçimde yeniden var etmektedir.

Rosa'nın çözümlerinde emperyalizm bir dıŖ politika biçimi ya da dıŖsal bir unsur değil, kapitalist üretim biçiminin ayrılmaz bir parçasıdır ve bu yaklaŖım doğrudur. Kapitalist birikimin emperyalist aŖaması evrensel rekabet demektir ve sermayenin aktığı alanların (bölge ve ülkelerin) nihayetinde sanayileŖmesini ve kapitalistleŖmesini zorunlu kılar. Keza emperyalizm ve militarizm arasında da organik bir bağ mevcuttur. Sömürgeci yayılmacılıktan emperyalist yayılmacılığa geiŖ yapan kapitalizme tüm bu aŖamalar boyunca eŖlik eden militarizme dikkat çeker Rosa. Militarizm kapitalist ülkelerin, kapitalist olmayan uygarlık bölgelerini ele geçirmek için giriŖtięi rekabetçi mücadelede önemli bir silahtır. Ancak Rosa'nın o çarpıcı deyiŖiyle, tepeden tırnağa her gzeneğinden kan ve pislik akıŖı sermayenin sadece doęuŖunu değil aynı zamanda dünyada adım adım ilerleyiŖini de temsil etmektedir.

Kapitalist sistem kendi eliŖkisini ve engellerini kendi içinde taŖıyan bir ekonomik sistemdir. Bu sistemin, üretim artıŖını kamçılayan kr güdüsüyle kitlelerin satın alma gücünün sınırlılığı arasındaki çeliŖkiyi ortadan kaldırması asla mümkün olmamıŖtır ve de mümkün olmayacaktır. Zaten Marx da *Kapital*'de, bütün ciddi krizlerin nihai sebebi olarak kitlelerin yoksulluğuna ve buradan türeyen eksik tüketim olgusuna vurgu yapar. İŖte Rosa Luxemburg'un kapitalizmin ekonomik iŖleyiŖi bağlamında odaklaŖtıęı baŖlıca hususlardan biri budur ve bunun açık ifadesi onun artı-değerin gerekleŖme sorununu kurcalaması olmuŖtur.

Rosa'ya göre, üretilen artı-değerin burjuvazinin ve proletaryanın tüketimi ile realize edilebilmesi olanaksızdır. Burjuvazi nihayetinde toplumda bir azınlıktır ve proletarya söz konusu olduğunda da temel gerçeklik, bu sınıfın satın alma gücünün yani tüketiminin sınırlı oluŖudur. Dolayısıyla kapitalizmi iŖi kitlelerinin sınırlı tüketim engeline karŖı koruyan bir faktör olmalıdır ve Rosa'ya göre bu faktör kapitalist endüstrinin *kapitalist olmayan (non-capitalist)* bölge ve ülkelere nüfuz etmesidir. Fakat böyle de olsa, kapitalizm giderek geliŖmesinin sınırlarına dayanacak ve kelimenin gerçek anlamında tek bir dünya pazarının yaratılmıŖ olması ile birlikte kapitalizm ömrünün sonuna yaklaŖacaktır.

Rosa'nın "sermaye birikimi" analizleri, tamamen kapitalist bir ortamda birikimin imkânsız hale geleceğini kanıtlamaya alıŖır. Bu analizlere göre,

kapitalizm dışı ülke ve bölgelerin yok olması neticesinde geriye “iki sınıflı” bir dünya sistemi kaldığında sermaye birikimi süreci tıkanacak ve kapitalist sistem çökecektir. O halde Marx’ın burjuvazi ve proletaryadan oluşan bir toplum soyutlamasına dayanan genişletilmiş yeniden üretim şeması, birikimin bu koşullar altında sürdürüleceğine değil, bu koşullar gerçekleştiğinde birikimin olanaksız hale geleceğine işaret etmektedir.

Rosa’nın bu vargısının içerdiği doğru ya da yanlış yönler bir yana, onun kapitalist işleyişe dair esaslı bir sorun üzerinde odaklanmış olması başlı başına önem taşır. Şurası bir gerçek ki, genişlemesini sürdürebilmek için büyük sermaye daima ulusal ve uluslararası düzeyde yayılma ihtiyacı içindedir. Bu durumun dünya pazarları ve nüfuz alanları üzerindeki rekabeti kızıştırması ve yeniden paylaşım savaşlarını kışkırtması kaçınılmazdır. Ancak son tahlilde genişleme olanağının da elbet bir sınırı olacaktır.

Bu noktada Rosa, emperyalizmin kapitalist olmayan uygarlıkların çöküşünü ne kadar şiddetli, acımasız ve mükemmel bir şekilde gerçekleştirirse kendi sonunu da o ölçüde yaklaştırmış olacağına dikkat çeker. Kısacası bu gidişat, kapitalist birikimin kendi bindiği dalı büyük bir hızla kesmesinden başka bir şey değildir. Emperyalizm bir yandan kapitalizmin ömrünü uzatmanın tarihsel yöntemidir, diğer yandansa kapitalizmin sonunun habercisidir.

Bizzat Rosa’nın satırlarından öğrendiğimize göre, *Sermaye Birikimi* adlı kapsamlı kitap dört ay gibi kısa bir sürede yazılıp bitirilmiş ve neredeyse hiç kontrol edilmeden bir an önce basılması için yayınevine gönderilmiştir. Dolayısıyla bu kitap aslında, Marx’ın *Kapital*’deki geniş açıklamalarının incelenmesi esnasında yazarın aklına takılan kabataslak düşünceleri yansıtır. Rosa’nın asıl derdi, kapitalizmin çöküşe sürükleneceğini reddeden reformistlere karşı kapitalizmin çökeceğini kanıtlayabilmektir. O, *Kapital*’de bu yaklaşımına açık bir destek aramış ve aslında bir ön çalışmaya eşlik eden dizginsiz heyecanıyla Marx’ın yeniden üretim şemalarında önemli boşluklar olduğu yargısına varmıştır.

Rosa’nın *Sermaye Birikimi* kitabı SPD içindeki reformistlerin işine gelmediğinden afroz edilecek ve kimi reformistler bu kitabı işçi sınıfı açısından “frenge basılı” ilan edeceklerdir. Bu nedenle Rosa Luxemburg kitaba gelen eleştirileri çürütmek amacıyla 1915 yılında hapisteyken sert bir eleştiri metni kaleme alır ve bu çalışma 1921 yılında *Anti-Kritik* adıyla yayınlanır.

Rosa bu kitabında, *Kapital*'deki birikim modellerine yönelik eleştirilerini *Sermaye Birikimi*'ne oranla daha net ve detaylı biçimde ortaya koymaktadır.

Rosa Luxemburg, Marx'ın birikim modellerine yönelik eleştirileri nedeniyle reformistlerin yağdırdığı haksız ve yersiz saldırılara hedef olmuş ve *Anti-Kritik* adlı çalışmasıyla bunları püskürtmüştür. Ne var ki, söz konusu değerlendirmelerindeki kimi hatalı yönler yüzünden Rosa döneminin bazı devrimci Marksist yazarlarının eleştirilerine de hedef olacaktır. Bu tür ciddi eleştirilere verilebilecek başlıca örnekler arasında ise Buharin'inki önem taşır.

Buharin Rosa'nın emperyalizm konusundaki tespitlerini isabetli oldukları için övgüyle karşılamış, ancak Marx'ın birikim modeline yönelik eleştirilerini ise doğru bulmamıştır. Buharin'e göre, Marx'ın da açıkladığı gibi, iki sınıflı bir sistem içinde genişletilmiş ölçekte birikim pekâlâ mümkündür. Çünkü, genişletilmiş yeniden üretimde ek yatırıma gidilir gidilmez daha çok işgücü kullanılmakta ve kapitalist pazar genişlemektedir. Buharin açısından Rosa'nın işaret ettiği türden bir dış pazar (ister ülke içinde ister ülke haricinde olsun, kapitalist alan dışında olduğu için *dış pazar*) sorunu yoktur. Ancak kuşkusuz sermaye kapitalizm dışı üretim alanlarına doğru yayılmaktadır. Ama bunun nedeni kapitalizm dahilinde birikimin olanaksız oluşu değildir; sermaye kapitalizm dışı alanlara daha fazla kâr elde etme olasılığı nedeniyle akmaktadır.

Buharin'in yanı sıra diğer bazı Marksistler de benzer görüşler ileri sürmüşlerdir. Örneğin, kapitalist üretim artışının kapitalist olmayan bir "dış pazar" tarafından emilmesi kapitalist üretim biçimi açısından bir içsel gereklilik değildir. Rosa ise konuya bu şekilde yaklaşmanın artı-değerin realizasyonu sorununu göz ardı etmek anlamına geleceğini belirtmiş ve kapitalist üretimin kendisi için pazar yarattığı postülasına karşı çıkmıştır. Ona göre kapitalist üretimin sınırsız pazar yaratabileceği yolundaki yaklaşımlar yanlıştır. Bu tür görüşler kişiyi, arz-talep ya da tüketim ile üretim arasında doğal bir denge olduğunu savunan ünlü klasik burjuva iktisatçıları Say ve Ricardo'nun tezlerine götürmektedir.

Burada artık konunun detaylarını bir yana bırakıp ana yönünü belirtebiliriz. Marx'ın artı-değer bahsinde ele aldığı "gerçekleşme sorunu" kuşkusuz büyük bir önem taşır. Kapitalistin amacı metaları üretirmek değil, metaların içerdiği artı-değer miktarını arttırmak ve ona sahip çıkmaktır. Fakat işçilerin

karşılıksız çalışmasıyla yaratılan artı-değer üretilen metaların içinde gizli kaldığı sürece kapitalist için hiçbir yarar sağlamayacaktır. Bu bakımdan kriz neticesinde satılamayıp stoklarda biriken metalar kapitalistler için büyük bir kayıp demektir. Kapitalistin çıkarı açısından, artı-değer meta üretildikten sonra hemen realize edilmeli, *saf değer* biçimine yani paraya dönüştürülmelidir. Üretilen metaların içine giren tüm sermaye harcamaları meta biçiminden sıyrılmalı ve kapitaliste para olarak geri dönmelidir.

Bizce kapitalizmin neden çöküşe yazgılı bir sistem olduğu hususu işte bunoktada doğru şekliyle aslında Marx'ta vardır. Marx *Kapital*'deki çözümlerinde kapitalizmi artı-değerin bütünüyle realize olacağı bunalımsız bir sistem olarak açıklamamıştır. Tam tersine, onun ancak bunalımlı bir tarzda (hem de giderek büyüyen bunalımlar pahasına) ilerleyebileceğini ortaya koymuştur. Bu noktadan hareketle kapitalizmin *çöküş eğilimi* kapitalist olmayan alanların tüketilmesi temelinde değil, bizzat dünya kapitalist pazarındaki birikmeli büyük tıkanıklıklar temelinde ele alınmalıdır.

Bir son söz niyetiyle özetle vurgulamak gerekirse, Rosa artı-değerin gerçekleşme olanağını kapitalist olmayan ülke ve bölgelerin varlığına bağlarken, Marx bunun tümüyle kapitalist bir dünyada derinleşen kriz sarmalları şeklinde işleyeceğini kanıtlamıştır. Bu iki yaklaşım birbirinden farklı yönlere sahiptirler ama son tahlilde ortak bir noktada buluşmaktadırlar. Şöyle ki, dünyanın kapitalistleşmesi veya günümüz moda deyimiyle kapitalizmin globalleşmesi kapitalizmin sorunlarını asla hafifletmeyecektir. Nitekim kapitalist ekonomilerin global ölçekte girift biçimde bütünleştiği bir dünyada kriz artık muazzam bir sistem krizi düzeyine yükselmiştir. Kapitalizm giderek daha da şiddetlenen kıvrınmalar ve sarsıntılarla kendi çöküşünü hazırlamaktadır.

Çözüm devrimde

Kapitalizm tarihsel ilerleyişi içinde defalarca yüz yüze geldiği devasa sorunları başından savmak için zamanla çeşitli yöntemleri ve mekanizmaları devreye sokmuş bir sistemdir. Kapitalist ekonomi içerdiği oransızlıklara ve bunalım kaynaklarına rağmen yol almaya ve genişletilmiş yeniden üretimi mümkün kılmaya çalışır. Bu uğurda yeni mekanizmaları yürürlüğe koyar. Giderek muazzam bir önem kazanan kredi mekanizması bu konuda verilebilecek başlıca örnektir. Ama kredi mekanizması da dahil hiçbir yöntem kapitalizmin

hastalıklarını ortadan kaldıramaz, ancak onların yarattığı kimi sonuçların ortaya çıkmasını bir süre için geciktirebilir.

Fakat şurası da açıktır ki, başlangıçta hastalıklara çare gibi görünen her yöntem ya da mekanizma, kapitalizmin doğası gereği bir süre sonra eski anlamını yitirmekte ve yeni sorunlar yaratmaktadır. Yıkıcı bunalım kaynaklarına rağmen kapitalizmin yol almasını sağlamış olan kredi mekanizması için de aynen böyle olmuştur. Uzun bir süre boyunca büyük bir genişleme olanağı sağlayan kredi mekanizması, geri ödenemeyen borçlar nedeniyle giderek tıkanmaktadır. Ne var ki, kapitalist çarkların döndürülebilmesi için bu mekanizmanın işletilmesinden yine de vazgeçilememektedir.

Bu durum aslında dikkatlice düşünülecek olursa kapitalizmin özsel mantığına aykırı bir gidişata işaret eder. Kapitalizm eğer işçi-emekçi kitlelere neticede onlardan tahsil edilemeyecek şekilde kredi dağıtımına muhtaç hale gelirse, o takdirde kapitalizm olmaktan çıkar. Çünkü böyle bir olasılık kapitalizm açısından artı-değerin önemli bir bölümünün gerçekleşmemesi ve metaların işçi-emekçilere karşılıksız dağıtılması anlamına gelir. Bu ise kapitalizmin işleyiş yasalarının altüst olması ve kapitalizmin başat bir yasasının, değişim değeri üretimi, artı-değer üretimi yasasının delinmesidir. Bu tasavvur bir bakıma, bizzat kapitalizmin içinde sosyalist bir işleyişin başlaması demektir. Ama kuşkusuz böyle bir tasavvurun gerçekleşmesi ve genelleşmesi kapitalizm altında olanaksızdır ve kapitalizm açısından mantık dışıdır. Çünkü genelleşmiş düzeyde öyle bir durum doğsa, kapitalist tarzda üretim yapan firmalar artı-değerin para biçiminde kendilerine dönüşümü gerçekleştirmeyeceği için sermaye birikimine devam edemez ve dolayısıyla mutlak anlamda çökerler.

Dolayısıyla üretici güçlerin geldiği seviye aslında sosyalist dağıtımı ne denli zorluyor olursa olsun, kapitalizm *kapitalizm* olduğu sürece kendi eliyle sosyalizmi uygulamaya başlamayacaktır. Nitekim günümüzde yaşanan derin sistem krizine rağmen kapitalist devletler hiç de sosyalizan bir dağıtım sistemini başlatmamaktadırlar. Tam tersine, işçi sınıfının yarattığı ve emekçi kitlelerin sırtından elde edilen toplumsal fonlar tam gaz tekellerin kurtarılmasına tahsis edilmektedir. Geri ödenmeyen krediler nedeniyle bankacılık sektörünün içine düştüğü mali kriz karşısında, kapitalist devletler, toplumsal kaynaklara kolektif bir kapitalist olarak el koyarak çözüm getirmeye çalışmaktadırlar. Bu tür önlemlerin, açlık ve yoksulluğun, işsizliğin, artan

borçlar ve düşen ücretlerin girdabında sürüklenen işçi ve emekçi insanlara hiçbir yarar sağlamayacağı yeterince açıktır.

Günümüzde yaşanan kriz ortamında kapitalizmi kimi önlemlerle iyileştirilebilecek bir şeymiş gibi göstermeye çalışan tüm iktisatçılar ve yazarlar burjuva düzenin hizmetindedirler. Allanıp pullanarak birer kurtarıcı pozunda yeniden piyasaya sürülen önlemler (Keynesçi uygulamalar, devlet korumacılığı vb.) kitleler nezdinde yaratılmaya çalışılan büyük yanılsamalardan ibarettir. Önlem diye ortaya atılan tüm bu yöntemler krizin nedenlerini zerrece ortadan kaldıramayacaktır. Bunlar yalnızca krizin sonuçlarını kapitalistlerin çıkarlarına göre bir nebze kontrol altına almaya yönelik önlemlerdir. Devam eden durgunluk, üretim daralması, işsizlik ve kitlelerin satın alma gücünün alabildiğine azalması, tüm bunlar sermaye birikim sürecindeki muazzam tıkanıklığın açık ifadeleridir.

Bu koşullar altında devletlerin tekelleri kurtarmak için tahsis ettikleri toplumsal fonlar da bir süre sonra suyunu çekmekte, genişletilmiş yeniden üretim sürecinin devamı büsbütün zor hale gelmektedir. Böyle bir nesnel ortamda kapitalist tekellerin ve kapitalist devletlerin yapacağı şey öncelikle kendi paçalarını kurtarmaya çalışmak olacaktır. Bu da kapitalist rekabetin ulusal ve uluslararası düzeyde alabildiğine kızışması, dünya ölçeğinde muazzam derecede tırmanan gerginlikler, verili emperyalist ittifakların çatırdaması ve yeni çıkar birliklerine göre oluşacak yeni ittifakların mayalanması demektir. Kısacası, bilimsel veriler irdelendiğinde, kapitalizmin kaçıp kurtulacağı alanın giderek daraldığı görülüyor. Kapitalizmin globalleşmesinin ona ölümsüzlük sağlamadığı, tersine krizlerini büyüttüğü, derinleştirip keskinleştirdiği yönündeki çözümlerimiz doğrulanıyor.

Dünyanın kapitalistleşmesi ve kapitalizmin bir dünya sistemi olarak iyice olgunlaşması neticesinde bu üretim tarzı artık iyice yaşanıp köhnedi. Ortalama kâr hadlerindeki düşüş eğilimi, ürkütücü düzeyde büyüyen bir işsiz nüfus, çözümü olmayan bir eksik tüketim sorunu, bunalım erteleyici mekanizmaların giderek daha yıkıcı bunalımları hazırlaması gibi belirtilerden de anlaşıldığı üzere kapitalizmin tarihsel ölüm çanları çalıyor. Kapitalizm insanlık açısından artık tamamen yıkıcı bir sisteme dönüştü. Zaten emperyalizm çağı, kapitalist sistemin büyük bunalımlarını büyük ve kanlı savaşlarla, kitle kırımlarıyla aşmaya çalıştığını kanıtlamıştı. Böyle bir sistem hiçbir reformla, hiçbir önlem ve yöntemle ıslah edilip insanlık yararına

bir sistem haline getirilemez.

Dünyamızı kaotik bir alana, bir korku ve savaş cehennemine çeviren kapitalizm yıkılmalıdır. Dünyanın tüm işçi-emekçi kitleleri, yoksulluk, açlık ve hastalıklar altında inleyen insanları açısından bundan başka bir kurtuluş yolu yoktur. Üstelik kapitalizm artık insanlığın ve dünyanın geleceğini tehdit eden öyle büyük bir belâyâ dönüşmüştür ki, kaybedecek zerre kadar vakit yoktur. Rosa'nın dediği gibi, aslında devrimin kaybedecek zamanı yoktur. Dünyanın işçi ve emekçi kitleleri sınıf bilinciyle donanıp mücadele azmiyle ileri atıldıklarında, “devrim çeşitli zaferlerden ve yenilgilerden geçerek kendi büyük hedeflerine doğru fırtınalar içinde yürüyecektir”!